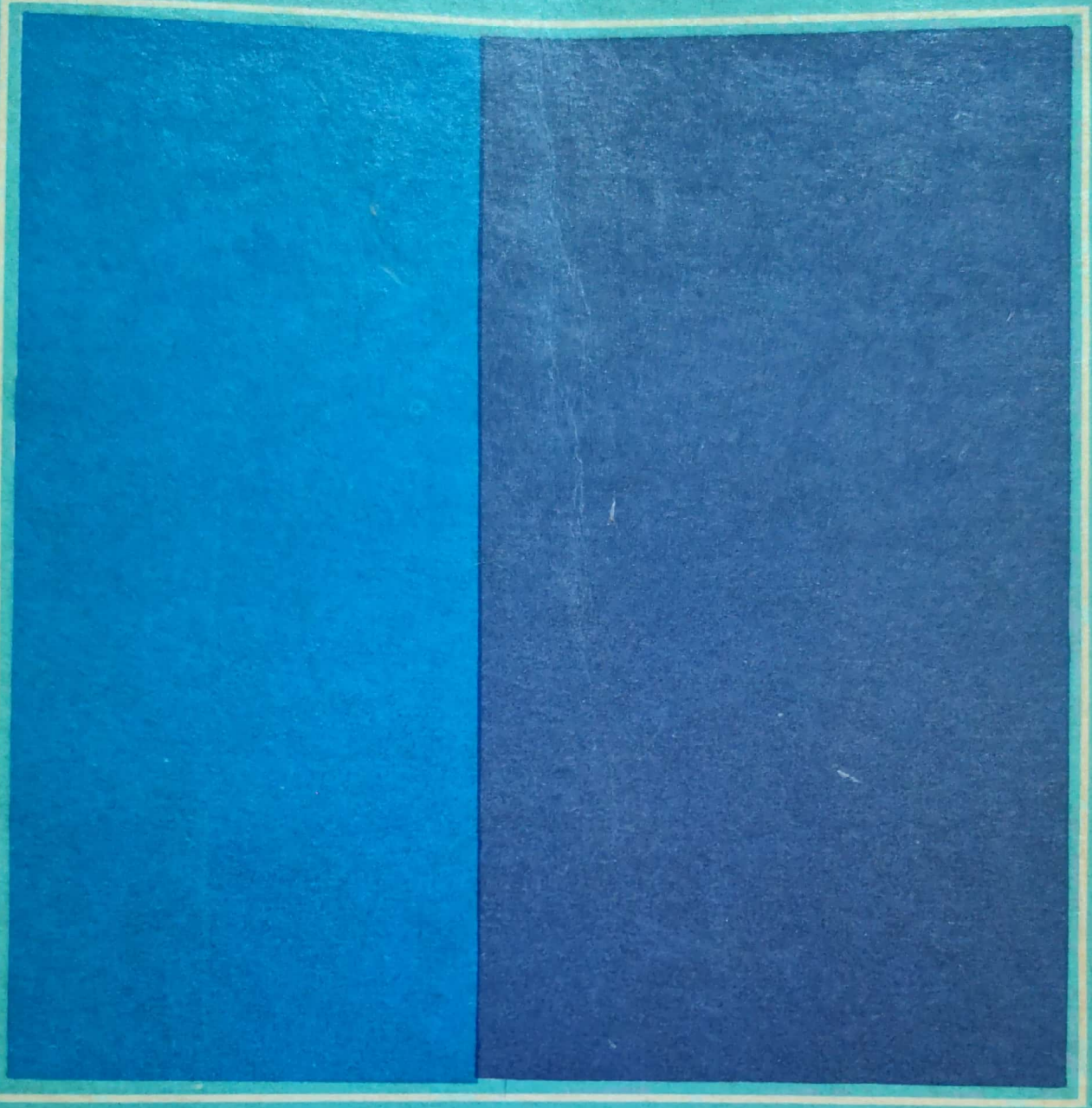

ECATERINA TEODORESCU

PROPOZIȚIA SUBIECTIVĂ

Scanned with OKEN Scanner

ECATERINA TEODORESCU

PROPOZIȚIA SUBIECTIVĂ

EDITURA ȘTIINȚIFICĂ • BUCUREȘTI • 1972

Scanned with OKEN Scanner

INTRODUCERE

Propoziției subiective i-au fost consacrate, în literatura noastră de specialitate, cîteva articole [1]. Varietatea problemelor pe care ea le ridică și, mai ales, complexitatea lor, lasă loc oricînd discuțiilor, fapt care ne-a și determinat să reluăm unele din chestiunile puse de cercetătorii anteriori cu scopul de a confirma cu noi argumente și situații soluțiile date, de a sugera noi interpretări sau chiar de a formula probleme noi.

Lucrarea acordă o atenție specială elementului regent nu numai pentru considerentul că regentul ocupă locul central în delimitarea și definirea propoziției cu rol de subiect, ci și pentru faptul că tipologia verbelor, locuțiunilor și expresiilor care funcționează ca predicat în regenta propoziției subiective este extrem de variată

[1] Cf. Byck, *Prop. subiective;* Giosu, *Prop. subiectivă;* Poalelungi, *Prop. impersonale;* Mancaș, *La syntaxe des complétives et des subjectives;* Popescu, *Contribuții.*

după particularităţile de formă şi conţinut (denotativ şi categorial).

Pe lîngă verbele de acţiune (*ştie, trece, învaţă* etc.) se întîlnesc verbe, locuţiuni şi expresii apreciative, care introduc judecăţi de valoare *(trebuie (să ...), se cuvine (să ...), se cade (să ...), se întîmplă (să ...), e bine (că ...), e necesar (să ...)* etc.), care exprimă stări psihice, de ordin afectiv (îmi (îţi, îi etc.) *place, mi (ţi, i* etc.) *-i drag, e dezolant* etc.) sau cognitiv (îmi *pare, îmi trece prin gînd* etc.). Dacă verbele de acţiune sînt denumite unanim *personale*, celelalte clase apar în diferitele lucrări de specialitate fie sub denumirea de *impersonale* sau *folosite ca atare*, fie sub denumirea de *unipersonale* sau *folosite astfel* sau, în sfîrşit, unele dintre ele *(trebuie, se cuvine, îmi şade bine)* sînt denumite relativ recent [2] verbe şi expresii *unipersonale prin formă* şi *impersonale prin conţinut*.

Existenţa mai multor denumiri pentru aceeaşi categorie de verbe, locuţiuni, expresii pe de o parte, considerarea persoanei a III-a, de către unii lingvişti [3], ca „non-persoană", ca „impersonală" sau ca „lipsită de sens personal", pe de alta, ne-a solicitat în mod deosebit interesul şi ne-a obligat să revedem diferitele concepţii cu privire la categoria gramaticală persoană în general şi persoană verbală în special, pentru a putea explica opoziţia personal-impersonal.

În aceeaşi problemă a elementului regent ne-a interesat de asemenea, în mod deosebit, categoria aşa-numitelor adverbe predicative, de tipul *poate, pesemne, firește, desigur*, faţă de a căror predicativitate, în nici un fel demonstrată, manifestăm rezerve.

Spre deosebire de alte adverbe care funcţionează ca predicat în regenta propoziţiei cu rol de subiect, de tipul *e bine, e inadmisibil*, de pildă, adverbele în discuţie nu se lasă predicativizate cu *a fi*. Dacă, să zicem, situaţia se datorește faptului că ele nu sînt predicate

[2] Cf. GLR, ed. a II-a, vol. II, p. 268.

[3] Cf. Jakobson, *Essais;* Brøndal, *Essais;* Benveniste, *Structure;* Isačenko, *Грамматический строй; Idem, Бинарность*, teorie împărtăşită la noi de acad. Iorgu Iordan şi colaboratorii săi în S.M.L.R.C.

Scanned with OKEN Scanner

nominale, ci predicate verbale, așa cum le consideră *uneori*[4] autorii celei de a doua ediții a GLR, putem recurge la un alt procedeu de verificare a funcției sintactice: întrebarea subiectului, care poate fi pusă oricărui tip de predicat. Adverbele în discuție, însă, ca și unele din sinonimele lor locuționale, *de bună seamă* (că ...), *cu siguranță* (că ...) de pildă, nu răspund la întrebarea subiectului, și nu întîmplător.

Determinînd un întreg enunț sau numai o parte a lui, ca în contextele:

„Poate că cetitorii noștri vor să știe ... ce făcu el patruzeci ani." Negruzzi, *Păcatele*, p. 63.

„Dacă nu-mi fac seama singur e că m-aș răsuci de dezgust în sicriu, dacă aș bănui că lumea crede că m-am sinucis din pricina acelei femei... sau *poate că din cauza foamei.*" Petrescu, *P.*, p. 400,

adverbele respective nu sînt și nici nu pot fi *completate, determinate*[5], ca alte adverbe care fac parte din structura expresiilor care apar cu rol de predicat în regenta subiectivei, ca orice predicat regent în general, așadar în mod firesc nu pot răspunde la întrebarea subiectului. Din punct de vedere sintactic ele au, după noi, o situație deosebită de cea a adverbelor cu care au fost comparate.

Prezența conjuncției *că* între aceste adverbe și *unitatea determinată*, fie ea *o propoziție* sau numai *o parte de propoziție*, nu constituie argumentul hotărîtor pentru demonstrarea predicativității lor, cum ne probează, nu mai departe, cea de a doua situație.

În cursul expunerii am încercat să explicăm prezența conjuncției și să arătăm că, în astfel de situații, conjuncția în discuție nu este de fapt expresia unui raport

[4] Spunem: *uneori*, deoarece autorii acestei gramatici nu sînt consecvenți; aceleași adverbe (mai puțin *poate*, care, datorită originii sale verbale, e interpretat totdeauna ca predicat verbal) sînt apreciate și ca predicate nominale. Să se vadă pentru aceasta § 498 și 528.

[5] *Ele determină* cu indici modali unitatea pe lîngă care se află, așa după cum adverbele de precizare *(chiar, tocmai* etc.*)* sau cele restrictive *(numai) determină* diferite unități sintactice cu scopul de a le preciza, întări sau de a le restrînge sfera.

Scanned with OKEN Scanner

de subordonare, așa cum nu este nici în alte situații pe care le vom cita în lucrare.

Probleme interesante ridică și unele elemente prin care se introduc subiectivele; este vorba de așa-numitele pronume relative fără antecedent [6].

După unii cercetători[7], subiectivele pronominale [8] de tipul: „*Cine știe italienește* își dă seama de prețiozitatea strofei, tipărită de altfel cu o tehnică specială." Călinescu, *Principii*, p. 22.

„*Care scapă de stîlpan*,

Nu scapă de buzdugan." Zanne, *Proverbe*, V, p. 609, sînt interpretate necorespunzător ca subiective, singura funcție admisă de ei fiind cea atributivă. Întrucît însă, în forma dată, raportul atributiv nu poate fi probat, se face apel la un antecedent subînțeles.

În interpretarea propozițiilor introduse prin pronumele *cine, care, ce, cîți* noi am avut în vedere criteriul distribuției. Cînd pronumele respective nu se referă la un termen existent în frază, pe care să-l substituie și să-l reprezinte în subordonată, ele au valoarea unor pronume nehotărîte, iar propoziția pe care o introduc se află în raport direct cu predicatul regentei, ca subiect al acesteia.

Avînd în vedere că cele mai multe dintre subiectivele pronominale sînt contexte fixe: proverbe, maxime, sentințe, zicători, nu credem că avem libertatea de a le modifica expresia; afirmația rămîne, de altfel, valabilă pentru toate situațiile, căci trebuie să analizăm contextul dat și nu pe cel organizat logic.

Cînd intră în distribuție cu un antecedent, raportul stabilit de pronumele respective nu poate fi, evident, decît atributiv.

Un loc special în lucrare le-a fost acordat și secvențelor *cel ce, cel care* și *tot ce*, trecute de acad. Iorgu Iordan [9] printre elementele introductive ale subiectivei;

[6] Pentru propozițiile relative cu și fără antecedent cf. Nilsson, *Les termes relatifs*.

[7] Cf. Ghergariu, *Prop. atributive*.

[8] După elementele prin care sînt introduse subiectivele, noi vorbim de subiective pronominale și conjuncționale.

[9] Cf. L.R.C., p. 725.

Scanned with OKEN Scanner

și în interpretarea lor am acordat prioritate criteriului relațional, fără să desconsiderăm sensul. Ori de cîte ori fiecăruia dintre cei doi termeni i se poate atribui o funcție, ei trebuie analizați separat și numai cînd relațiile cu vecinătățile se stabilesc în bloc și simultan secvența este echivalentă sintactic cu un relativ simplu. Analizele contextuale ne-au permis să înregistrăm situațiile în care cele două pronume nu pot fi analizate disociat. E vorba, de fapt, numai de *cel ce* și *tot ce*, nu și de *cel care*, niciodată analizabil global. Deosebirea de comportament pe care o constatăm uneori între *cel ce* și *cel care* nu trebuie căutată nici în slaba forță demonstrativă a pronumelui *cel* (pronumele respectiv apare în ambele situații), nici în sinonimia secvenței *cel ce* cu *cine* (și *cel care* intră în raport de substituție cu *cine*), ci în lipsa de flexiune a pronumelui *ce*.

În ceea ce privește construcțiile cu corelative de tipul:

„*Cine* se scoală mai de dimineață, *acela* e mai mare în sat la noi." Creangă, *O.*, p. 92.

„... *cîți* se dau bucatelorŭ trupești și pohtelorŭ, *aceia* pîntecele-șŭ au Dumnezeu și Domnŭ." Coresi, *Carte*, p. 402,

sîntem de acord cu cei ce consideră că, pe plan linear, avem de-a face cu o reluare a „obiectului" exprimat prin pronumele introductiv, dar am considerat că, pe plan structural, subordonata nu se află în raport gramatical direct cu predicatul regentei, deoarece aceasta are ca subiect pronumele corelativ; un predicat nu poate avea simultan două subiecte, eventual subiect și subiectivă, decît dacă acestea sînt coordonate [10].

Dacă ținem seama de faptul că direcția de analiză în frază este de la regentă la subordonată, subordonata poate fi încadrată în astfel de situații în categoria apozitivelor, deoarece, ca și acestea, concretizează conținutul pronumelui, și întrucît prin raport apozitiv înțelegem un raport de echivalență,

[10] Cf. exemplul: „dereptŭ aceaia *striini* și *stranici* și *carii nu era de ai lui* închinară-se lui și mare tărie de naștere mărturisiră". Coresi, *Carte*, p. 500.

Scanned with OKEN Scanner

și nu unul de determinare atributivă, subordonata este o subiectivă apozitivă.

Pe lîngă chestiunile pînă aici enumerate au mai fost discutate în această lucrare și alte probleme.

Ne-am ocupat astfel de conținutul propozițiilor subiective, prilej cu care am sesizat și sensul secundar pe care îl au uneori; am constatat care subiective exprimă o judecată și care nu, reliefînd, în felul acesta, deosebirile dintre subiectivele pronominale și cele conjuncționale. Am discutat, în sfîrșit, și faptul dacă subiectiva trebuie considerată sau nu o subordonată. Unele din aceste probleme au mai fost ridicate de cercetători, dar, așa cum am amintit mai sus, noi am considerat că li se mai pot aduce completări.

Analizele efectuate în cuprinsul lucrării se împletesc astfel cu discuții de ordin teoretic, impuse de natura faptelor și totodată indispensabile într-o lucrare cu caracter monografic.

Exemplele citate au fost selectate din literatura română cultă și populară, deoarece maxima, sentința și proverbul, exprimate de obicei prin fraze cu subiective pronominale, se întîlnesc atît în literatura scrisă cît și în creația orală.

Metodele de care ne-am folosit în analiză au fost metoda formală și cea logico-semantică; am avut, deci, în vedere formele și valorile categoriale purtate de ele, precum și funcțiile, deci relațiile, raporturile contractate. Nu au fost neglijate nici sensurile lexicale, dar ele au fost luate în considerație numai în măsura în care interesează gramatica.

Materialul a fost organizat pe capitole. După unele considerații cu caracter general sînt discutate problemele speciale pe care această subordonată, poate cea mai interesantă dintre subordonate, le pune.

Subiectivele conjuncționale au fost analizate aparte de cele pronominale, planul expunerii fiind, cu unele mici excepții, același la ambele categorii: regentul, elementele introductive, modurile cu care se construiesc, conținutul semantic și logic pe care îl exprimă subiectiva. Fiecare capitol este urmat de concluzii, fapt care ne-a determinat să acordăm capitolului respectiv din finalul lucrării un spațiu redus.

Scanned with OKEN Scanner

I

CONSIDERAȚII GENERALE

Înscrisă în categoria subordonatelor necircumstanțiale, subiectiva este propoziția care îndeplinește pe planul frazei funcția subiectului gramatical. Există însă două categorii de astfel de propoziții deosebite formal prin marca poziției, prin mărcile introductive, cît și semantic, prin conținutul pe care îl exprimă.

Unele subiective au astfel topica specifică subiectului gramatical, se află, deci, în prepoziția verbului („*Cine mă vede pe mine* / Gîndește că trăiesc bine." Jarnik-Bîrseanu, *D.*, p. 83), altele, dimpotrivă, se află în postpoziția acestuia („Nu trebuie *să ne lăudăm unii pe alții*." Ghica, *A.* I, p. 72; „Dar se cade ... *să menționăm mai cu seamă despre acele opere plastice*." Odobescu *O.*, I, p. 325). Inversiunile, posibile și într-un caz și în celălalt, sînt determinate, ca orice inversiune, fie de necesități de ordin obiectiv intelectual, fie, de cele mai multe ori, de necesități de ordin afectiv, stilistic. Nevoia de a pune în relief acțiunea duce, în cazul celor dintîi, la situarea lor după predicatul principal, după

Scanned with OKEN Scanner

cum, în cazul celorlalte, nevoia de a pune în evidență ideea exprimată în propoziția subiectivă duce la situarea acesteia înaintea predicatului regent:

„Cade *cine n-a știut* pînă unde poate să se suie ...“ Iorga, *Cugetări*, p. 139.

„Lasă-mă să-mi aleg stăpînul pe care-l vreau eu ... nu să mă ia la jug ... *cine poftește*.“ Arghezi, *Pagini*, p. 405.

„*Că strămoșii tăi au păscut caprele la Adrianopole, că au fost niște splendizi șătrari însă țigani*, nu importă.“ *Ibidem*, p. 296.

Primele se introduc prin pronume, folosite uneori și adjectival, celelalte se introduc de obicei [1] prin conjuncții sau prin adverbe cu valoare conjuncțională.

„*Cine* sădește vie din rodul ei mănîncă.“ Zanne, *Proverbe*, I, p. 36.

„*Cîți* căutau la tine, te pismuiau.“ Russo, *Scrieri*, p.48.

„*Cîte fete* se ridică nu pot face o mămăligă.“ Zanne, *op. cit.*, II, p. 128.

„A trebuit *ca* o rază din acel foc de vitejie strămoșească *să* străbată în sfîrșit în vinele tuturor românilor.“ Odobescu, *op. cit.*, I, p. 325.

„... nu e bine *cînd* stai locului.“ Creangă, *O.*, p. 214.

Din punct de vedere al conținutului, cele dintîi indică, prin pronumele introductiv, ființa sau lucrul care efectuează o acțiune sau o suferă, se află într-o stare sau are o însușire ori o caracteristică, celelalte, o acțiune, o stare, o însușire „prezentată ca *un fapt*“ [2] despre care se afirmă sau se neagă ceva prin predicatul regent. A se compara:

„*Cine îmbrățișează multe*, puține adună“ (proverb).

„*Care-i bun pe lumea noastră* se duce în sînul lui Avram. *Care-i rău pe lume* e osîndit la iad.“ Sadoveanu, *O.*, 17, p. 178.

[1] „De obicei“ nu înseamnă însă exclusiv; subiectele respective pot avea ca element introductiv și un pronume, anume *ce* (Nu e bine *ce* faci), cînd sînt interogative indirecte și pronumele *cine* (Nu se știe *cine* va fi preferat), dar dominanta o reprezintă conjuncția. În baza acestei caracteristici de ordin formal subiectivele în cauză vor fi numite în cursul acestei lucrări conjuncționale, în opoziție cu primele care sînt pronominale.

[2] Riemann, *Syntaxe*, p. 341. Vezi și Brunot, *La pensée*, p. 289.

Scanned with OKEN Scanner

„*Ce e val* ca valul trece." Eminescu, *O.*, I, p. 194.

„*Cine are dor și drag* / Cîtu-i lumea-i tot beteag." Jarnik-Bîrseanu, *op. cit.*, p. 234.

„*Cine-și bagă nasul în scrisoarea altuia* e tot atît de ticălos cît și autorul unei scrisori anonime." Arghezi, *op. cit.*, p. 365.

„*Ce-i în mînă* nu-i minciună." (proverb),

cu

„Nu trebuie însă *să desperăm.*" Odobescu, *op. cit.*, II, p. 95.

„Apoi iar nu uita că acelora care ț-au dat ajutor, nu se cade *să le faci parte ca lui Prometeu.*" *Ibidem*, I, p. 181.

„Deci cînd se întîmplă *s-aud vreun egumen ...*" Eminescu, *op. cit.*, IV, p. 366.

„E curios *că au fost găsiți asasinii din Costîna alții decît cei depuși de mine.*" Arghezi, *Scrieri*, 19, p. 206.

Subiectivele pronominale pot fi substituite, în baza principiului corespondenței, printr-un nume comun de ființă sau de lucru, pe cînd subiectivele conjuncționale se pot înlocui prin substantivele abstracte „faptul", „lucrul" (acesta) sau prin pronumele demonstrativ cu valoare neutră „aceasta", prin infinitiv sau prin supin.

În exemplele citate mai sus „*Cine îmbrățișează multe*" = avidul; „*Care-i bun ... care-i rău*" = omul bun, respectiv rău; „*Ce e val*" = valul; „*Cine are dor și drag*" = îndrăgostitul; „*Cine-și bagă nasul în scrisoarea altuia*" = indiscretul; „*Ce i în mînă*" = lucrul din mînă (posedat), față de: „*să desperăm*" = a dispera (Nu trebuie însă a dispera)[3]; „*să le faci parte ...*" = a le face parte (Nu se cade a le face parte), iar în cazul ultimelor două fraze echivalența se stabilește cu abstractele invocate: Deci cînd se întîmplă *lucrul* (*faptul*) *acesta;* E curios *faptul acesta*[4].

[3] După *a trebui* infinitivul se folosește de fapt numai în limba veche, noi l-am folosit doar pentru a proba principiul corespondenței.

[4] „Se înțelege că astfel de construcții scurtate nu există întotdeauna în limba noastră, dar acest amănunt nu interesează. Singurul lucru important este echivalența logică dintre o propoziție secundară și o simplă parte de propoziție. " Iordan, G.L.R., p. 230, n. 1.

Scanned with OKEN Scanner

Organizarea formală, mai exact, construcția celor două categorii de subiective, ca și deosebirile de conținut se explică prin natura verbului regent, verb personal în cazul celor dintîi, verb așa-numit impersonal în cazul celor de al doilea.

Dat fiind însă faptul că impersonal este verbul lipsit de subiect se naște în mod legitim întrebarea în ce măsură este adecvat să vorbim în cazul regentei subiectivelor conjuncționale de un predicat care este verb impersonal.

În gramatica franceză nu natura impersonală a verbelor de tipul celor invocate aici este negată, ci funcția de subiect a unității care urmează după astfel de verbe, *il faut, il semble, il arrive* de pildă. Subordonata este considerată în asemenea situații completivă, nu numai în sensul larg al termenului, deci de unitate care completează un gol[5], ci și în sensul de subordonată obiectivă, echivalentă cu un substantiv cu rol de obiect gramatical [6]. În literatura românească de specialitate funcția de subiect a subordonatei n-a fost în astfel de construcții, în general, negată [7], dar termenii folosiți

[5] Celebra teorie a golurilor din jurul unui cuvînt, aparținînd psihologului K. Bühler, a fost făcută cunoscută la noi, precum se știe, de Sextil Pușcariu, în L. R. „Golurile acestea sînt însă și ele de două feluri: exterioare și interioare, după cum întrebările care le provoacă sînt accesorii sau esențiale. Cînd cineva îmi comunică: *vine*, pot întreba: *unde?* (răspuns: *încoace*), *cînd?* (răspuns: *acum*), *cum?* (răspuns: *călare*), *de ce?* (răspuns: *ca să mă vadă*)... Întrebarea interioară e însă alta: *cine?*" (p. 149—150). Golurile complinite de complementul direct și indirect sînt considerate de Pușcariu tot ca goluri interioare.

[6] Cf. B r u n o t, *op. cit.*, p. 289—290; GL, p. 111; L e B i d o i s, *Syntaxe*, t. I, p. 383—384.

[7] Doar Sextil Pușcariu, în lucrarea citată, apreciază propozițiile de după verbe ca *trebuie, face, se cuvine*, numite de el unipersonale, ca propoziții obiective. Ș t e f a n, în articolul *Categoria stării* și D r a ș o v e a n u, în *recenzie a* GLR, de acord cu termenul *impersonal* pentru forme verbale ca *se întîmplă*, (ți) *se pare, se știe, trebuie*, consideră discutabilă interpretarea secvenței ca subiectivă, „dacă expresiile și formele verbale sînt impersonale, dacă deci ceea ce exprimă ele (starea, procesul, mișcarea, însușirea) nu poate fi atribuit unui subiect, unei persoane-subiect, cum pot fi subiective propozițiile legate de ele, propoziții care — se știe — reprezintă tocmai un subiect". (D r a ș o v e a n u, *recenzia citată*, p. 127.) În *Analize* (material publicat în colaborare cu Dumitrașcu și

Scanned with OKEN Scanner

pentru verbul-predicat de care depinde subiectiva conjuncțională diferă, deosebirea terminologică trădînd, evident, deosebiri de concepție.

■

De un regent impersonal al subordonatei, de care ne-am propus să ne ocupăm, s-a vorbit în gramatica noastră, după modelul gramaticilor altor limbi, în diferitele gramatici române din veacul trecut, precum și în diferitele manuale de liceu.

Exceptînd lucrarea lui Dimand, *Zur rumänischen Moduslehre*, în care regentul conjunctivului cu funcția unui nominativ-subiect este numit cu termenul creat de K. W. Heyse[8], „subjektlose Verba" („verbe fără subiect"), materialele românești folosesc pentru aceleași fapte de limbă termenul impus de tradiție — impersonal — sau, uneori, termenul creat de W. Meyer-Lübke [9], unipersonal, eventual ambii termeni[10].

Discutînd subiectiva în același capitol cu completiva, H. Tiktin, de pildă, nu se ocupă de particularitățile de formă și de conținut ale verbului regent, ci are în vedere doar elementele prin care cele două categorii de subordonate se introduc. În schimb, la capitolul *Conjugarea unipersonală*[11], care se aplică, după el, printre altele, și la „verbele impersonale: *plouă; se întunecă;*

Zdrenghea), autorul renunță la această poziție. „Cînd predicatul este o formă verbală impersonală... (afirmă Drașoveanu în capitolul semnat de el), este, fără excepție, subiectivă" (p. 52).

[8] După cum aflăm din Miklosich, *Subjektlose Sätze*, p. 3.

[9] Renunțînd atît la termenul latin — *impersonalis* — cît și la cel german — *subjektlose Verba* — pe de o parte pentru considerentul că „negarea ideii de persoană" nu reprezintă în cazul verbelor de tipul: *il pleut* sau *il faut* caracteristica lor esențială, iar, pe de alta, pentru motivul că verbele de tipul al doilea *(il faut)*, deși exprimă, ca și primele, acțiuni fără autor, pot avea totuși un subiect în sens strict gramatical, W. Meyer-Lübke a creat un nou termen — *unipersonal* — cu care a denumit ambele clase de verbe. Vezi *Grammaire*, t. III, partea I, p. 115—116. Pentru improprietatea termenilor *impersonal, unipersonal* vezi Kjellmann, *La construction de l'infinitif*, p. 1, n. 2.

[10] Cf. Candrea, *Grammaire*, cap. *Conjugarea impersonală sau unipersonală*, p. 213—217, unde figurează și un exemplu în frază cu astfel de verbe, anume: „Îmi place să lucrez".

[11] Tiktin, G.R., p. 127.

Scanned with OKEN Scanner

îmi vine să fug; mi se pare că este greșit", Tiktin citează și fraze care conțin subiective, pe care nu știm însă cum le interpretează din punct de vedere funcțional, deoarece la capitolul unde discută subiectiva nu dă construcții de acest fel.

În G.L.R., acad. Iorgu Iordan vorbește de subiective al căror predicat regent este un verb cu formă impersonală *este știut, se constată,* iar în cursul L.R.C., de un predicat „verb impersonal ori numai construit astfel, de pildă *se cade, se cuvine, îmi place, îmi convine* sau format dintr-un verb copulativ *(a fi, a deveni, a rămînea)* și numele predicativ corespunzător. Așadar cînd intervine un predicat care nu poate avea un subiect « personal »". (p. 725.)

Autorii ediției I a GLR vorbesc de „verbe sau expresii unipersonale (sau folosite ca atare)" [12], autorii ediției a II-a, de verbe și expresii „unipersonale prin formă și impersonale prin conținut" (*trebuie, se cuvine, îi era degrabă, bine-ți șade*) și de „forme impersonale ale unor verbe personale" [13] *(îmi place, mă doare, ți se pare, se vede* etc.*)*.

Într-un articol consacrat subiectivei[14], J. Byck trece pe *e imposibil* la expresii impersonale, iar pe *e frumos, e de folos* la locuțiuni unipersonale. Ștefan Giosu[15] vorbește, conform tradiției, de verbe impersonale *(trebuie)*, de verbe personale întrebuințate unipersonal *(se crede)* sau de verbe unipersonale ori folosite ca atare *(mi se pare* că ...; *îi plăcea* să ...; *i se năzărea* că ...; *se vede* că ...; *se făcea* că ...; *nu importă* că ...; *nu strică* să ...*)*. În studiul său despre *Propozițiile impersonale*, în care sînt luate în discuție și propozițiile fără subiect care cer subiective, Poalelungi folosește, cum rezultă de altfel din titlu, un singur termen: *impersonal*. Mihaela Mancaș [16] și Ștefania Popescu [17], în sfîrșit, acceptă terminologia celei de a doua ediții a GLR.

[12] Vezi vol. al II-lea, p. 176.
[13] *Ibidem*, ed. a II-a, p. 268.
[14] Cf. *Prop. subiective.*
[15] Cf. *Prop. subiectivă.*
[16] Cf. *La syntaxe des complétives et des subjectives.*
[17] Cf. *Contribuții.*

Scanned with OKEN Scanner

Utilizarea unor termeni distincți, în literatura de specialitate, pentru verbele care funcționează ca predicat în regenta subiectivei conjuncționale ne obligă să ne întrebăm din ce punct de vedere trebuie analizat verbul regent : paradigmatic sau sintagmatic? Ne obligă apoi să vedem și, în cazul că acceptăm termenul *impersonal*, dacă lipsa subiectului „personal" reprezintă, pe drept cuvînt, caracteristica lui esențială. Întrucît problema subiectului „personal" este legată direct de cea a categoriei gramaticale persoană, reluarea discuției privitoare la această categorie ne apare necesară; prin această categorie se definește, de altfel, personalul și impersonalul.

Scanned with OKEN Scanner

II

CATEGORIA GRAMATICALĂ PERSOANĂ. PERSOANA VERBALĂ: PERSONAL/IMPERSONAL

Conceptul de persoană, care „a jucat în civilizația europeană un rol considerabil, mai întîi în teatru, apoi în drept, în teologie și în filozofie“[18], se întîlnește și în gramatică la pronume și verb, pentru unii lingviști și la substantiv: vocativul este considerat de persoana a II-a, celelalte cazuri de persoana a III-a.

„Ca noțiune gramaticală, persoană se cheamă orice obiect al vorbirii considerat din punctul de vedere al poziției lui față de vorbitor sau, altfel spus, după rolul pe care îl joacă în vorbire. Obiectul vorbirii se poate găsi față de vorbitor într-un întreit raport, și anume: poate fi vorbitorul însuși *(eu, noi)*, adică persoana I; poate fi cel căruia i se adresează vorba *(tu, voi)* — persoana a II-a; poate fi cineva despre care se vorbește *(el, ea, ei, ele)* — persoana a III-a“ [19].

[18] B r ø n d a l, *Essais*, p. 98.
[19] I o r d a n, L.R.C., p. 383—384.

Scanned with OKEN Scanner

Aceste trei persoane le întîlnim și la verb, căci „Dacă verbul are persoane faptul se datorește pronumelui. Verbul nu face altceva decît să-și adapteze forma la aceea exprimată prin pronume“ [20].

Cum, însă, verbul își are specificul său, persoana verbală se cere în mod special discutată.

În gramatica tradițională persoana verbală este definită uneori în termeni sintactici și anume drept categorie care indică raportul verbului față de „ « persoana » vorbirii, adică față de subiectul acțiunii sau față de agentul unei stări“[21], alteori, în termeni morfologici, ca „forma pe care o ia verbul pentru a arăta că acțiunea este făcută de cel care vorbește (pers. I), de cel cu care se vorbește (pers. a II-a) sau de altcineva în afară de cei doi vorbitori (pers. a III-a)“ [22] sau chiar ca „desinența care marchează acțiunea după cum ea este efectuată de cel care vorbește, de cel cu care se vorbește sau de cel despre care se vorbește“ [23].

Definițiile nu sînt întîmplătoare, deoarece „persoana“ este, la origine, o categorie a predicativității, iar nu a verbului[24], și de aceea ea este în același timp atît o problemă de formă cît și una de conținut, deci atît morfologică cît și sintactică. „Raportarea enunțării la un anumit segment de timp, modalitatea ei definită precum și raportarea la una din persoanele gramaticale sînt proprii oricărei predicații ... În afara acestor categorii predicativitatea nu poate fi realizată. Dar pentru că în limbile noastre verbul (mai precis : formele lui personale) s-a «specializat » de demult în calitate de exponent de bază al predicativității, și aceste categorii, inițial predicative (timpul, modalitatea, persoana), parcă s-ar contopi cu formele personale — «s-au morfologizat »“ [25].

[20] *Ibidem*, p. 254.

[21] S. P. Obnorski, ***Образование форм 3-го лица***, apud Fedoruk, ***Безличные предложения***, p. 123—124.

[22] GLR, ed. a II-a, vol. I, p. 243.

[23] Guiraud, *La syntaxe*, p. 8.

[24] „...raportarea la subiectul propoziției a luat forma persoanei gramaticale exprimată prin forma verbală.“ (Isačenko, ***Грамматический строй***, p. 20.)

[25] Isačenko, *op. cit.*, p. 19—20.

Scanned with OKEN Scanner

Întrucît, însă, forma paradigmei verbale care ocupă poziția a III-a „este acea formă de conjugare prin care se numește persoana gramaticală care nu participă la actul vorbirii“ [26], ea este considerată de unii lingviști ca o non-persoană, *impersonală*.

Teoria persoanei a III-a ca non-persoană este susținută, după informațiile pe care le avem, de Jakobson [27], Brøndal[28], Benveniste [29] și Isačenko [30].

Ocupîndu-se de categoriile gramaticale ale verbului rus, R. Jakobson atrage atenția asupra faptului că, în vederea definirii categoriilor verbale, se impune să delimităm „enunțarea în sine“ de „protagoniștii săi“. „În consecință trebuie distinse patru rubrici: un eveniment narat (narrated event) sau procesul enunțat (C^e), un act al vorbirii sau procesul enunțării (C^a), un protagonist al procesului enunțat (T^e) și un protagonist al procesului enunțării (T^a)“ [31].

În baza acestei distincții persoana verbală este definită drept categoria care „caracterizează protagoniștii procesului enunțat în raport cu protagoniștii procesului enunțării“ [32]. Persoana a III-a rămîne astfel în afara acestui raport și este considerată *impersonală*. „Persoană: a) personal (semnalînd că $T^e = T^a$) / impersonal“ [33].

Teoria persoanei a III-a ca non-persoană este discutată pe larg și de Émile Benveniste, care i-a acordat o atenție specială.

„În toate limbile care posedă un verb — afirmă Benveniste — formele conjugării se clasifică după referința lor la persoană, enumerarea persoanelor constituind propriu-zis conjugarea ... Această clasificare

[26] *Ibidem*, p. 408.
[27] *Essais*, p. 181—185.
[28] *Op. cit.*
[29] *Structure.*
[30] *Op. cit.*, p. 19—20; 407—409 și *Бинарность*. Teoria este însă mai veche, ea se întîlnește și la unii lingviști ruși. Vezi pentru aceasta Fedoruk, *op. cit.*, p. 103. La noi teoria respectivă a fost împărtășită, cum am mai spus, de Iordan, Guțu-Romalo, Niculescu, în S.M.L.R.C.
[31] Jakobson, *op. cit.*, p. 181.
[32] *Ibidem*, p. 182.
[33] *Ibidem*, p. 185.

Scanned with OKEN Scanner

este în mod notoriu moștenită din gramatica greacă, unde formele verbale flexionate constituie πρόσωπα, persoane, «figurații» sub care se realizează noțiunea verbală ...

Așa cum a fost elaborată de greci pentru descrierea limbii lor, această clasificare este încă admisă nu numai ca verificată pentru toate limbile dotate cu un verb, dar ca naturală și înscrisă în ordinea lucrurilor"[34].

Terminologia tradițională, după care formele verbale prevăzute cu desinențe personale sînt numite după poziția, după succesiunea lor în paradigmă, persoana I, persoana a II-a, persoana a III-a, este, după Benveniste, nesemnificativă. „Aceste denumiri nu ne lămuresc nici asupra necesității categoriei, nici asupra conținutului pe care ea îl implică, nici asupra relațiilor care grupează diferitele persoane"[35].

Termenii întîlniți în gramaticile arabe, prin care persoana a III-a este numită *al gaibu* „acel care este absent", dezvăluie, după dînsul, diferența dintre cele trei persoane: „O teorie lingvistică a persoanei verbale nu poate să se constituie decît pe baza opozițiilor care diferențiază persoanele" [36].

Întrucît persoanele I și a II-a sînt polare, reversibile și unice[37], implicînd totodată persoana, pe cînd persoana a III-a este considerată ca fiind în afara acestui raport și poate fi „o infinitate de subiecte sau nici unul"[38], Benveniste conchide că persoana a III-a nu este „o persoană", că ea „nu indică decît invariantul inerent oricărei forme a unei conjugări"[39].

Această formă verbală se folosește, după E. Benveniste, ori de cîte ori nu este indicată persoana [40] și

[34] Benveniste, *Structure*, p. 1.

[35] *Ibidem*, p. 2.

[36] *Ibidem*, p. 4.

[37] Între cele două persoane se stabilește un raport mutual, orice „tu" este desemnat de „eu" și nu poate fi conceput decît pornind de la „eu", orice „eu" apare în raport cu „tu". Orice „eu" devine un „tu" și invers, în vorbirea celuilalt, ambele persoane indicînd de fiecare dată o anumită persoană.

[38] Benveniste, *art. cit.*, p. 6.

[39] *Ibidem*, p. 4.

[40] Pentru poziția noastră față de unele din afirmațiile lui Benveniste, față de teoria persoanei a III-a ca non-persoană, imper-

Scanned with OKEN Scanner

nu numai în cazul verbelor care au un agent, ci și în cel al verbelor „așa-numite impersonale".

În sprijinul tezei sale E. Benveniste invocă „absența oricărui pronume de persoana a III-a" [41], precum și lipsa morfemelor personale la forma verbală care ocupă poziția a treia în cele mai multe dintre limbile lumii.

În turcă, pentru care se dau formele de prezent și perfect definit ale verbului *a iubi* (1 *sev-iyor-um*; 2 *sev-iyor-sun*; 3 *sev-iyor*; 1 *sev-di-m*; 2 *sev-di-n*; 3 *sev-di*), în ostiacă, pentru care se citează flexiunea *eutlem, eutlen, eutl*, în maghiară și în alte limbi, persoana a III-a a verbului e nemarcată [42]; în abhază și în cercheză, în aceasta din urmă în special, ea cunoaște „un număr mare de indici", spre deosebire de persoanele I și a II-a ale căror morfeme sînt „constante" și „regulate".

Deosebirea dintre persoana a III-a și celelalte două persoane este susținută de E. Benveniste și cu cazul invers, din engleză, în care persoana a III-a este singura marcată: (he) *loves*, dar (*I, you, we, they*) *love* [43].

Paradigmele „cu trei persoane simetrice" din indoeuropeană sînt considerate, în consecință, „o anomalie", create totodată din rațiuni de simetrie.

Teoria persoanei a III-a ca non-persoană ne pune în fața unor probleme pe cît de interesante, tot pe atît de complicate.

Dacă analizăm formele verbale personale în raport unele cu altele, este evident că forma verbală care ocupă poziția a treia se definește negativ față de primele două persoane. Ea reprezintă, cum s-a mai spus, forma prin care este indicată „persoana" gramaticală care nu participă la dialog [44]. Consecința acestei

sonală, lipsită de sens personal în general, să se vadă discuția pe care o vom face în continuare la p. 23 și urm.

[41] B e n v e n i s t e, *art. cit.*, p. 4.

[42] Sînt însă și situații cînd persoana I nu e marcată. Verbele de conjugarea a II-a, a III-a și a IV-a, exceptînd cîteva cazuri, au, în limba română, persoana I identică cu persoana a III-a, ambele nemarcate: eu *trec*, ei *trec*; eu *cer*, ei *cer*; eu *vin*, ei *vin*.

[43] Exemplul autorului.

[44] Teoretic absentă, practic poate fi și prezentă, indicînd un participant indirect la convorbire.

Scanned with OKEN Scanner

„semantici pur negative“ [45] este mobilitatea ei sintactică: această formă verbală se poate folosi nu numai cu subiect personal: *El* (*ea, copilul, elevul* etc.) învață, ci și cu subiect nepersonal: *Mașina* calculează sau chiar fără subiect: *Sună la intrare, Bate la geam.*

Dat fiind totuși că persoana a III-a intră, la majoritatea verbelor, în raport cu persoana I și a II-a, rezultă că ele au și o valoare comună; această valoare constă în faptul că toate aceste forme verbale finite, numite „persoane“, referă activitatea, starea sau existența ființelor umane, de unde și capacitatea de a primi „un subiect din clasa animatelor persoane“[46]: *eu, tu, el.* În felul acesta „referenții se prezintă nu cu două persoane, ci cu trei. Că *eu* și *tu* nu pot să se refere decît la ființe umane și nu la lucruri, n-are nici o importanță pentru funcționarea codului“ [47]. În limba română ca și în latină, pronumele personal cu rol de subiect nu însoțește în conjugare forma verbală, nu este, cu alte cuvinte, ca în franceză de pildă, un morfem de persoană[48], deoarece în limba română, ca și în latină, „desinențele verbale arată despre care persoană (« eu », « tu » sau « el ») e vorba“ [49].

Revenind cu aceasta la unele din afirmațiile lui Benveniste, am vrea să subliniem că ne apare prea categorică aserțiunea că flexiunea „cu trei persoane simetrice“ reprezintă „o anomalie“. Dimpotrivă, „ea este cea mai naturală a verbului și cea mai obișnuită“[50]. E greu de acceptat și afirmația că forma verbală numită persoană a III-a se folosește ori de cîte ori nu este indicată persoana, precum și ideea inexistenței unui pronume de persoana a III-a, implicație ime-

[45] Cf. Isačenko, *Грамматический строй*, p. 408.
[46] Dubois, *Nom et pronom*, p. 105.
[47] *Ibidem*, p. 105.
[48] Persoana gramaticală se exprimă în diferitele limbi în mod deosebit: prin procedee sintetice, deci prin desinențe (în latină și în română, de pildă), analitice, prin pronumele personale (în franceză și în portugheza din Brazilia, în care, e vorba numai de a doua, forma verbală nu are nici o desinență; cf. Pottier, *Systématique*, p. 77, n. 192), sintetice și analitice, prin pronume și desinențe (în germană).
[49] Pușcariu, L.R., p. 152.
[50] Meillet, *Linguistique*, p. 176.

Scanned with OKEN Scanner

diată a faptului că forma verbală care ocupă poziția a treia „are ca funcție de a exprima non-persoana"[51]. Din moment ce demonstrativul *ille*, din care s-a născut pronumele de persoana a III-a, s-a înscris, în anumite condiții sintactice, anume atunci cînd preceda ca subiect forma verbală, în sistemul de opoziții al pronumelor personale, *eu*, *tu* (eu învăț, el se plimbă; tu muncești, el vegetează), el este, ca și acestea, pronume personal.

Nu este, însă, mai puțin adevărat că, în virtutea originii sale, acest pronume, spre deosebire de *eu* și *tu*, are capacitatea de a se substitui, în construcția subiect + predicat „oricărui nume de lucru sau de ființă, de a desemna indirect, cu ajutorul unui substantiv deja enunțat sau prezent în mintea vorbitorului, orice noțiune ca un vas în care se poate pune orice fel de conținut" [52]. Dar și așa „pronumele *el* este totdeauna interpretat ca un animat în propozițiile neterminate care ar putea să fie ambigue, *(Il prend)*, chiar și în cazul cînd verbul poate să aibă un subiect inanimat *(Le ciment a bien pris)*" [53]. La nivelul formelor însă, la nivelul cuvîntului, al „sintagmei interne"[54], „implicite", la primul nivel sintagmatic [55], forme verbale ca *presupune, spune, crede,*

[51] Benveniste, *art. cit.*, p. 4.
[52] Iordan, *Introducere*, p. 573.
[53] Dubois, *Le verbe*, p. 27.
[54] Cf. Saussure, C.L.G., p. 187. „Sintagmei interne" îi este opusă „sintagma externă", constituită din două cuvinte cu sens noțional.
[55] După Saussure flexiunea este „și ceva sintagmatic"; ideea e îmbrățișată de unii lingviști, de pildă de Guiraud, care nu concepe morfologia în mod tradițional, ca „un inventar de forme ale cuvîntului", ci ca „o sintaxă a cuvîntului. Sintaxă de un tip particular, e adevărat, și, într-o oarecare măsură, distinctă de sintaxa frazei; pot fi ele separate? Nu cred și eu n-am făcut-o" (*op. cit.*, p. 8). Pe această poziție ne situăm și noi.

Între primul și cel de al doilea nivel sintagmatic există neîndoielnic corespondențe, dar paralelismul nu este perfect. Pe terenul propoziției chiar persoana a II-a, ca să ne limităm la un singur exemplu, poate intra „într-o varietate de «impersonal»". (Benveniste, *art. cit.*, p. 8.) Este vorba de binecunoscutul caz al persoanei a II-a cu subiect general și nedeterminat: „Cînd *vezi* piatra ce nu simte nici durerea și nici mila/De *ai* inimă și minte — *feri* în lături, e Dalila!" Eminescu *O.*, I, p. 164.

Scanned with OKEN Scanner

dorește, *vrea* etc., etc. au, ca și formele de persoana I și a II-a, cu care sînt asociate, sens personal. Formele: *învăț*, *înveți*, *învață* etc. exprimă implicit ceea ce explicit se exprimă prin *eu învăț*, *tu înveți*, *el (ea) învață* etc. Subiectul virtual al persoanei a III-a a unui verb personal este, așadar, ca și în cazul primelor două forme verbale, tot un pronume personal[56], fapt care și explică de ce, exceptînd cazurile de insistență asupra persoanei sau de opoziție între acțiuni diferite efectuate de persoane deosebite [57] el rămîne și în propoziție neexprimat.

Paradigma verbului personal este, așadar, strîns legată de paradigma pronumelui personal, mai exact de nominativul acestuia, între paradigme și sintagme existînd, cum am mai arătat, „strînse dependențe, o paradigmă fiind constituită din relațiile sintagmatice posibile dintre ea și alte paradigme din același sistem lingvistic" [58].

Așa stînd lucrurile, noi am optat pentru definiția tradițională a persoanei verbale, definiție întîlnită curent în gramatici, dar am considerat necesar să-i aducem o completare. *Prin persoană la verb înțelegem forma* [59] *pe care o ia acesta pentru a indica protagoniștii procesului enunțat sau, cînd verbul are formă pasivă, „pacienții" săi* [60] ***în raport cu vorbitorul.*** Modificarea formei se realizează cu concursul unui flexiv, al unei desinențe care se atașează radicalului verbal: *sper*, *speri*, *speră*, *sperăm*, *sperați*, *speră*; *sînt lăudat*, *ești lăudat*, *este lăudat*, *sîntem lăudați*, *sînteți lăudați*, *sînt lăudați*.

În urma acestei modificări, „reprezentării fonologice" i se asociază „o reprezentare sintactico-se-

[56] Deși persoană non-conlocutoare, a III-a deci, este considerat și „«altul» («alta») sau nehotărîtul «cineva» («oarecine», «vreunul», «cutare» etc.)" (Pușcariu, *op. cit.*, p. 150; vezi și Iordan, L.R.C., p. 383), totuși numai pronumele *el*, *ea*, *ei*, *ele* se înscriu în paradigma pronumelui personal.

[57] Eu desenez, tu cînți; eu adun, iar el risipește.

[58] Coteanu, *Comutarea*, p. 30.

[59] Persoana la verb nu este decît rezultatul unui acord formal. Să se vadă discuția de la p. 18-19.

[60] Deci cel (cei) ce suferă acțiunea.

Scanned with OKEN Scanner

mantică“ [61]. Primele două forme verbale indică acțiunea, starea etc. participanților la dialog (pers.I și a II-a), a treia formă verbală, activitatea, starea etc. non-conlocutorilor (pers. a III-a).

Verbelor personale care, în sistemul nostru verbal și nu numai în el, reprezintă imensa majoritate[62], li se opune un număr redus de verbe[63], care nu au decît o singură formă flexionară: *plouă, ninge* etc.; *trebuie, se cuvine, se întîmplă* etc.; *latră, nechează, înfrunzește* etc. În baza acestei caracteristici ele sînt denumite uneori *unipersonale.*

Dacă avem în vedere exclusiv particularitățile de ordin flexionar, numărul de membri ai flexiunii, numărul „persoanelor“ verbale[64], nu și valorile implicate de formele flexionare, verbele pot fi și sînt clasificate uneori în *tripersonale*[65] și *unipersonale.* Dacă ținem însă cont de faptul că lumea formelor semnifică întotdeauna ceva[66], că formele nu sînt „învelișuri goale“, ci îmbracă structura [67], verbelor personale, care cunosc flexiune după persoană în raport cu ideea „eu“, „tu“ și „el“, le vom opune impersonalele, deci verbele care nu realizează opoziția cu primele două persoane (implicit nu admit un subiect „personal“), decît dacă sînt folosite în vorbire (în text) cu sens figurat. Se înscriu în această categorie atît verbe ca *plouă, tună, fulgeră*[68], cît și verbe ca

[61] Vasiliu și Eretescu, *Sintaxa*, p. 29.

[62] Numărul lor este de ordinul miilor, în limba română aproximativ 6000. Cf. Moisil, *Traducerea automată.*

[63] După o statistică aproximativă, efectuată de noi, cam 160.

[64] Orice radical verbal marcat cu o desinență, fie ea și desinența ø, (morfem care îi asigură verbului funcția de predicat în propoziție) este, din punct de vedere formal, o persoană verbală, nu orice formă verbală marcată astfel implică însă aceleași valori. Indicațiile date de flexiune nu sînt, așadar, la toate formele aceleași.

[65] Cf. Damourette-Pichon, *Essai*, p. 464, și Fedoruk, *op. cit.*, p. 124.

[66] Avem, evident, în vedere *conținutul categorial* și nu *denotativ*, deci „Trăsăturile semantice cărora le corespund forme sintactice diferite“. Stati, *Teorie*, p. 147.

[67] Noi am aderat total la ideea că paradigmele nu sînt „simple liste de forme“, ci că au și „ceva sintagmatic“.

[68] Întrebuințat personal în:

„Mă fulgeri (mă fulgeră) cu privirea“. (Apud Iordan, Guțu-Romalo, Niculescu, S.M.L.R.C., p. 180—181.)

Scanned with OKEN Scanner

trebuie[69], *se cuvine*, *se întîmplă*[70], și altele de acest tip.

Exprimînd fenomene cosmice sau necesitatea, hazardul, în mod fatal verbele respective nu pot implica valoarea despre care vorbim. Toate aceste forme verbale ne dau indicații doar cu privire la modul și timpul unei acțiuni, nu însă și cu privire la existența unui protagonist al ei, privit „din punctul de vedere al persoanei gramaticale" [71].

Consecința imediată a acestui fapt în planul expresiei este lipsa unui subiect de la care să plece ideea verbală; subiectul ca punct de plecare a acțiunii lipsește [72].

Verbe ca *trebuie*, *se cuvine*, *se întîmplă*, necesită o completare[73], dar la nivelul formelor nu avem o reprezentare semantico-sintactică determinată.

Nu pot fi însă repartizate la impersonale, deși nu intră nici ele în raport de opoziție cu primele două persoane verbale și ca atare nu pot implica o relație

[69] În limba familiară a intelectualilor din secolul trecut, acest verb se întîlnește conjugat și ca verb personal:

„Tînăr fiind, *aș trebui* să fiu îndrăgit de viață." Eminescu, *P.L.*, p. 10.

Pentru diferitele întrebuințări ale acestui verb vezi Iordan, L.R.A., p. 147—150, 350—351, și Dragomirescu, *Aux. mod.*, p. 244—246.

[70] Personal în enunțuri ca:

M-am întîmplat acolo cînd... = Eram de față cînd...

[71] Iordan, L.R.C., p. 566.

[72] Se admite, în general, că „valoarea de subiect rezultă din întîlnirea în același element a unei structuri gramaticale, a «temei», a punctului de plecare a procesului și a absolutului". (Karčevski, *L'idée du procès*, p. 30.) Funcția de subiect se caracterizează formal și prin poziția sa, de aici și posibilitatea definirii diatezelor prin „direcția de desfășurare" a acțiunii. Cf. Galichet, *Méthodologie*, p. 93—94; Pottier, *op. cit.*, p. 69—70; Pușcariu, *op. cit.*, p. 152.

[73] Complinirea este, de regulă, verbală:

Trebuie *să luptăm.*

Se cuvine *să ascultăm de cei mai mari.*

Se întîmplă *să uit și eu.*

Paradigma lor nu implică, prin urmare, o relație cu o paradigmă din același sistem (paradigma conjugării + nominativul pronumelui sau numelui), ci cu o formă verbală marcată printr-o conjuncție. Pentru eventualele lor întrebuințări cu numele să se vadă discuția pe care o vom face mai tîrziu în cursul acestei expuneri.

Scanned with OKEN Scanner

cu „eu", „tu", „el", verbele care exprimă acțiuni, procese ale unor animale, plante, eventual obiecte (*latră, nechează, se ouă; înfrunzește, îmbobocește, germinează; curge, derapează* etc.)[74], deoarece aceste forme verbale ne dau indicații privitoare la existența unui protagonist, autor, a unui subiect în accepția semantică a termenului[75], ca și verbul cu flexiune trimembră.

Noțiunea de protagonist ne trimite la planul realului[76], plan în care există ființe active, obiecte (care pot fi imaginate ca acționînd), circumstanțe etc., reflectate toate atît în planul logic cît și în cel al expresiei. În planul expresiei acestei valori îi corespunde, în acest caz, un substantiv din categoria animatelor non-persoană sau a inanimatelor[77], valoare care la nivel paradigmatic este conținută virtual în verb. „Forma *volat* își este suficientă ei înseși și, deși nepersonală, include noțiunea gramaticală de subiect"[78]. Imediat ce enunțăm acțiuni ca *latră, nechează, se ouă* sau altele de acest gen, avem o reprezentare semantico-sintactică, deoarece „un singur gen de ființe"[79], un singur gen de obiecte pot „îndeplini mișcarea exprimată de aceste verbe"[80]. Paradigma verbelor respec-

[74] Sistemul limbii române, și nu numai el, permite flexiunea personală a acestor verbe, dar, din motive lesne de înțeles, ele se folosesc numai la persoana a III-a. Cu sens figurat pot fi folosite și la celelalte persoane, caz în care, automat, au subiect „personal":
Ai îmbobocit de cînd nu te-am văzut!
Un verb ca *a derapa* poate fi folosit și cu sens propriu ca personal:
Am derapat.
Organizarea paradigmatică și sintagmatică a verbelor nu este, prin urmare, străină de sensul lexical, ci, dimpotrivă, e regizată adesea de el. „Interpenetrația morfologiei, sintaxei și lexicologiei" (S a u s s u r e, *op. cit.*, p. 187) este incontestabilă.

[75] Pentru definiția semantică a subiectului să se vadă discuția în continuare.

[76] Categoriile sintactice „au caracter real" (S t a t i, *op. cit.*, p. 43).

[77] Cuvintele care le exprimă ocupă golul din stînga verbului, deci golul care reprezintă poziția subiectului personal. E vorba, evident, de topica firească, gramaticală și nu de cea afectivă, inversă. Construcția propozițiilor cu astfel de predicate este identică cu cea a construcțiilor cu predicat „personal".

[78] B e n v e n i s t e, *art. cit.*, p. 7.

[79] B a r b u, *Sintaxa*, p. 109.

[80] *Ibidem.*

Scanned with OKEN Scanner

tive (înscrise de unii lingviști între cele două categorii polare și numite convențional unipersonale) implică, așadar, relația cu nominativul numelui.

Clasificarea tripartită a verbelor [81] nu se aplică însă și propozițiilor. La cel de al doilea nivel sintagmatic, unde se stabilesc raporturi între cuvinte, unde există „specificare și extensiune în afara cuvîntului și a categoriilor sale interne"[82], orice construcție în care există subiecte cu formă gramaticală determinată, pronume sau substantive în nominativ, care-impun conduita verbului, este considerată „persoă nală", în baza faptului că raportul dintre persoan și verb [83] este egal cu raportul dintre subiect și predicat, iar cele opuse lor, „impersonale". A se compara:

Eu învăț.
Tu înveți.
El învață.
Elevul scrie.
Lampa fumegă.
Mașina derapează,

cu

Plouă.
Se întunecă.
Mi s-a urît.
Mă doare în gît.
Îmi place de tine.

Nu se înscriu, evident, în categoria celor din urmă, propozițiile cu subiect pronominal neexprimat (Scriu.

[81] Clasificare care are o bază profundă în realitatea reflectată în gîndire, realitate despre care vorbim. Cf. Iordan, L.R.C., p. 422—423; *Idem*, *Introducere*, p. 591—592; Barbu, *op. cit.*, p. 109 și Dubois, *Le verbe*, p. 187. Și Sextil Pușcariu *(op. cit.*, p. 154*)* clasifică verbele în trei clase, dar el cuprinde în categoria unipersonalelor locuțiuni verbale și verbe ca: „mi-e sete", „mi-e dor", „mi-e scîrbă", „mi se pare", „trebuie", „se cuvine", „face", iar propoziția cerută de ultimele trei este analizată ca propoziție obiectivă, și nu ca subiectivă, cum am arătat la p. 14, n. 7.

[82] Guiraud, *op. cit.*, p. 18.

[83] Valoarea persoană „conține implicit valoarea subiect" (Isačenko, *Бипарность*, p. 49), dar cînd între termenul care indică persoana și desinența verbală nu există concordanță, construcția nu are *formă* personală *(îmi, îți, îi* etc. place de pildă*)*. Să se vadă cu privire la această chestiune discuția de la p. 44-45 a acestei lucrări.

Scanned with OKEN Scanner

Citeşti? Se plimbă.), căci este ştiut că în limba română verbul se foloseşte fără pronumele personal subiect [84]. Neexprimarea subiectului pronominal personal se explică prin faptul că „verbul (predicativ sau copulativ al) propoziţiei arată, prin desinenţa lui, despre cine sau despre ce se spune ceva în propoziţie. Aşadar, aspectul morfologic al verbului este suficient pentru a indica nu numai modul, timpul etc., ci şi persoana (adică subiectul) care săvîrşeşte acţiunea respectivă sau căruia i se „atribuie" sub forma unui „nume" (substantiv, adjectiv etc.) şi cu ajutorul copulei o anumită caracteristică" [85].

Întrucît la cel de al doilea nivel sintagmatic analizăm propoziţia şi categoriile ei, constituenţii centrali, subiectul şi predicatul, se definesc, ca orice categorie de acest fel—anume sintactică—în primul rînd funcţional, aşadar ca un raport explicit între cuvinte sau, mai exact, „între noţiunile pe care ele le reprezintă"[86]. Specificul raportului respectiv constă, spre deosebire de alte raporturi sintactice, de pildă, spre deosebire de raportul atributiv sau completiv, în caracterul său complementar, deci în faptul că subiectul şi predicatul se definesc unul prin celălalt. În cadrul acestui raport este subiect partea de propoziţie despre care se spune ceva prin predicat, iar predicat partea de propoziţie care spune ceva despre subiect. Din punct de vedere formal raportul respectiv se caracterizează prin marca de caz a pronumelui sau a substantivului, prin caracterul marcat al verbului predicat. Raportul subiect-predicat se caracterizează formal şi printr-o marcă poziţională, prin topica relativă: subiect-predicat. Deşi în limba română topica este liberă, datorită unei flexiuni în general bine marcate, totuşi subiectul precedă, de regulă, în propoziţiile enunţiative, predicatul[87].

[84] Exceptînd cazul cînd vrem să exprimăm opoziţia între persoane sau între acţiuni diferite, efectuate de persoane distincte.

[85] I o r d a n, L.R.C., p. 572 (pentru întreaga problemă, p. 571—577).

[86] G a l i c h e t, *op. cit.*, p. 75.

[87] În propoziţiile interogative *(Vine tata?)* şi în enunţiativele afective *(Uluitor de repede mai trece timpul!)* topica predicat-subiect e topica obişnuită. Aceste situaţii ca şi cele cîteva cazuri

Scanned with OKEN Scanner

Termenii raportului în discuție pot fi caracterizați și semantic, căci „noțiunile de agent și de subiect, de proces și de predicat pot să acopere aceeași realitate lingvistică"[88]. Limitată prin definiția funcțională, definiția semantică a subiectului și a predicatului nu poate fi totuși anulată, deoarece raporturile funcționale nu sînt „absolut independente de valorile semantice. Nu numai că acestea le servesc ca suport, dar ele le condiționează în mod secret, tot așa după cum ele sînt condiționate, la rîndul lor, de ele... Subiectul vorbitor ține simultan firele unui dublu lanț : lanțul raporturilor semantice și lanțul raporturilor sintactice"[89].

Deși definiția semantică a subiectului este susceptibilă de unele critici [90] (convine în mod propriu numai verbelor de acțiune, concepe subiectul numai ca activ, noțiunea de protagonist se exprimă și prin alte categorii sintactice, de pildă prin complementul de agent [91]), ea își are totuși legitimarea ei : ideea de acțiune, de proces, în general, este legată indisolubil de protagonistul sau autorul ei [92].

În enunțuri cu subiecte determinate de tipul :

Copiii se joacă.

Ploaia bate în geam,

subiectul se caracterizează nu numai prin raportul de

speciale în care subiectul urmează de regulă predicatul : *Mă doare mîna, Mă dor mîinile, Mă ustură ochii* (numai dacă vrem să exprimăm o opoziție topica se schimbă : *Mîna* (se subînțelege *nu altceva*) *mă doare*) nu infirmă regula generală cu privire la topica subiect-predicat.

[88] Dubois, *Le verbe*, p. 17.

[89] Galichet, *Essai*, p. 113.

[90] Pentru critica definiției semantice a subiectului vezi și Kallin, *L'expression d'agent*, p. 8, și Galichet, *Méthodologie*, p. 75, unde se face totodată și critica definiției formale.

[91] Complementul de agent apare totuși pe lîngă pasiv, pe cînd nominativul protagonistului, pe lîngă activ.

[92] De altfel dacă prin *protagonist*, termen pe care noi îl preferăm sinonimului său *autor*, înțelegem persoana (și tot ceea ce poate fi asimilat acesteia) care efectuează o acțiune, care se află într-o stare, într-un proces etc. sau posedă o însușire ori o caracteristică, termenul poate fi folosit atît pentru subiectul verbelor de acțiune *(scriu, scrii, scrie* etc.), cît și pentru cel al verbelor de stare *(bolesc, bolești, bolește* etc.*)* sau al verbelor care exprimă alte idei verbale decît cele fundamentale *(primesc, primești, primește* etc.; *cred, crezi, crede* etc.; *intenționez, intenționezi, intenționează* etc.).

Scanned with OKEN Scanner

inerență față de predicat, prin marca de caz și poziție, ci și prin caracteristica semantică despre care vorbeam: el indică protagonistul acțiunii exprimate de verb. Cînd protagonistul acțiunii nu există sau este nedeterminat, verbul sau construcția are întotdeauna sens nedefinit, impersonal: *Plouă, Se întîmplă, Se spune* etc.

Revenind cu aceasta la construcțiile cu subiective conjuncționale de tipul: *Trebuie (să...), Se cuvine (să...), Se întîmplă (să...)* și altele de acest gen, de la care a plecat discuția noastră cu privire la personal /impersonal, construcții care nu reprezintă o îmbinare dintre un nume și un verb, ci una dintre două forme verbale [93] legate între ele printr-o conjuncție, nu e greu de constatat că verbul regent prezintă caracteristici distincte de formă și de conținut de cele ale unui verb personal, care apare în contexte identice (*vreau să înveți*). Aceste caracteristici sînt comune, în schimb, pînă la un punct anumit, cu cele ale unui verb din clasa impersonalelor care denumesc fenomene meteorologice.

[93] Fiecare dintre aceste forme are categoriile ei *(trebuie să înveți*

Scanned with OKEN Scanner

III

REGENTUL SUBIECTIVEI, UN VERB IMPERSONAL

Spre deosebire de verbele personale care, în construcții asemănătoare, urmate deci de un alt verb, introdus prin aceleași conjuncții prin care se introduc și subiectivele conjuncționale (*să, ca... să, că...*), variază după persoană și număr în raport cu subiectul, verbele de care ne ocupăm rămîn invariabile din ambele puncte de vedere, deoarece subiectul ca expresie a protagonistului acțiunii aici nu există.

A se compara:

„*Eu vreau* să-mi dai copilul zburdalnic—pe Arald." Eminescu, *O.*, I, p. 91.

„*Tu vrei* un om să te socoți?" *Ibidem*, p. 177.

„*Ea nu știe* c-acel demon vrea să aibă de model Marmura cu ochii negri." *Ibidem*, p. 160.

„...*pictorul are de gînd* să deie paravanul într-o parte." Eminescu, *P.L.*, p. 84.

cu

„Căci *trebuie* să ne convingem bine că..." Odobescu, *O.*, I, p. 346.

Scanned with OKEN Scanner

„*Trebuie* ca toți românii din Transilvania și Banat să meargă să mîntuiască Principatele." Ghica, *A.*, II, p. 116.

„*Cade-se oare* să o lăsăm cu totul uitării?" Odobescu, *op. cit.*, II, p. 186.

„*S-ar cuveni* să te blestem." Colin, *Basme*, p. 97.

„*Se întîmpla* adesea ca să călătorim pentru negoțul nostru pînă prin țări foarte depărtate." Odobescu, *op. cit.*, I., p. 173.

„*Se-ntîmpla* cîteodată că băetanii alergau la șiriclicuri". *Șez.*, X, p.l.

Nu importă [94] că pleci.

Întrebuințarea subiectelor pronominale personale pe lîngă *trebuie* (eu trebuie să învăț, tu trebuie să înveți, el trebuie să învețe etc.) sau chiar a desinențelor personale, la persoana a III-a, mai ales, („Deci *trebuește* tot omul creștin să se umilească". Varlaam, *C.*, p. 75—76) nu modifică sensul impersonal al acestui verb. Subiectul pronominal aparține conjunctivului, iar acordul, cînd se realizează, se datorește, precum se știe, atracției pe care o exercită verbul următor.

Comparativ cu alte verbe cu sens lexical modal, comparativ cu *vreau* sau *doresc*, de pildă, care în distribuție cu conjunctivul, reprezintă *un modus* — cum spune, după limbajul logicienilor, Ch. Bally[95] — care are subiectul său, verbele modale mai sus citate sînt niște modus-uri, niște propoziții modale fără subiect. De un subiect neexprimat, dar subînțeles din contextul anterior ca în cazul construcțiilor asemănătoare cu predicat „personal", în asemenea situații nu poate fi, desigur, vorba. Să se compare exemplele citate mai sus cu:

„*Mi-a explicat* că e ordin să care toți răniții pînă la miezul nopții." Petrescu, *Ultima noapte*, p. 342.

„*Știe* că îl privim toți..." *Ibidem*, p. 194.

„*Simte* că îl privesc..." *Ibidem*, p. 336 [96].

[94] *A importa* „a aduce în țară produse străine" este un alt cuvînt și este un verb personal *(import, importi, importă* etc.).

[95] *Linguistique générale*, p. 36—37.

[96] Enunțurile *Mi-a explicat, știe, simte* sînt „variante nerelevante ale enunțurilor" (G u ț u-R o m a l o, *Clasificarea verbelor*, p. 32); *El* (bărbatul, prizonierul etc.) *mi-a explicat; El (ea*, băiatul etc.*) știe; El (ea*, individul etc.*) simte.*

Scanned with OKEN Scanner

Predicate ca *trebuie* (să...), *se cade* (să...), *se cuvine* (să...), *se întîmplă* (să...), *nu importă* (că...), pot fi comparate cu cele de tipul *plouă*, căci acțiunea (concepută în sens larg) are loc fără ca nimeni și nimic să participe; în ambele situații gîndirea „pleacă de la ideea actului și nu a subiectului care o face“[97], de aici și identitatea construcțiilor; ambele enunțuri încep cu predicatul. Caracteristica exprimării impersonale constă tocmai în lipsa unui subiect de la care să plece ideea verbală, acel „initium“ despre care au vorbit gramaticii latini, exprimat prin pronume sau nume în nominativ care stau în directă legătură cu verbul.

Din punctul de vedere al formei și al conținutului, între verbele *trebuie, se cade, se întîmplă* și cele de tipul *plouă* nu există nici o deosebire. Dar, în timp ce propozițiile al căror predicat este un verb din categoria celor ce denumesc fenomene cosmice sînt niște propoziții fără gol[98], avalente[99], propoziții autosemantice[100], suficiente[101], propozițiile al căror predicat este *trebuie, se cade, se cuvine, se întîmplă*, (nu) *importă*[102], fiind sinsemantice[103], insuficiente, au nevoie de o complinire care să acopere golul existent în jurul lor și, întrucît sînt intranzitive, ele nu au, nu pot avea decît un singur gol. Dacă, însă, verbele personale intranzitive au acest gol „înainte, umplut de nominativ“[104], golul de lîngă *trebuie, se cade* și celelalte verbe citate imediat mai înainte, se află în urma lor și este complinit, de regulă, cu o formă verbală la conjunctiv sau, ca în cazul lui

[97] Brunot, *La pensée*, p. 283.
[98] Cf. Pușcariu, L.R., p. 154—155.
[99] Cf. Tesnière, *Éléments*, p. 239.
[100] Cf. Stati, *Dependența semantică a prop.*
[101] Cf. Graur, *Prop. principale.*
[102] Cu acest sens verbul se folosește mai ales la forma negativă.
[103] Opoziția stabilită de noi aici între impersonalele autosemantice, suficiente și cele sinsemantice, insuficiente, reproduce, în alți termeni, distincția făcută de Brugmann între impersonalele libere de tipul „es regnet“, „pluit“, „es hungert mich“ și cele legate, complinite cu un infinitiv sau cu o propoziție subiectivă, cum sînt *„accidit*, ut...“; *„es scheint dass...“*; *„il plaît que...“*; *„il est profitable que...“*; *„il a été dit que...“*; *„il se manifeste que...“* (A se vedea Brugmann, *Ursprung*, p. 17, 18 și 50.)
[104] Pușcariu, *op. cit.*, p. 151.

Scanned with OKEN Scanner

importă, de pildă, la indicativ. Complinirea o dată efectuată, între cele două forme verbale se stabilește un raport intim în cadrul căruia secvența răspunde ca subiect față de verbul regent.

Unii lingviști îi retrag lui *trebuie*, nu însă și sinonimelor sale *(se cuvine, se cade, se impune, e bine, e necesar)*, predicativitatea, considerîndu-l în astfel de situații [105] un auxiliar (semiauxiliar) de mod inseparabil în analiză de verbul care urmează [106].

Atît timp cît între cele două verbe poate fi conceput un raport, marcat lingvistic prin intonație predicativă cît și prin pauză:

„Hotărîrea lui Ionescu e bună *dar ar trebui* să nu uiți, ...și pe cuţovlahi." Ghica, *op. cit.*, II, p. 194,

considerarea construcției ca o formulă indivizibilă nu ni se pare întemeiată. Sensul lexical precum și insuficiența sintactică a acestui verb [107] nu constituie argumente, deoarece și alte verbe care exprimă modalitatea *(se cuvine, se impune*, de pildă,) se află în aceeași situație fără ca nimeni să le fi contestat vreodată predicativitatea.

Cînd, în urma unei modificări de sens, raportul sintactic slăbește[108], iar verbul nu mai realizează opoziția de mod sau de timp, ca în contextul:

Trebuie să fie bolnav (= o fi bolnav) de n-a venit, formula poate fi interpretată ca un complex sintactic închis. Nu însă acesta este cazul pe care noi îl avem în vedere și pe care pînă aici l-am descris.

Raportul dintre *trebuie* „e necesar", „e bine", „se impune" și conjunctivul care corespunde unui nominativ este incontestabil, dar nu se confundă cu raportul exprimat de o judecată de predicație, deci cu raportul din-

[105] Sau cînd e urmat de infinitiv ori de supin.

[106] Cf. Iordan, G.L.R., p. 255, *Idem*, L.R.A., p. 147, *Idem*, L.R.C., p. 423; Nedioglu, *P. vb.*; Guțu, *Semiaux.*; Dumitrașcu, *P. multiplu și complex*; Hazy, *P. vb. comp.?*; Dimitriu, *Sem. de aspect.* Pentru punctul de vedere opus vezi GLR, ed. I și a II-a și Dragomirescu, *Aux. mod.*

[107] Acestea sînt principalele considerente pentru care i se retrage predicativitatea.

[108] O modificare de sens interesează gramatica numai în măsura în care afectează structura sintactică; altfel, ea este extragramaticală.

Scanned with OKEN Scanner

tre un „obiect" și activitatea, starea sau însușirea sa (Eu scriu; tu lucrezi, el (ea, copilul etc.) se plimbă. Eu sînt bolnav; ei (ele, părinții) sînt sănătoși), „obiect" exprimat uneori printr-un segment amplu, cu formă de propoziție:

„*Cine-a făcut crîșma-n drum* / N-a făcut-o de nebun." Jarnik-Bîrseanu, *D.* p.226.

„*Cine ține pîinea în sînul altuia* de multe ori rămîne flămînd." Zanne, *Proverbe*, IV, p. 48.

Judecățile exprimate de frazele cu subiective al căror regent este *trebuie* „e necesar", „e bine", „se impune" sau unul din celelalte sinonime ale sale *(se cuvine, se cade)* exprimă judecăți normative. Ele se referă la datoriile și obligațiile pe care le au oamenii, sînt meditații asupra a ceea ce trebuie (sau ar fi trebuit) făcut sau modificat în lumea constatărilor. În ele se vorbește, de obicei, despre acțiuni (= fapte) care nu sînt realizate și care trebuie să se realizeze în viitor, pentru care motiv se și exprimă la conjunctiv:

„Nu mă pot mărgini numai la o telegramă; *trebuie* și voi... *să-ți mulțumesc pentru articolul dumitale.*" Caragiale, *O.*, VII, p.493.

„*Trebuie numaidecît să-i dau o desmințire categorică.*" *Ibidem*, p. 429.

„*Aicѧ să cade totъ omulъ să să tѧmâ de ačastâ pildâ groaznicâ.*" Varlaam, *op.cit.*, p. 158.

„*Cade-se amu mai nainte să aducemŭ jărtvă.*" Coresi, *Carte*, p. 194.

„*Ce se cade amu, fraților*ŏ, *toată grăsimea trupului să lepădămu.*" *Ibidem*, p.294.

Cu astfel de verbe merg împreună numeroase construcții fixe [109] (alcătuite din persoana a III-a a verbului *a fi* plus un adverb, o locuțiune adverbială sau un substantiv) „prin care se exprimă o judecată asupra *facilității, necesității, oportunității* etc., de a se face cutare sau cutare acțiune" [110]:

„Mă gîndeam că *nu-i ușor* să-ți păstrezi echilibrul la trecerile acestea bruște de la o lume la alta." Șiperco, *Grecia*, p. 99.

[109] Analizate prin analogie cu verbele simple.
[110] Riemann, *Syntaxe*, p. 338.

Scanned with OKEN Scanner

„*E foarte greu* să mă înțelegi.“ Petrescu, *N.*, p.151.

„*Este* neapărat *necesar* să fii complex, să reprezinți prin valoarea ta un popor și cîteva popoare și semințiii.“ Arghezi, *Pagini*, p. 451—452.

„*E o necesitate* de civilizațiune ca din cînd în cînd să ne ușurăm psihologia.“ *Idem Scrieri*, 14, p. 122.

„*Nu e nevoie* să știi unde e situată.“ *Idem, Pagini*, p. 340.

„*Bine-ar fi*, Doamne iartă-mă, ca fețele bisericești să fie mai altfel.“ Creangă, *O.*, p.70.

„Ba poate *n-ar fi rău* dacă ți-oi face o jumătate de duzină chiar.“ Petrescu, *Utima noapte*, p. 97.

„...*este util* să fii așa cu instituțiile și cu concepțiile curente.“ Arghezi, *Pagini*, p. 289.

„*E inutil* să vă descriu costumele noastre...“ *Ibidem*, p. 195.

„...*este folositor* și *alintător* să te alipești și de punctul de vedere și de persoana omului, pe care mediocritatea lui sau credințele tale te obligă să-l detești.“ Arghezi, *Scrieri*, 20, p. 157.

„Așadar *nu ar fi imposibil* ca de azi în cîteva zile... să ciocnim un pahar din pelinul tău.“ Caragiale, *op. cit.*, VII, p. 257.

„...*e foarte probabil* că dacă domnii aceia îți trimit banii făgăduiți, voi veni cu toți ai mei în țară la Sinaia.“ *Ibidem*, p. 257.

„Astfel dar *ar fi preferabil* să fie fixată conferența pentru o duminică sau o zi de sărbătoare.“ *Ibidem*, p. 413.

„*E rușine* să nu știi limba ta.“ Negruzzi, *Păcatele*, p. 4.

„*E* destul de *trist*,... ca un vechi publicist... să facă astfel de brutale greșeli de limbă.“ Caragiale, *op. cit.*, VII, p. 433.

„*Era* firește *absurd* ca... să prefere o stațiune balneară...“ *Ibidem*, p. 433.

„*Este* totuși *adevărat* că printre ouăle lumii se găsesc și bumbii de puf stacojii de la halatul și din vîrful papucilor unui pitic mai lungan...“ Arghezi, *Scrieri*, 8, p. 52.

Indiferent dacă admitem că expresii ca *a fi necesar*, *a fi util*, *a fi oportun (inoportun)*, *a fi posibil* etc.

Scanned with OKEN Scanner

etc.[111] sînt predicate verbale sau sintagme predicative alcătuite din *a fi* + un nume predicativ, deci predicate nominale[112], toate aceste construcții fixe care introduc judecăți de valoare și fac aprecieri asupra caracterului necesar util, posibil, oportun etc. al procesului, stării, însușirii etc. sînt, la nivelul sintagmei minime, impersonale.

■

În regenta subiectivelor conjuncționale funcționează ca predicat și unele forme impersonale ale verbelor personale. În cazul lor distingem mai multe situații.

Persoana a III-a a verbelor *a zice*, *a spune*, de pildă, însoțită de pronumele *se* are valoarea unei persoane generale și nedeterminate[113].

[111] Numărul lor este extrem de mare. Exemplelor deja citate le putem adăuga: *e nepermis, e netăgăduit, e neîndoios, e incontestabil, e evident, e suficient, e păcat* etc. etc.

[112] După C a n d r e a (vezi cap. *Conjugarea impersonală* din *Grammaire*) construcții ca: „e mai bine", „era cu putință", „ar fi de mirare" sînt echivalente cu verbe impersonale. Acest punct de vedere este împărtășit de Florica Dimitrescu în *Locuțiunile*. Autorii primei ediții a GLR înscriu expresiile de tipul *e bine* la predicatul verbal, la fel procedează Dragomirescu în *Aux. mod.* (vezi p. 250, nota).

Criticînd interpretarea din prima ediție a gramaticii citate, Paula Diaconescu le declară în mod categoric predicate nominale (vezi *Predicatul nominal*), poziție pe care se situează și G. Beldescu în *Contribuții*, ca și autorii celei de a doua ediții a GLR.

Dacă avem în vedere componentele acestor construcții fixe, numite tocmai de aceea expresii, precum și faptul că sînt apreciative, cea de a doua interpretare ni se pare mai potrivită.

Pentru verbele personale vezi I v ă n e s c u, *Nume*. După Ivănescu între verbele de stare: *bolesc*, *domnesc* și sintagme ca: *sînt profesor*, *sînt sănătos* există doar o deosebire de ordin formal: „la primele, starea se exprimă sintetic, la cele din urmă analitic. Concludem că așa-zisul nume predicativ nu e nume, ci o parte din verbul de stare exprimat analitic". (p. 425.) Totuși verbul de stare prezintă starea ca proces, în mod dinamic, pe cînd *a fi* + nume prezintă starea descriptiv, static.

[113] *Se spune*, *se zice* exprimă opinia colectivă. Vorbitorul nu cunoaște persoana (subiectul) care a făcut afirmația sau pur și simplu nu-l interesează.

Pentru situația din latină și din limbile romanice vezi B o u r c i e z, *Éléments*, p. 379, 462 și 522; R i e m a n n, *op. cit.*, p. 323. Pentru limba română, I o r d a n, *Introducere*; p. 589; S ă d e a n u, *Paralele* și I o n e s c u, *Subiect nedeterminat*.

Scanned with OKEN Scanner

„*Se zice* că acest curios monument a fost înălțat mai întîi." Odobescu, *op. cit.*, II, p. 308.

„*Se zice* că-i învățat." Sadoveanu, *O.*, 8, p. 588.

„*Se spune* că tinerețea e timpul în care admirăm și ne umilim." Ralea, *Scrieri*, III, p. 282.

Existența unor construcții sinonime semantic cu *on* și *man* în franceză, respectiv în germană, limbi în care pronumele nedefinit îndeplinește funcția de subiect (după construcțiile respective urmînd o subordonată completivă) a condus uneori la concluzia că și în limba română subiectul formelor *se zice, se spune* este *lumea* „sau un subiect nedefinit, în orice caz cu totul altul decît ceea ce exprimă propoziția"[114] care urmează, apreciată în consecință tot ca o completivă.

„De ce, de pildă, într-o frază ca *el nu știe ce s-ar fi întîmplat* propoziția *ce s-ar fi întîmplat* să fie o completivă, iar în cazul cînd predicatul regentei are forma impersonală *se știe* să fie subiectivă?"[115]

Interpretarea construcțiilor *lumea zice (știe) că..., se zice (se știe) că...* în același fel, deci în regentă + completivă, este contestabilă pentru două motive: folosite cu pronumele *se*, formele de persoana a III-a a verbelor *a zice, a spune* încetează de a mai fi tranzitive și întrucît în astfel de construcții ele refuză prezența unui

[114] Drașoveanu, *recenzie a* GLR, p. 127.

[115] *Ibidem*. Gh. Poalelungi, deși admite că după astfel de predicate *(se spune, se zice, se crede, se scrie* + că*)* urmează o subiectivă, consideră totuși că subiectul lor nu este exprimat. Împotriva punctului său de vedere se declară Mioara Avram, în *Clasificarea propozițiilor*, p. 28, n.1. Poalelungi face această afirmație, pentru că are în vedere subiectul verbului *spune, zice, crede, scrie;* el se situează deci pe un punct de vedere ontologic și al conținutului și nu ia în considerație forma, care nu poate fi neglijată. *Se spune, se zice, se crede, se scrie* sînt personale prin conținut, nu și ca formă. Să se vadă pentru această chestiune discuția care va urma cît și, mai ales, tabelul sinoptic de la p. 51—53, în care facem o clasificare a verbelor după particularitățile lor morfo-sintactice.

La Fedoruk întîlnim ideea că „propozițiile nedeterminat personale și generalizat personale reprezintă un fel de treaptă de tranziție înspre pierderea și atenuarea «persoanei», dar nu-i mai puțin adevărat că ele nu pot fi încă numite impersonale, deși ambele tipuri de propoziții sînt fără subiect". (*Безличные предложения*, p. 103.)

Scanned with OKEN Scanner

subiect „ personal“[116], dar admit, în schimb, un complement de agent (autorul real al acțiunii)[117], este clar că aceste construcții *impersonale ca formă* au și sens pasiv. Pronumele *se* are, în asemenea cazuri, funcția „desinenței *-itur* din corespondentul latin *dicitur*“[118], sensul construcțiilor *se spune, se zice,* cu care merg împreună *se admite, se presupune, se cunoaște, se înțelege, se arată,* fiind sinonim cu *este zis (spus, admis, presupus, cunoscut, înțeles, arătat)*:

„*Se știe* că peștii au ochii pe cap lateral.“ Pora, *Oceanul Indian*, p. 105.

„*Cunoaște-se* că au fost neașezați.“ Ureche, *L.*, p. 66.

„*Se arată* prin document că... au fugit din sat trei locuitori.“ Ghibănescu, *Din trăista*, p. 249.

„Iar din aceste poncturi lămurit *se înțelege* că acea învoială nu este făcută în vremea veleatului lui.“ *Ibidem*, p. 297.

Situația din limba română nu se prezintă, prin urmare, la fel ca în franceză sau germană, ci întocmai ca în latină. „Cînd este vorba de a reda cu ajutorul verbelor *dicere, credere* etc., ideea *on dit que..., on croit que, on sait que* etc., construcția *logică* este că infinitivul însoțit de acuzativul său subiect devine subiectul verbului principal și că acesta trebuie să fie pus la persoana a III-a a singularului („Dicitur Gallos in Italiam transisse“)[119].

În română, acțiunea din secvență este prezentată de vorbitor ca *un fapt* știut, cunoscut etc., așadar în cadrul acestui raport secvența, despre care se afirmă sau se neagă ceva prin predicatul regent, îndeplinește funcția unui subiect, și nu a unui complement.

[116] Introducerea acestuia se poate face numai cu sacrificarea, deci modificarea expresiei, dar, în acest caz, vom analiza o altă construcție: *Lumea (cineva) zice (spune, crede) că...* Sinonime din punct de vedere semantic, enunțurile *Lumea zice că..., se zice că...* nu sînt sintactic echivalente. Pronumele *se* are, în astfel de situații, sensul unui subiect personal definit, ocupă poziția acestuia, dar nu are marca formală de caz a subiectului.

[117] Se zice *de către oameni (cineva, unii* sau *alții)* că... Cînd complementul de agent nu apare în planul expresiei, el este implicat de forma verbală ca în cazul oricărui verb aflat la diateza pasivă.

[118] Pușcariu, *op. cit.*, p. 41.

[119] Riemann, *op. cit.*, p. 323.

Scanned with OKEN Scanner

Singura asemănare pe care o putem stabili între subiectivele conjuncționale și completive este una de topică, de construcție, subiectivele în discuție ocupă locul specific al obiectului gramatical, și nu pe cel convențional al subiectului [120]. Termenul *completiv, subordonată completivă*, ar putea fi folosit cel mult în sens larg, în baza faptului că orice cuvînt care completează un gol este un complement [121]. „În toate situațiile în care subordonata este indispensabilă pentru înțelegerea completă a unei propoziții am putea-o numi subordonată completivă recurgînd la acel termen de completiv care este deja foarte uzitat în acest sens. Propoziția subiect, apoziție, termen predicativ, complement direct, subiect al impersonalului și toate relativele determinative ar fi deci completive" [122]. Întrucît însă în gramatica noastră, termenul *completiv* s-a impus pentru subordonatele cu funcție de obiect gramatical, pentru evitarea oricărei confuzii vom denumi subordonatele după funcția pe care o îndeplinesc în frază: *subiective, obiective directe* sau *indirecte* etc.

Alteori forma impersonală a unui verb personal precedată de pronumele *se* nu are sens pasiv, ca *se zice* și celelalte forme verbale discutate mai înainte. Acesta este, de pildă, cazul formelor impersonale: *se face, se poate, se pare*: [123]

„*Se făcea* că la o curte veche... cei trei Crai... slujeau pentru cea din urmă oară vecernia". Caragiale, M., *O.*, p. 186.

[120] Inversiunea, posibilă, cum am mai spus, reprezintă, ca orice inversiune, un mod de reliefare:

„*Ca să-ți semnalez articole* care vor apărea de acuma, nu e greu." *S.I.*, p. 205.

[121] Părerea că și subiectul este un complement, „un complement ca și altul", se întîlnește atît la unii lingviști români (Cf. Pușcariu, *op. cit.*, p. 156), cît și străini (Cf. Tesnière, *op. cit.*, p. 109 și 547). Pentru punctul de vedere opus vezi Regula, *Les formes du sujet* și Ivănescu, *Gramatica și logica*, II, p. 197.

[122] Sechehaye, *Essai*, p. 184.

[123] Autorii GLR, ed. a II-a (vezi vol. I, p. 244) le-au încadrat necorespunzător, de altfel ca și forma impersonală *era*, din formula indivizibilă *era să cad*, alături de *se zice*, la pasivul reflexiv.

Scanned with OKEN Scanner

„*Nu se poate* să cază într-astfel Mihnea!“ Odobescu, *op. cit.*, I, p. 115.

„*Se pare* că în asemenea zile singuri inșii cu chica soioasă și barba încîlcită au dreptul să se deghizeze.“ Arghezi, *Pagini*, p. 14.

Intervine și în acest caz pierderea tranzitivității, ca urmare a schimbării sensului formei reflexive[124], iar predicatul regent afirmă și de data aceasta ceva despre secvența introdusă prin *că* sau *să*.

Ultimul verb, de obicei în funcție de copulă față de un subiect exprimat sau subînțeles („Cel de-al doilea *părea* să fi fost un ins slab.“ Petrescu, *N.*, p. 19; „*Părea*, altfel, un timid.“ *Ibidem*, p. 23), folosit impersonal, devine predicativ:

„*Pare* că și trunchii vecinici poartă suflete sub coajă.“ Eminescu, *O.*, I, p. 185.

„*Se pare* cum că-i altă toamnă...“ *Ibidem*, p. 204.

Rupînd legătura cu membrii paradigmei lor, unele forme personale, folosite sintactic ca impersonale, își mențin forma activă:

„Ghimpii multor caractere sînt ca ai trandafirilor. *Face* să sîngeri o clipă pentru ele.“ Iorga, *Cugetări*, p. 25.

„*Ajunge* dacă un astfel de «tip»... este explicabil din punct de vedere latinesc.“ Pușcariu, *Două veacuri*, p. 165.

„...dar, de respectul opiniei publice, să nesocotești pe un confrate bătrîn — *iar nu merge*.“ Caragiale, *op. cit.*, VII, p. 426.

„E obicei ca toți trecătorii să-și lese numele lor săpat în vreun colț al sf. locaș; de aici *urmează* că toate scîndurile balcoanelor sînt încrestate cu nume din toată lumea.“ Hogaș, *O.*, p. 94.

„Niciodată *nu strică* cineva să facă o încercare.“ Ispirescu, *L.*, p. 218 (apud DLRLC, s.v., *strica*, 5).

[124] *Se făcea* = parcă („*Se făcea* că el era într-o grădină frumoasă...“ *Folclorul*, p. 65). Sens adverbial are, în asemenea situații, și persoana a III-a a verbului *a vedea*:

„*Se vede* [= probabil] că străvechii locuitori ai mocirlelor de pe malul Dîmboviței... și-au înălțat această necropolă, cu mîngîietoarea speranță că...“ Odobescu, *O.*, II, p. 97.

Se poate = *e posibil*.

Scanned with OKEN Scanner

Și în astfel de situații sensul lexical al verbului se modifică. *Face* (să...) = *Merită* (să...):

Face [= *merită*] să te sacrifici pentru asta.

Cînd verbul din secundară e la pasiv, *a merita* nu poate fi folosit decît ca verb personal:

Merită să fie pedepsit = *El merită* să fie pedepsit.

În conjugarea conjunctivului, *a merita* se schimbă în asemenea cazuri după persoană: *merit* să fiu pedepsit, *meriți* să fii pedepsit, *merită* să fie pedepsit etc.

Ajunge (dacă ...) = *e suficient* (dacă ...); (nu) *merge* (să ...) = (nu) *se poate* (să ...); nu *strică* (n-*ar strica*) (să ...) = nu-*i rău* (n-*ar fi rău*) (să ...).

Printre verbele care funcționează ca predicat în regenta subiectivei conjuncționale se înscriu și verbele *a plăcea*, *a durea*, exprimînd fenomene sufletești [125]. Forma verbală este secondată, în cazul lor, de un obiect personal:

„*Îmi plăcea* s-o provoc și s-o necăjesc cu galanteriile mele." Voiculescu, *Pov.*, II, p. 207.

„*Îmi place* să te văd în cuvenitul cadru." Blaga, *P.*, p. 283.

„Urîte, urîte!...
Cu tine *nu-mi place*
Mai mult să trăiesc,
Să mă chinuiesc
Și să-mi amăresc
Inimioara mea." Hasdeu, *Cărțile*, p. 507.

„*Ne doare* c-a fost scris așa." Coșbuc, *P.*, p. 236.

Referirea la un protagonist, la o persoană, în acest caz, se face[126], ca și la verbul personal, dar această persoană nu apare în propoziție ca subiect, ci este exprimată prin dativul sau acuzativul pronumelui personal. Prezența cazului oblic atestă persoana, dar, spre deosebire de verbele personale, în asemenea situații nu se realizează concordanța dintre persoana care desemnează vorbitorul, respectiv interlocutorul, non-conlocutorul, persoană simbolizată prin pronumele *eu*, *tu*,

[125] *A durea* poate fi urmat de o propoziție numai dacă are sens figurat „a produce cuiva o suferință morală, a mîhni, a întrista".

[126] În exemplele citate e chiar vorbitorul cel care referă despre sentimentele sale.

Scanned with OKEN Scanner

el (ea), noi, voi, ei (ele), și desinența verbală. A se compara: *eu iubesc, tu iubești, el iubește* etc. cu *îmi (îți, îi, ne, vă, le) place* sau *eu sufăr, tu suferi, el suferă* etc. cu *mă (te, îl* etc.*) doare* [127]. Din punct de vedere semantic, dativul, respectiv acuzativul pronumelui personal se apropie în astfel de construcții de subiect[128], dar cum aceste pronume nu sînt înzestrate cu caracteristica formală de caz a subiectului — nominativul —, ele sînt prin formă, nu însă și prin conținut, impersonale. În ceea ce privește originea acestor verbe n-am crede însă că amîndouă provin din verbe cu paradigmă completă, ca și *se zice, se spune, se poate, se făcea*, de pildă, așa cum rezultă din cele spuse de autorii GLR [129]. O astfel de afirmație este, credem, îndreptățită numai dacă privim lucrurile din punct de vedere istoric, nu însă și descriptiv. Ambele sînt de proveniență latină, derivă din *placeo*, respectiv din *doleo*, care sînt personale.

A plăcea cunoaște, într-adevăr, și flexiunea trimembră, eu *plac*, tu *placi*, el *place* (cuiva) (cf. i-*am plăcut*, i-*ai plăcut*, i-*a plăcut*). Verbul cere, deci, dativul și are, în acest caz, sensul pe care dicționarele noastre de obicei nu-l consemnează [130] „a trezi simpatie", „a provoca plăcere". *A-i plăcea* „a simți simpatie pentru cineva, a avea înclinație pentru ceva; ai conveni; a-i fi pe plac" se folosește exclusiv la persoana a III-a și este forma cea mai răspîndită a acestui verb. Cît privește verbul *a durea*, acesta, ca personal, a dispărut; doar în limbajul poetic verbul în discuție se întîlnește rar și la persoana a II-a [131]:

[127] Cf. și P u ș c a r i u, *op. cit.*, p. 154.

[128] În analizele gramaticale se vorbește în astfel de situații, ca și în cea a locuțiunilor verbale de tipul: *mi-e foame, mi-e sete, mi-e frig*, de subiect logic, termen nu tocmai potrivit, deoarece subiectul logic este subiectul raționamentului și ca atare e bine să-i menținem semnificația pe care disciplina de bază i-a dat-o. Ceea ce se numește subiect logic aici este o realitate ontologică, un protagonist, o ființă care încearcă un sentiment, are o senzație etc.

[129] Cf. ed. a II-a, vol. I, p. 244 și vol. al II-lea, p. 268, § 762 b.

[130] Cf. DLRLC și DLRM. S c r i b a n, DLR, în schimb, dă numai sensul „îs plăcut, cauzez plăcere".

[131] S-ar putea vorbi mai curînd de o tendință de folosire a verbului respectiv la toate persoanele decît invers.

Scanned with OKEN Scanner

„Ne *dori* mai rău cu jalea ta." Coșbuc, *op. cit.*, p. 236.
„Atîta ce-i? — Dar m-*ai durut*." *Ibidem*, p. 96.

Ca regent al secvenței introduse prin *să* sau *că* ambele verbe nu au, din punct de vedere formal, subiect:

„*Îmi place* să te văd făptură clară". Blaga, *op. cit.*, p. 283.

M-ar durea să te știu plecat.

Într-un context ca următorul:

„Dacă voiți și vă place
Ca să vă răspundem cu pace,
O luați cu-ncetișorul." Gaster, *Cr.*, II, p. 313,

propoziția introdusă prin *ca să* depinde atît de *voiți* cît și de *vă place*.

În raport cu primul regent, subordonata este o completivă, deoarece verbul are subiect și este tranzitiv; în raport cu al doilea, ea este subiectivă, pentru că verbul n-are subiect, este intranzitiv și afirmă ceva despre faptul exprimat prin această secvență.

Complementul verbului personal devine astfel subiectul verbului prin formă impersonal, acțiunea din secvență fiind prezentată de vorbitor ca un fapt preferat, în cazul lui *mă (te, îl* etc.*) doare*, ca un fapt care cauzează, provoacă sentimentul:

Mă doare că suferi atît. M-ar durea să te știu plecat.

Cu verbele care exprimă sentimentele fundamentale (de durere sau plăcere) merg împreună o serie de locuțiuni verbale ca: *a-i da* (cuiva) *mîna; a i se sui* (cuiva) *la cap; a-i veni* (cuiva) *la socoteală; a-i trece* (cuiva) *prin gînd* (sau *minte, cap*); *a-i face* (cuiva) *plăcere; a-i veni* (cuiva) *în* (sau *prin*) *minte* [132] etc., și ele numai prin formă impersonale, nu și prin conținut. Toate aceste locuțiuni pot fi folosite ca predicat în regenta propoziției subiective:

„Sașei *îi venea foarte greu* să-i zică." Delavrancea, *O.*, I, p. 193.

I s-a suit la cap că-i poet.

(Nu) *i-a trecut prin gînd* să te ajute.

Raportul dintre cele două unități sintactice și funcția îndeplinită de fiecare dintre ele în cadrul acestui raport fiind stabilite (propoziția regentă nu are din punct

[132] Vezi și Dimitrescu, *op. cit.*

Scanned with OKEN Scanner

de vedere formal subiect, ci este alcătuită numai din predicat, iar unitatea care o completează îndeplinește în raport cu acesta funcția de subiect), se pune întrebarea dacă prin conexiunile stabilite în frază propoziția regentă mai poate fi considerată impersonală.

Fără îndoială că la nivelul global, deci la nivelul superior al raporturilor dintre propoziții, unde regenta își rotunjește sensul [133] și își organizează structura[134], termenul *impersonal* devine impropriu [135] pentru *propozițiile* aici analizate. Avînd subiectivă, deci o propoziție care îndeplinește funcția de subiect gramatical, propoziția regentă n-ar trebui oare considerată, ca orice propoziție cu subiect determinat în nominativ, chiar „personală"? În cazul acesta ar trebui să nu ridicăm la rangul de propoziție unitatea care urmează după zona de delimitare, deci după conjuncția care marchează limita celei dintîi unități și începutul celei de a doua. O astfel de opinie nu este însă străină cercetării lingvistice; ea se întîlnește în literatura lingvistică străină, de pildă, la John Ries, Kalepky[136], H. Paul, A. Norreen, Ed. Wechsler [137] și e împărtășită la noi de G. Ivănescu [138]. După lingvistul român, „segmentele de vorbire considerate de gramatica tradițională propoziții secundare *nu sînt propoziții*, pentru că sînt în contradicție cu definiția propoziției ... Nu este ... potrivit ca tocmai așa-zisele propoziții secundare să fie numite propoziții, din moment ce ele nu sînt decît părți de propoziție" [139]. (s.n. Ecat. T.) Pentru a le distinge totuși de ceea ce gramatica numește subiect, atribut, complement, G. Ivănescu propune ca aceste segmente, care au în structura lor un verb finit și sînt introduse printr-un pronume relativ sau printr-o conjuncție, să fie numite „subiect, atribut sau predicat pronominal-verbal sau complement conjunc-

[133] Ea exprimă o unitate finită de gîndire numai cu concursul subiectivei.
[134] Pe planul frazei are structură bimembră.
[135] Cf. Iordan, L.R.C., p. 422.
[136] După Togeby, *Structure*, p. 79.
[137] După Ivănescu, *Gramatica și logica* II, p. 205.
[138] *Art. cit.*
[139] Ivănescu, *art. cit.*, p. 205.

Scanned with OKEN Scanner

țional-verbal“ [140]. Considerarea subordonatelor ca non-propoziții conduce însă, pe de o parte, la concluzia inadmisibilă a existenței unei propoziții cu mai multe verbe la un mod personal[141], deci cu mai multe predicate, iar, pe de alta (datorită concepției logice despre propoziție, considerată ca expresia unei gîndiri finite), la identificarea propoziției cu enunțul, care „poate conține teoretic oricît de multe verba finita“ [142].

Teoria propozițiilor insuficiente[143], pe care noi o împărtășim, ne demonstrează în mod convingător că o propoziție nu exprimă oricînd un tot de gîndire. Definiția propoziției ca „cea mai mică unitate a sintaxei care poate apărea de sine stătătoare și care comunică prin cuvinte cu indici de predicație o judecată logică sau o idee cu caracter afectiv sau volițional“ [144], ar trebui reformulată. Propoziția ar putea fi definită din punctul de vedere al formei și al conținutului ca unitatea sintactică, alcătuită dintr-unul sau mai multe cuvinte însoțite de indici de predicație (verb la un mod personal sau intonație predicativă) prin care se comunică sau nu un conținut psiho-logic finit, după cum ea este suficientă sau insuficientă lexical ori gramatical.

Principiul corespondenței dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție, pe de altă parte, face clară ideea că propoziția și partea de propoziție sînt

[140] *Ibidem*, p. 206.

[141] Fac excepție predicatele complexe de tipul:

„Mazzini *trebuie să fi trecut* acolo.“ Ghica, *A.*, II, p. 208.

„Curțile Burțului *trebuie să fie niște curți* mitologice.“ Marian, *Descîntece*, p. 83.

În astfel de situații între cele două forme verbale raportul e anulat, prin pierderea accentului sintactic, predicativ al primului verb, în urma unei modificări substanțiale de sens. Cu sensul de aici (*a trebui* exprimă în asemenea contexte probabilitatea), verbul își pierde proprietățile flexionare, căci în această formulă el se folosește doar la prezent, ca mai sus, sau, mai rar, la imperfect:

„Cînd suna, știam că Ramses *trebuia să fi murit*“. (Apud Dragomirescu, *Aux. mod.*, p. 244.)

[142] Stati, *Teorie*, p. 156.

[143] Cf. Graur, *Prop. principale* și GLR, ed. a II-a, vol. II, p. 237—239.

[144] GLR, ed. a II-a, vol. II, p. 17.

Pentru diferitele definiții date propoziției, cf. Togeby, *op. cit.*, p. 79—80; Stati, *Definiția prop.*, *Idem*, *Teorie*, cap. VI.

Scanned with OKEN Scanner

unități sintactice distincte. Corespunzînd unui nominativ, fără a fi ea însăși un nominativ, subiectiva este un substitut de nume, nu nume propriu-zis; ea capătă doar „un soi de coloratură nominală, fiindcă funcția de subiect este funcția specifică a numelui“ [145].

Pentru toate aceste considerente construcțiile cu subiective conjuncționale nu pot fi numite „personale“, iar verbul-predicat din regentă trebuie apreciat, atît într-un caz cît și în celălalt, al ambelor categorii de subiective, deci, după anumite caracteristici de ordin formal.

Prin analiza formală a verbului principal nu înțelegem analiza semnului lingvistic ca semn, numai în ceea ce are el material[146], ci analiza formei și a valorilor implicate de ea[147], valori cărora le corespunde în planul expresiei un semn, o formă, căci „nu numai așa-numitele forme gramaticale sînt forme, ci și înțelesurile lor“ [148]. Este vorba, cum am mai amintit, de înțelesurile categoriale și nu denotative, cu alte cuvinte de acele valori de conținut „cărora le corespund forme sintactice“; ne referim, prin urmare, la particularitățile morfo-sintactice ale diferitelor clase de verbe.

În opoziție cu verbele personale — unitatea de referire — care cunosc flexiune după persoană și număr în raport cu ideea „eu“, „tu“, sau „el“, „noi“, „voi“ sau „ei“ (scriu, scrii, scrie etc.), verbe ca *a trebui*, *a se cuveni*, *a se cădea*[149], *a se întîmpla*, au o singură formă

[145] Galichet, *Méthodologie*, p. 39. Această tentă este mai evidentă la subiectivele pronominale decît la cele conjuncționale, grație pronumelui introductiv, un relativ cu valoare de pronume nehotărît sau un nehotărît propriu-zis. Să se compare în acest sens:

„*Cine nu suie dealul*, nu coboară coastele.“ Zanne, *Proverbe*, I, p. 154.

„...*carei credŭ în mine*, n-au a muri în vecie.“ Coresi, *Carte*, p. 99, cu

S-ar cuveni *să plec*. Se pare *că bate*.

[146] Din acest punct de vedere avem a face cu un radical + un flexiv, o desinență de persoana a III-a.

[147] Să se vadă și discuția de la p. 26 a acestei lucrări.

[148] Ivănescu, *Sintaxa*, p. 14. Regăsim aici celebra teorie a lui W. von Humboldt privitoare la „forma exterioară“ („die äussere Sprachform“) și „forma interioară“ („die innere Sprachform“).

[149] Acest verb este, la origine, o formă a verbului *a cădea*, dar cu noul său sens el este un alt cuvînt. Dicționarele noastre ar trebui să-i acorde un loc aparte, să nu-l discute deci sub verbul *a cădea*.

Scanned with OKEN Scanner

flexionară *(trebuie, se cuvine, se cade, se întîmplă)*, aşadar, în mod normal, nu pot implica relaţia cu „eu", „tu" sau „el". Din punct de vedere intern, aceste forme verbale ne dau informaţii doar cu privire la modul şi timpul ideii exprimate de verb, ca şi verbele din clasa *plouă*, nu însă şi cu privire la cel care ar efectua-o, fapt reflectat în planul expresiei prin lipsa unui subiect în accepţia semantică a termenului. Verbele în discuţie sînt deci prin formă şi prin conţinut impersonale.

Termenul unipersonal prin formă, impersonal prin conţinut, folosit de autorii GLR atît pentru verbe ca *plouă*[150], *trebuie, se cuvine*[151], cît şi pentru verbe şi locuţiuni verbale ca *îmi (îţi, îi* etc.*) şade bine, îmi (îţi, îi* etc.*) era degrabă*[152], (trecute necorespunzător, alături de *aşa-i*, printre expresii [153]), propunîndu-şi să le denumească *simultan* după particularităţile de ordin flexionar [154] şi după valorile implicate de flexiune, prezintă dezavantajul că înscriu în aceeaşi categorie verbe, locuţiuni verbale şi expresii cu conţinut diferit. *Trebuie, se cuvine, se cade, se întîmplă*, cu care merg împreună şi verbele care, în urma ruperii legăturii cu membrii paradigmei lor, au dobîndit formă şi sens impersonal *(se pare, se poate, se făcea* „parcă" etc.*)* [155] pot fi numite impersonale prin conţinut, dar *îi era degrabă, îi şade bine*, nu.

Verbele, locuţiunile şi expresiile care cer în mod necesar dativul sau acuzativul pronumelui personal: îmi (îţi, îi etc.) *place;* mă (te, îl etc.) *doare; îmi (îţi,*

[150] Cf. ed. a II-a, vol. II, § 497 şi 524.
[151] *Ibidem*, § 762 şi 1001.
[152] *Ibidem.*
[153] Expresiile impersonale, *a fi posibil, a fi bine* etc. cu rol de predicat nominal *(e posibil* (să...), *e bine* (să...)) ca şi predicatele nominale personale, *a fi bun, a fi ascultător* (sînt, eşti, este etc., bun, -ă) sînt analizate, cum am amintit deja, prin analogie cu verbele simple.
[154] Din acest punct de vedere toate verbele cu un singur membru, deci şi verbe ca *germinează, miaună* etc. sînt *unipersonale* şi se opun *tripersonalelor*. Cînd ne ocupăm însă de sensul formelor flexionare, sens concretizat printr-o formă, dubla denumire nu e, după noi, justificată.
[155] În analiza unei stări de limbă nu originea interesează, ci valoarea sa.

Scanned with OKEN Scanner

îi etc.) *trece prin gînd;* mi (ți, i etc.) *-i dat (sortit, hărăzit)*, deși nu cunosc nici ele forme diferențiate după persoană[156], implică totuși ideea de „eu", „tu" și „el" [157]. Pronumele personale în dativ sau acuzativ îndeplinesc, în astfel de construcții, rolul desinențelor verbale din structura unui verb personal sinonim. Să se compare: *îmi, îți, îi* etc. place cu iub*esc*, iub*ești*, iub*ește* etc. sau *mă, te, îl* etc. doare cu sufăr, suferi, suferă etc. Persoana este deci indicată la nivelul pronumelui și nu al verbului. Cum, însă, sintactic pronumele care indică persoana nu au în astfel de construcții rol de subiect[158], ele sînt, ca formă, impersonale.

■

Sintetizînd datele analizate într-o schemă în care opunem impersonalele sinsemantice, insuficiente, celor autosemantice, suficiente, iar pe amîndouă, verbelor și locuțiunilor verbale personale, care funcționează ca predicat în propozițiile personale,[159] situația se prezintă, după noi, în felul următor:

PERSONALE

învăț
înveți
învață[160] etc.
am de gînd
ai de gînd
are de gînd etc.

[156] Ele au numai persoana a III-a.

[157] Exprimînd stări psihice, de ordin afectiv (îmi place; mi-e lehamite), cognitiv: imaginativ (mi se năzărește) sau intelectual (mă contrariază), proprii ființei umane, e firesc ca toate aceste verbe să implice ideea de persoană.

[158] Numai semantic sînt echivalentul acestuia, deoarece indică o persoană în raport cu starea sau sentimentul ei. Să se vadă și cele spuse la p. 45.

[159] Apelul la alte clase de verbe decît cele care privesc direct problema noastră a fost făcut cu scopul de a evidenția opozițiile, unitatea de referire fiind personalul.

[160] Cu ele merg împreună, în propoziție și în frază, unipersonale ca: *latră, curge*. A se vedea p. 55 a acestei lucrări.

Scanned with OKEN Scanner

IMPERSONALE

AUTOSEMANTICE

I. Impersonale prin conținut:

plouă
se înnoptează
se desprimăvărează
se face frig

II. Impersonale ca formă:

îmi (îți, îi etc.) *pasă*
mi (*ți*, *i* etc.) *s-a urît*

SINSEMANTICE

I. Impersonale prin conținut;

A. Cu *formă* activă:

Verbe:

trebuie (să...)
(nu) *importă* (că...)
face (să...)[161] = „merită să...“
ajunge (să...) = „e suficient să...“
(nu) *merge* (să...) = „(nu) se poate să...“
(nu) *strică* (să...) = „nu-i rău să...“
urmează (că...) = „rezultă că...“

Expresii:

e bine (să...)
e util (să...)
e necesar (să...) etc. etc.

B. Cu *formă* reflexivă:

Verbe:

se cuvine (să...)
se întîmplă (să...)
se cade (să...)
se impune (să...)
se poate (să...)
se pare (că...)
se făcea (că...) = „parcă“
s-a nimerit (să...) = „s-a întîmplat să...“

[161] Variantele impersonale ale unui invariant personal sînt grupate în acest tabel după valoare, fără să se mai indice originea, cum am anticipat.

Scanned with OKEN Scanner

SINSEMANTICE

II. Impersonale ca formă:

A. Cu *formă* activă:

Verbe:
- îmi (îți, îi etc.) *place (convine)* (să...; ca să...; cum...)
- îmi (îți, îi etc.) *pare* (că...)
- mă (te, îl etc.) *doare* (că...; să...)
- mă (te, îl etc.) *miră (surprinde, uluiește, contrariază)* (că...)

Locuțiuni:
- *îmi (îți, îi* etc.*) vine în gînd* (să...)
- *îmi (îți, îi* etc.*) trece prin gînd (minte)* (să...)
- *îmi (îți, îi* etc.*) șade bine* (să...)
- *mi (ți, i* etc.*)-i degrabă* (să...)
- *mi (ți, i* etc.*)-i greu* (să...)

Expresii:
- mi (ți, i etc.)-*i dat (sortit, hărăzit, ursit, menit)* [162] (să...)

B. *Cu formă reflexivă și sens activ:*

Verbe:
- mi (ți, i etc.) *se năzărește (se nălucește)* (că...)

C. *Cu formă reflexivă și sens pasiv:*
- *se spune* (că...)
- *se admite* (că...)
- *se crede* (că...)
- *se presupune* (că...) [163]

[162] Participii pasive, constituite ca formule fixe.

[163] Sinonimele lor pasive: *este presupus (admis, recunoscut* etc.*)* (că...) ar trebui înscrise tot în categoria impersonalelor prin formă, deoarece implică valoarea persoană (protagonist), dar ea nu poate apărea în propoziție ca subiect, ci numai cu rol de complement de agent. (Este admis de specialiști că...)

Scanned with OKEN Scanner

În fața acestei tipologii variate de verbe, locuțiuni, expresii care funcționează în frază ca predicat, predicate propoziții, regente ale unei subiective, care este, în concluzie, dominanta care dă unitate acestei varietăți?

Din punct de vedere paradigmatic, verbele și locuțiunile respective se definesc prin caracterul defectiv al flexiunii în raport cu categoriile de persoană și număr (au numai persoana a III-a), iar în plan sintagmatic, prin lipsa unui subiect în accepția semantică a termenului.

Impersonalele sinsemantice pot avea un subiect, obiect al acțiunii, și nu autor al ei, nedeterminat la nivelul „sintagmei interne", „implicite", dar determinabil în enunțul finit.

Prezența subiectivei ar impune modificarea terminologiei. Termenul *personal*, care ar putea părea indicat să denumească construcția globală — expresie a relației unui predicat + o propoziție cu rol de subiect —, nu poate fi acceptat, deoarece subiectiva nu face parte din aceeași unitate sintactică cu predicatul și nu e un nume asimilabil persoanei a III-a, cum am mai amintit. Termenul *unipersonal* convine tuturor verbelor cu flexiune monomembră, deci și verbelor care nu merg cu impersonalele, ci cu personalele. Pentru aceste considerente, în clasificarea efectuată anterior, am adoptat termenul *impersonal*, dar am considerat necesar să delimităm, pe de o parte, impersonalele autosemantice de cele sinsemantice[164], iar pe de alta, impersonalele prin conținut, de impersonalele ca formă.

Este totuși soluția de mai sus singura soluție posibilă? Din moment ce impersonalele sinsemantice realizează totuși raportul cu un subiect, indiferent de forma prin care este el exprimat[165], și de conținutul pe care îl exprimă[166], pe cînd impersonalele autosemantice nu

[164] Acestea după Brugmann, care vorbește, cum am mai spus, de impersonale libere și legate.

[165] El poate fi exprimat prin pronume, prin substantiv din categoria animatelor persoană sau non-persoană sau a inanimatelor, prin infinitiv, prin supin sau printr-o formă verbală finită legată de prima printr-o conjuncție.

[166] Fie că el este sau nu protagonist.

Scanned with OKEN Scanner

satisfac această relație, nu trebuie să concludem totuși că primele nu mai sînt impersonale? N-ar trebui ele scoase din rîndul acestora?

Dacă verbelor personale, verbe care implică la nivelul „sintagmei interne" raportul cu o persoană gramaticală subiect, raportul cu un subiect în accepția semantică a termenului[167], le pot fi asimilate, într-o clasificare semantico-sintactică[168], dintre verbele cu flexiune monomembră, verbe ca *miaună*, *germinează*, rezultă că termenul *unipersonal* ar putea fi folosit pentru altă categorie de verbe. Termenul respectiv se poate întrebuința, în mod convențional, pentru verbele, locuțiunile și expresiile care nu admit un subiect (o subiectivă) în poziția întîi (înaintea verbului), ca *scriu, scrii, scrie; miaună, latră, germinează* etc., dar admit un subiect (o subiectivă) în poziția a doua (după verb).Verbele respective pot avea subiect (subiectivă) în poziția întîi, fără să fie vorba de o inversiune, numai dacă acesta (aceasta) este dedus(ă) dintr-o situație expusă anterior sau dacă anticipă o situație:

Asta nu se cuvine (nu se poate; nu-mi place, mă doare, mă interesează, nu se spune etc.).

Ceea ce-mi spui s-a întîmplat de mult.

Asta mă doare: *că minți.*

Asta ar fi bine: *să știi* unde a plecat.

Subiectul este, în asemenea cazuri, demonstrativul *asta* cu sens neutru sau substantivul *fapt, lucru* + + demonstrativul *acesta*, cu care este echivalabilă și subiectiva de pe lîngă verbele, locuțiunile și expresiile în discuție. Exceptînd această situație, subiectul (subiectiva) este situat(ă) în urma verbului-predicat. Nu sacrificăm în felul acesta categoriile? Avînd în vedere că „valoarea invariantă a categoriei de persoană gramaticală în ansamblul ei constă în *capacitatea* formelor finite de a exprima referirea la subiect sau de a o

[167] Formele *învăț, înveți, învață* ne spun că acțiunea este efectuată respectiv de vorbitor, persoana I (eu), sintactic vorbind subiect, de interlocutor, persoana a II-a (tu), sintactic subiect, în sfîrșit de un non-conlocutor, persoana a III-a *el, ea* (aceasta implicînd și substantivele, ca substitut al lor), sintactic subiect.

[168] Vezi tabelul de mai sus și întreg cap. III.

Scanned with OKEN Scanner

lăsa neexprimată"[169], nu. Credem de aceea că dacă, din punctul de vedere al sintaxei părților de vorbire, al sensului formelor flexionare, clasificarea efectuată de noi anterior [170] este justificată, din punctul de vedere al posibilităților combinative, sintagmatice, al *necesității* de a realiza sau nu raportul cu un subiect sau cu o propoziție cu rol de subiect[171], verbele pot fi grupate în verbe care satisfac această relație și verbe care nu o satisfac. Cum, însă, cele dintîi realizează două tipuri distincte de construcții [172] și anume: cu subiect (subiectivă) înaintea (în stînga) verbului, cu subiect (subiectivă) după acesta (în dreapta lui), nu vom grupa în aceeași categorie și sub același nume verbele care cer subiect sau subiectivă, ci vom vorbi de personale (verbe cu golul din stînga ocupat de subiect sau de subiectivă) și de unipersonale (verbe cu golul din dreapta ocupat de subiect, dar mai ales de subiectivă), iar pe amîndouă le vom opune impersonalelor (verbe cu ambele goluri necomplinite de subiect sau de o propoziție cu rol de subiect) [173].

Nu e vorba, deci, de termeni noi (în această problemă nu putem lucra decît cu termenii polari *personal /impersonal*, termenul *unipersonal* putînd fi folosit convențional pentru categoriile de centru, categorii care prezintă

[169] Isačenko, *Бинарность*, p. 46.

[170] Această clasificare își are punctul de plecare în clasificarea verbelor după felul subiectelor, schițată de acad. Iorgu Iordan, în L. R. C. (vezi p. 422) și în *Introducere* (vezi p. 591—592), căreia noi i-am adus completări nu numai în sensul sporirii inventarului de verbe, locuțiuni și expresii, ci și al delimitării unor noi subcategorii, cum se poate vedea în tabloul de la p. 51—53.

[171] O încercare de clasificare sintagmatică a fost făcută de Guțu-Romalo, în *Clasificarea verbelor*, dar autoarea are în vedere numai construcțiile cu nominativul, Nu știm, de pildă, cum ar numi verbul regent din contexte ca:

Ce semeni *germinează*.

S-a întîmplat să uit.

[172] — *ca reflex al caracteristicilor de ordin intern* —

[173] Inversiunile și cazurile speciale (de pildă situarea subiectului după predicat în propozițiile interogative și în enunțiativele exclamative la personale; situarea subiectului înaintea predicatului, cînd cel dintîi rezumă sau anticipă o situație, la unipersonale sau întrebuințările figurate ale impersonalelor), nu infirmă norma, ci, dimpotrivă, o întăresc.

Scanned with OKEN Scanner

caracteristici comune cu ambele tipuri, dar au și trăsături distinctive proprii), ci de accepția pe care le-o dăm.

Schematic, situația poate fi prezentată astfel:

Personale	*Unipersonale*	*Impersonale* [174]
scriu	trebuie	plouă
scrii	se cuvine	îmi pasă
scrie etc.	se cade	
am de gînd	se întîmplă	*și cele asimilate lor:*
ai de gînd	importă	se întunecă
are de gînd etc.	mă doare	se călătorește (bine, comod etc.)
	e bine	
și cele asimilate lor:	e util	
latră	*și cele folosite astfel:*	
miaună		
curge	se poate	
germinează etc.	se pare	
	face „merită" etc. [175]	

Clasificarea semantică a verbelor de care depinde subiectiva conjuncțională

Semantica verbului principal prezintă interes pentru problema noastră, deoarece explică organizarea sintactică. Exceptînd cîteva verbe și locuțiuni, de pildă îmi *place, îmi șade bine,* care se construiesc și cu subiect, majoritatea celor citate aici cer subiectivă.

Din punct de vedere semantic, verbele, locuțiunile și expresiile care funcționează ca predicat în regenta subiectivei conjuncționale exprimă:

a. *necesitatea (se cuvine, se cade, se impune, trebuie, e necesar, e nevoie, e urgent* etc.*);*

b. *posibilitatea* sau *imposibilitatea (se poate, e posibil, nu-i exclus, nu-i chip, e cu neputință* etc.*);*

c. *utilitatea* sau *inutilitatea (e util, e folositor, e inutil, e de prisos* etc.*);*

d. *permisiunea* sau *interdicția (se poate* „e voie": *Se poate să iau revista?, e permis, e îngăduit, e oprit, e interzis* etc.*);*

[174] Cu cele două subdiviziuni stabilite: impersonale prin conținut/impersonale prin formă.

[175] Vezi impersonalele sinsemantice de la p. 52—53.

Scanned with OKEN Scanner

e. *un grad de preferință, interesul (merită, face,* „merită", (nu) *importă, e preferabil* etc.*)*;

f. *aprobarea* sau *reprobarea (e bine, nu-i rău, e regretabil, e absurd* etc.*)*;

g. *stări psihice:*

1) de ordin afectiv *(e dezolant, e deprimant, e trist, e amar* [176], îmi *place* [177], *mi-i drag* [178], *mi-i greu, îmi vine greu* etc.*)*;

2) de ordin cognitiv:

a) imaginativ (îmi *pare*, mi *se pare*, mi *se năzărește*, mi *se nălucește*, *îmi trece prin minte (gînd)*

sau

b) intelectual (mă *uluiește*, mă *miră*, mă *contrariază* etc.);

h. *contingența, hazardul (se întîmplă* [179], *s-a nimerit)*;

i. *opinia (se spune, se zice, se crede, se presupune, se admite)*.

[176] „*E amar*... să te convingi că tinerețea a fost." Sadoveanu, *O.*, 6, p. 322.

[177] Comparativ cu *e dezolant, e deprimant* ș.a., care exprimă starea în mod abstract, îmi *place* și celelalte verbe impersonale ca formă, cu sens afectiv, referă starea unei anumite persoane, indicate prin dativul sau acuzativul pronumelui personal.

[178] „Și *li-i drag* să audzâ de alta domnie". Varlaam, C., p. 323.

[179] Cu sensul acesta se întîlnește și *a fi* predicativ ca regent al unei subiective conjuncționale introduse prin *dacă* și totodată al unei subordonate finale sau cauzale. Cazul a fost discutat de DA, s.v., *fi*, A.I. 3⁰.

Sensul frazelor:

„Și dacă ramuri bat în geam...
E ca în minte să te am."

„Dacă ți-am făgăduit atunci, a fost numai ca să te împac", analizate de DA *(loc. cit.)*, este „aceasta se întîmplă cu scopul ca ...din cauză că..."

Iată alte cîteva contexte în care *a fi*, folosit cu acest sens, are ca subiect propoziția introdusă prin *dacă:*

„Dacă te-am tolerat pînă azi, animal cu chipiu, *este* pentru că ți-am acordat o oarecare stimă." Arghezi, *Pagini*, p. 132.

„Dacă nu a sunat intrîndu-ne pe fereastră, *este* că se găsea la oameni buni." *Ibidem*, p. 269.

„Dacă îmbrac astăzi un palton vechi, ros în coate... *e* fiindcă n-am altul." Ralea, *Scrieri*, III, p. 287.

„Dacă unuia îi arde bălanul cap, — *este* că n-a dăruit pe nașă-sa..., dacă celuilalt îi arde mîna cea dreaptă, *este* că tăia cu ea oile de pripas." Hasdeu, *Cărțile*, p. 308.

Scanned with OKEN Scanner

Regentul, un verb copulativ

Regentul subiectivei conjuncționale este uneori un verb copulativ, căci numele predicativ fiind exprimat printr-o propoziție el devine în frază propoziție principală:

„Ceea ce putem spune cu siguranță *este* că dintr-o anume pricină nu s-a putut numi altfel." Caragiale, *op. cit.*, IV, p. 184.

„Ce nu-mi place mie, jupîne, *e* că nici un dobitoc, ... nu ia pielea altuia." Arghezi, *Scrieri*, 8, p. 75.

„Ceea ce putem constata însă *e* că plutește în atmosfera intelectualității franceze un fel de «pansenzualism»." Ralea, *op. cit.*, III, p. 132.

„Să mai iasă ziua după ciolanul problematic *însemna* să meargă de-a dreptul la cutie." Galaction, *O.*, I, p. 311.

„Să fii mîndru de ceva *înseamnă* să recunoști că nu-l meriți." Iorga, *op. cit.*, p. 50.

„Să fii tînăr — *înseamnă* să crești / Ne-ncetat spre mai mult și mai bine." Cassian, *P.*, p. 44.

Din punctul de vedere al conținutului, nu însă și al formei, avem „în realitate o singură propoziție." Graur, *Prop. principale*, p. 135.

Topica are în astfel de situații o funcție sintactică, este, cu alte cuvinte, o marcă sintagmatică: unitatea care precedă verbul copulativ e subiectivă, cea care-l urmează, predicativă.

Elementele de relație

Subiectivele de pe lîngă verbele, locuțiunile și expresiile discutate pînă aici se introduc prin conjuncții sau prin adverbe cu valoare conjuncțională.

Conjuncțiile cele mai frecvente sînt *să*, *că*, *ca ... să*; conjuncțiile *dacă*, *de* (cu sensurile „că", „să" sau „dacă" [180]) și *cum că* se întîlnesc rar:

[180] Cu sensul „dacă", conjuncția *de* introduce, ca și sinonimul său, și subiective interogative indirecte:

„Nu se știe *de* e adevărat." Ghica, *op. cit.*, II, p. 114.

Scanned with OKEN Scanner

„Să nu credeți, domnilor judecători, că este bine *să* fii om bogat." Arghezi, *Pagini*, p. 283.

„Se știe *că* Myron ... a lucrat o minunată statuă." Odobescu, *op. cit.*, II, p. 269.

„E firesc iarăși *ca* acei care le exploatează ... *să* capete cel puțin importanța de rangul doi." Ralea, *op. cit.*, I, p. 143.

„*Dacă* aș fi beteag, ar fi mai rău." Arghezi, *Scrieri*, 6, p. 104.

„... peste doi, trei ani i s-au tîmplat *de*-u murit." Neculce, *L.*, p. 321.

„Se pare *cum că* alte valuri / Cobor mereu pe-același vad,

Se pare *cum că*-i altă toamnă, / Ci-n veci aceleași frunze cad." Eminescu, *O.*, I, p. 204.

Adverbele relative sînt *cînd* și *cum*:

„... e încă mai plăcut *cînd* poate a se împresura cu privelișteа monumentelor și obiectelor ce au fost martore la luptele și la simțirile lor." Odobescu, *op. cit.*, II, p. 61—62.

Nu e bine *cum* procedezi.

Rar se întîlnește după verbele și expresiile în discuție un pronume:

S-a întîmplat *ce* n-aș fi crezut.

E drept *ce* se spune.

Modurile folosite în subiectivele conjuncționale

După verbe, locuțiuni și expresii ca: *trebuie, se cade, se impune, e necesar; se poate, e posibil, e cu putință; e permis, e îngăduit, e interzis; merită, face* (cu sensul „merită"); *îmi vine greu*, se folosește în propoziția subiectivă conjunctivul [181].

„N-ar fi rău *dacă* ai cumpăra acel volum." Caragiale, *O.*, VII, p. 178.

Subiectivele respective se introduc, de asemenea, prin pronume, adverbe și locuțiuni adverbiale interogative:

Nu se știe *cine* va vorbi.

„Explicabil însă *pentru ce*, fără nici o șovăire, luarăm pe franțuz de brat." Sadoveanu, *op. cit.*, p. 533.

[181] Pentru exemple să se vadă capitolul privitor la regent și la elementele de relație.

Scanned with OKEN Scanner

După verbe și expresii ca: mă *doare*; îmi *pare*, mi *se năzărește*, mi *se nălucește*; *se spune, se zice, se crede, se presupune*; *e adevărat, e drept*; *e bine, nu-i rău, e regretabil* se folosește de regulă indicativul. Dacă faptul exprimat prin predicatul subiectivei nu este însă privit ca un fapt real, ci ca un fapt gîndit, în subiectivă se folosește după unele dintre aceste verbe și expresii modul conjunctiv. Să se compare în acest sens enunțurile:

E bine *că învață*.

E bine *să înveți*.

Construcția cu conjunctivul ridică faptul concret la rangul de fapt universal.

Rar se întîlnește în subiectiva conjuncțională condiționalul sau prezumtivul:

„Bine-ar fi, măi Chirică, dac-*ar fi* toate *cu lapte* cîte le spui." Creangă, *op. cit.*, p. 172.

Se spune că *ar fi avînd* mult talent.

Conținutul subiectivelor conjuncționale

Din punctul de vedere al conținutului, subiectivele conjuncționale exprimă, prin predicat, cum am anticipat, *un fapt*, apreciat de vorbitor ca necesar, util, posibil etc. sau care „cauzează" starea exprimată de verbul din regentă:

S-ar putea să plec.

Mă miră că n-a venit.

Din punct de vedere logic, subiectivele conjuncționale pot să exprime sau nu o judecată:

„E posibil ... *să se joace prin ianuarie*." *S.I.*, p. 94.

„Nu era chip *să te apropii de dînsul*." Creangă, *op. cit.*, p. 214.

„E adevărat că *advocatul nu era decît un civil*." Arghezi, *Pagini*, p. 132.

„Și d-voastră și noi am suferit mult, dar totuși e evident că *e o diferență între a fi suferit aici și a fi suferit dincolo*." *S.I.*, p. 61.

„Netăgăduit este că *eu slăvesc pe toate femeile tinere* și *cinstesc pe bătrîne*." Negruzzi, *op. cit.*, p. 33.

Scanned with OKEN Scanner

„Adevăr e că *nimeni nu putea fi mai milostiv decît domnul român.*“ Odobescu, *op. cit.*, I, p. 117.

„De mirat este că *limba moldovenilor și a muntenilor mai multe cuvinte are întru sine rîmlenești decît italienești.*“ *Cronicarii*, p. 183.

„Mi s-a întîmplat că *dimineața aveam o credință adîncă și seara o altă credință și mai adîncă.*“ Arghezi, *Pagini*, p. 328.

„Eu cred că ar fi fost bine ca *tu să vii încoa.*“ Ghica, *op. cit.*, p. 209.

Comparativ cu primele două fraze, în care sînt formulate judecăți simple, toate celelalte exprimă judecăți compuse, alcătuite dintr-un *modus* (regenta) și un *dictum* (subiectiva) care exprimă judecata de bază, afectată de modus.

Exprimă, de obicei, judecăți subiectivele introduse prin *că* sau prin *ca ... să.*

Scanned with OKEN Scanner

IV

REGENTUL, UN VERB PERSONAL

Predicatul regent poate fi verbal sau nominal; cel dintîi este exprimat prin verbe sau prin locuţiuni verbale, cu *formă* activă, pasivă sau reflexivă:

1. „Cine e făcut pentru lucruri mari, *moare* cînd nu le poate face.“ Iorga, *Cugetări*, p. 50.

„Iar cîţi mişei vorŭ fi răpştitori ... *vorŭ răbda* sărăcia“. Coresi, *Carte*, p. 365.

„Cine au fostu la Italia să vază pre italian, *să ia aminte.*“ *Cronicarii*, p. 183.

„Hoţ de frunze, cine-l ştie, / *Să ia seama.*“ Arghezi, *Scrieri*, 2, p. 47.

2. „Oricine va fura ceva vreun lucru ... *să să cearte.*“ *Pravila*, p. 50.

„Cine vinde grîulŭ scumpŭ, de nărodŭ *blăstematŭ iaste.*“ Coresi, *op. cit.*, p. 401.

3. „Cine bea în cinste or în dator, *să îmbată* de doă ori.“ Gaster, *Cr.*, II, p. 374.

„Cine crede că lumea a fost aşa de cînd e dînsa, *se înşală.*“ Ghibănescu, *Din traista*, p. 223.

Scanned with OKEN Scanner

Structura predicatelor verbale din astfel de contexte este simplă de obicei, ca în exemplele de mai sus, mai rar complexă:

„Cine va veni după mine n-*are a mearge* în întunearecŭ." Coresi, *op. cit.*, p. 199.

„... că așa, amu, de mare e propastea, cîtŭ nici cine stă dencoace nu *poate veni* cătră voi." *Ibidem*, p. 369.

„Cine iubește măreția, maniera înaltă, stilul mare în filozofie, *va putea avea* o slăbiciune și azi pentru această impresionantă construcție cosmologică." Ralea, *Scrieri*, II, p. 285.

Verbul principal este comun uneori cu cel din subiectivă:

„Cine nu *ascultă* de cuvînt, *nu ascultă* nici de bătaie." Zanne, *Proverbe*, II, p. 532,

fapt care face posibilă neexprimarea lui în regentă:

„Cine de cuvînt *nu înțelege*, nici de ciomege." *Ibidem*, p. 532.

Modul verbului-predicat din regentă este indicativul sau conjunctivul, acesta din urmă avînd de multe ori tonalitatea unei porunci, deci valoarea unui imperativ ca în exemplele:

„Cine are urechi de auzire, *să audă!*" Coresi, *op. cit.*, p. 315.

„Cine-a mai dori să facă tovărășie cu tine, *aibă-și parte* și *poarte*-ți portul." Creangă, *O.*, p. 220.

„Cine scoate steagul *să tragă* și sabia." Iorga, *op. cit.*, p. 27.

„Cine vrea să plîngă, cine să jelească, *vie* să asculte-ndemnul ne-nțeles." Arghezi, *op. cit.*, 1, p. 45.

Extrem de rar (și explicabil de ce) se întîlnește condiționalul [182]:

„Cine-o vedea cu părul ei galben și lung ... cine-ar fi văzut fața ei de o durere mută, ... *ar fi gîndit* că ..." Eminescu, *P.L.*, p. 22.

În subiectivă, verbul-predicat stă, de regulă, în astfel de contexte, la indicativ; cînd se formulează o ipoteză

[182] Construcțiile cu subiective pronominale exprimă de obicei adevăruri generale (judecăți constatative), sentințe și nu ipoteze (judecăți ipotetice).

se folosește condiționalul, ca în exemplul imediat mai înainte citat sau ca în următorul:

„Lumea veche la noi se purta după norme, care nu mai trăiesc astăzi. Cine *ar crede* altfel se înșală." Ghibănescu, *op. cit.*, p. 273.

Predicatul nominal regent califică, de obicei, prin numele său predicativ, subiectul și mult mai rar îl identifică:

„Cine nu lăcomește și nu iubește avuția spre milostenie foarte *cuviosŭ fi-va.*" Coresi, *op. cit.*, p. 83.

„... cine mai stă să filozofeze *este un prost.*" Caragiale, *O.*, VII, p. 262.

„Cine a clădit un turn ca să-l dărîme, *e cel mai mare ziditor.*" Arghezi, *op. cit.*, 12, p. 110.

Elementele de relație

Subiectivele al căror regent este un verb personal sînt exclusiv pronominale; în cazul lor, pronumele introductiv, un relativ fără antecedent sau un pronume nehotărît, nu este un simplu element conectiv, ci are, în calitatea sa de pronume, o funcție sintactică atît în propoziția pe care o introduce, cît și în raport cu verbul regentei. Ținem să subliniem că nu sîntem de acord cu cercetătorii care văd în termenii relativi fără antecedent un determinant al unui nominal (nume, pronume) subînțeles din regentă și interpretează, în consecință, orice propoziție introdusă printr-un astfel de termen, drept atributivă [183]. A proceda astfel înseamnă a face apel la un termen inexistent în frază, a transforma construcția existentă într-o construcție logic reconstituită, fără ca, gramatical, lucrul acesta să fie necesar. Totodată, se trece peste faptul că în timp ce un termen, *gramatical subînțeles*, nu modifică, prin readucerea sa în planul expresiei, natura relațiilor din structura dată, folosirea unui antecedent schimbă raportul în frază. A se compara, în acest scop, propoziția: *A venit tîrziu* cu *Ion a venit tîrziu* și propozițiile introduse prin pronumele *care* din frazele: „...*carele-și urăște fratele*

[183] Cf. Ghergariu, *Prop. atributive.*

Scanned with OKEN Scanner

său întru întunearecŭ iaste.“ Coresi, *op. cit.*, p. 468; „Că tot mișelulŭ *carele e creștinŭ bunŭ și mulțemitoriu*, frate iaste lu Dumnezeu.“ *Ibidem*, p. 41.

Termenii prin care se introduc subiectivele pronominale sînt:

1. *Cine*

Acest cuvînt se întrebuințează numai ca pronume și are totdeauna sens personal; nu se referă însă la o persoană determinată, ci la toate persoanele care, într-o situație dată, se comportă la fel. Sensul acestui pronume este, așadar, nedefinit și general[184], fapt care și explică marea sa întrebuințare în proverbe, în sentințe, în maxime și în strigături [185].

— „*Cine* împarte, parte-și face.“

„*Cine* se pripește se pîrlește.“

„*Cine* se bucură la avere ia fără plăcere.“

— „Ačasta ĭaste credința creștinilorŭ, și *čine* o va ținea va mĕrgĕ ↑ vĭața de vĕčĭ, iarâ čine o va pârâsi va mĕrgĕ ↑ munči.“ Varlaam, *C.*, p. 48.

„Că *cine* săvîrșește dereptatea, să știe că va cădea întru nevoie și în gonire.“ Coresi, *op. cit.*, p. 120.

— „*Cine* are cultul exagerat al particularului cade victimă universalului.“ Călinescu, *Principii*, p. 158—159.

„*Cine* se teme de înaintașii săi, fuge de comparație“. Iorga *op. cit.*, p. 188.

„*Cine* are un corp în stare să facă foarte multe acțiuni suferă foarte puțin de afectele rele, adică de afecte contrare firii noastre.“ Vianu, *Maxime*, p. 14.

— „*Cine*-a făcut crîșma-n drum

N-a făcut-o de nebun.“ Jarnik-Bîrseanu, *D.*, p. 226.

În contextele cu caracter generalizator pronumele *cine* are valoarea unui pronume totalitar [186] „proiec-

[184] Cf. Iordan, *Stilistica*, p. 141, n. 2.

[185] Cf. Iordan, L.R.C., p. 725 și Pottier, *Systématique*, p. 79.

[186] Cf. Sandfeld — Olsen, *Syntaxe*, I, p. 196—209; Manoliu, *Pron. nedefinit*, p. 296; Manoliu Manea, *Sistematica substitutelor*, p. 101—109. Se înscriu în această categorie pronumele nehotărîte: *oricine*, *oricare*, *orice*; *toți*, *tot*; *fiecare*; *cineva*, *ceva* etc., pronume care „se referă la ansamblul părților“ sau „la o parte a totalității“. Manoliu, *art. cit.*, p. 296.

Scanned with OKEN Scanner

tînd calitatea unui individ asupra unei mulțimi“ [187]. În astfel de situații el este, de obicei, sinonim cu *oricine.*

Sfera pronumelui *cine* este restrînsă uneori de adverbele restrictive *numai* sau *decît,* fără ca raportul în frază să se modifice:

„*Numai cine* te iubește mult și cine te urăște mult, îți vede păcatele.“ Iorga, *op. cit.*, p. 168.

N-a fost *decît cine* a vrut.

În limba veche și în literatura cu caracter arhaizant, acest pronume este folosit cu sensul „cei ce, aceia care“[188], de unde și forma de plural a verbului-predicat:

„... și *or petrece* rău *cine* să va mai bate cu tătarîi.“ Neculce, *L.*, p. 295.

Introducînd subiective, pronumele *cine* stă, cum e și firesc, la nominativ; cînd însă acest pronume îndeplinește în subiectivă o altă funcție sintactică decît aceea pe care o are în raport cu verbul regentei, el stă la unul din cazurile oblice, după cum cere verbul propoziției din care face parte:

„Și *cui* nu trebuiaște multŭ, nu poate fi iubitoriu de aurŭ.“ Coresi, *op. cit.*, p. 278.

„*Cui* e voia să nu moară / Pună plosca subsuoară.“ Jarnik-Bîrseanu, *op. cit.*, p. 227.

„Că *pe cine* am avut / A pus fața la pămînt.“ *Ibidem*, p. 100.

„Trăire-aș și n-am cu cine, / Că *cu cine* am trăit / A pus fața la pămînt.“ *Ibidem*, p. 96.

„*De cine* mi-i mie dor / De aici e depărtișor.

De cine mi-i mie sete / Ș-a-ntors fața la părete.“ *Ibidem*, p. 96.

Construcțiile respective, specifice limbii vechi și populare, sînt anacoluturi. Incapacitatea dedublării formelor explică construcția: „nevoia de a da propoziției secundare o formă corespunzătoare conținutului a fost mai puternic simțită decît nevoia de a pune de acord, sub raport formal, ambele propoziții care alcă-

[187] Manoliu Manea, *op. cit.*, p. 102.
[188] Cf. DA, s.v. *cine*, III, 1⁰.

Scanned with OKEN Scanner

tuiesc fraza. (Prima nevoie a fost mai puternică, fiindcă s-a ivit înaintea celeilalte : trebuia construită « corect » întîia propoziţie, rămînînd ca după aceea să se rezolve, dacă situaţia permite, problema acordului dintre cele două propoziţii)." [189] Aşa ne şi explicăm de ce pronumele *cine* se întîlneşte mai rar în astfel de situaţii cu forma cerută de verbul regentei :

„Şi *čine*-i pare că stâ, să socotĕascâ să nu cadzâ." Varlaam, *op. cit.*, p. 171.

Deşi verbul subordonatei cere dativul, *cine* a luat forma cerută de funcţia pe care o îndeplineşte în raport cu regenta.

2. *Care*

Cu întrebuinţarea pe care o avem în vedere, neraportat deci la un nume (pronume) pe care să-l determine, *care* se foloseşte mai ales ca pronume, în mod excepţional şi ca adjectiv, cu privire la persoane, mai rar la non-persoane în limba veche, populară şi familiară îndeosebi [190] :

„*Carele* iubeaşte pre Dumnezeu să aibă învăţătura lui." Coresi, *op. cit.*, p. 469.

„Şi *carei* credŭ în mine, n-au a muri în veci." *Ibidem*, p. 99.

„*Care* nici pe sine nu să procopseşte, nici pe altul nu foloseşte." Pann, *Pagini*, I, p. 309.

„*Care*-ş bate mula / Îşi bate punga." Zanne, *op. cit.*, I, p. 400.

„*Care*-i din viţă
Şi din sămînţă,
Ştie ce-i cînia
Şi omenia." *Ibidem*, IV, p. 685.

[189] Iordan, L.R.C., p. 570.

[190] În limba veche cunoştea forme articulate cu articol definit, specializate pe genuri, la ambele numere, astăzi neîntrebuinţate. Doar pluralul *cari* este folosit uneori şi în perioada modernă, dar uzul este pedant :

„Sînt orbi *cari* cred că ochii lor văd mai bine decît ai celorlalţi oameni." Iorga, *Cugetări*, p. 104.

Scanned with OKEN Scanner

În aceste exemple pronumele *care* este sinonim cu *cine*[191] cum rezultă și din contextele în care cele două pronume apar împreună:

„*Cine* iubește fratele său, întru lumină lăcuiește..., e *carele*-și urăște fratele său, întru întunearecŭ iaste, întru întunearecŭ îmblă." Coresi, *op. cit.*, p. 468.

„*Cine*-a zis doina pe rît,
Fost-a, Doamne, necăjit;
Care-a zis doina pe luncă,
Fost-a, Doamne, necăjită." Jarnik-Bîrseanu, *op. cit.*, p. 136.

O deosebire poate fi totuși înregistrată chiar și în astfel de situații. În timp ce pronumele *cine* este simțit întotdeauna ca masculin, *care* poate avea și sens feminin. (Cf. *Care*-a zis doina pe luncă / *Fost*-a, Doamne, *necăjită*.)

Spre deosebire de *cine* apoi, pronumele *care* se poate referi în astfel de contexte, la un număr oarecare de „obiecte" despre care a mai fost vorba[192]:

„*Cari* nu pierise de sabia slujitorilor domnești fugise în pribegie." Odobescu, apud GLR, ed. a II-a, vol. II, p. 266.

Care are uneori sensul lui *oricine* „indiferent cine":

„*Care*-o fi, tot un bărbățel mi-o fi." Zanne, *op. cit.*, IV, p. 225; sens pe care îl are și expresia *care pe care*:

„*Cari pe cari* ați birui,
Tot un bărbățel mi-a fi." Pann, *op. cit.*, II, p. 141.

Întrebuințarea lui *care* ca adjectiv în subiectiva pe care o introduce este mai curînd o raritate; cu această valoare se întîlnește numai în limba veche:

„*Care muiare* va fura pre bărbatu-și, să nu aibă certare nice să aibî strînsoare să întoarcă ce au luat, ce să să împace cu bărbatu-și." *Pravila*, p. 52.

„*Care vameș* nu va lua negoțul cel pierit singur de la cela, ce-l va fi ascuns cu înșelăciune de vamă, atunce de

[191] În graiurile din Macedonia *care* apare sistematic în asemenea situații în locul lui *cine* din dacoromână:

„Care alagă după doi liepuri nu acață can." Zanne, *Proverbe*, I, p. 493.

„*Care* si scoală dimineața departe ajunze." *Ibidem*, p. 30.

„*Care* nu gustă amarlu, nu știe ci e zahărlu." *Ibidem*, III, p. 440.

[192] Cf. Iordan, *Stilistica*, p. 141, n.2.

Scanned with OKEN Scanner

să va prileji aceluia moarte, nu va mai putea de aciia să ceară de la feciorul lui." *Ibidem*, p. 47.

3. *Ce*

Acest pronume nu are sens personal[193], se referă la lucruri sau are sens neutru:

„*Ce*-i căciulă nu-i tulpan." Zanne, *op. cit.*, III, p. 38.

Ce-i umflat s-o desumfla; *ce*-i împietrit, s-o despietra, *ce*-i obrîntit, s-o desobrînti." *Şez.*, XI, p. 30.

„*Ce* intră în gura lupului anevoie iese." Zanne, *op. cit.*, I, p. 523.

„*Ce* intră-n gură nu e păcat..." Zanne, *op. cit.*, II, p. 170[194].

„*Ce* e în inima treazului, stă în gura beatului." *Ibidem*, III, p. 462.

Funcţia pronumelui, în subiectivă, este, de obicei, comună cu funcţia pe care o are în raport cu verbul regentei, uneori însă el poate avea în propoziţia pe care o introduce un alt rol sintactic, de pildă rolul de obiect direct ca în contextul:

„De-ar fi lăsat Dumnezeu
Ce iubeşti să fie-al tău." Jarnik-Bîrseanu, *op. cit.*, p. 108.

[193] Numai în limba veche, uneori şi în cea populară, foarte rar însă, se întîlneşte în contexte de felul celor pe care le avem în vedere, raportat la persoane:

„Să se pleace şi să se ruşineaze *ce cerură* sufletul meu, să se toarne (= întoarne) înapoi şi să se spăimînte *ce cugetă* mie rău." Coresi, *Ps.* (apud DA, s.v., *ce*, II, 2⁰ a).

În contexte ca:

„*Ce* mi-*i drag* nu mi-i urît,
De-ar fi ca negru pămînt;
Ce mi-*i urît* nu mi-i drag,
De-ar fi cît caşul de alb." Jarnik-Bîrseanu, *D.*, p. 9.

„*Ce* mi-*e drag* fuge de mine." Pann, *Pagini*, I, p. 248,

pronumele *ce* intră în raport de substituţie cu *cine*, pentru că se referă la fiinţe umane.

[194] În legătură cu predicatul *e păcat* e de menţionat că dacă el poate avea ca subiect un „obiect" concret, nume de lucru, ca în exemplul de mai sus, el lasă, în schimb, în suspensie o subiectivă introdusă prin *cine*, deoarece caracteristica respectivă nu poate fi atribuită fiinţei umane. Cf. exemplul:

„*Cine sparge hotarele*, de se întinde să ia pămînt de la altul, *e păcat* mare." Zanne, *op. cit.*, I, p. 237.

Scanned with OKEN Scanner

4. *Cît,-ă, cîți, cîte*

Dintre formele acestui pronume introduc subiective mai cu seamă formele de plural. Forma de masculin singular *cît*, ca pronume nu se întîlnește ; folosită adjectival, ca în următorul exemplu din Camilar (citat de acad. Iorgu Iordan [195]) : „*Cît* frig am tras n-are să iasă din mine de-ar fi s-o mai duc o mie de ani", poate crea falsa impresie că introduce o enunțiativă exclamativă. Între cele două propoziții se simte o pauză mai mare decît cea care există uneori între subiectivă și regenta ei, dar aceasta pentru că subiectiva are structura unei exclamative.

Forma masculină de plural *cîți* se folosește mai ales ca pronume, mai rar ca adjectiv, atît în limba veche cît și în cea actuală:

„*Cîți* amu tocmealei lu Dumnezeu cu dragoste nevoescu-se, trudei ceaia draga a albinelorŭ închipuescu-se." Coresi, *op. cit.*, p. 240.

„*Cîți* se spală cu noi vor să ospăteze." Zanne, *op. cit.*, III, p. 378.

„*Cîți* au apucat cultul vaniliei, al leandrului și indrișaimului, pe vremea cînd florile nu purtau nume științifice, știu că..." Arghezi, *op. cit.*, 17, p. 85.

„Este o singură monarhie adevărată : a geniului. Uneori el bate cuie în talpă, dar *cîți* îl știu, recunosc că el este monarhul." Iorga, *op. cit.*, p. 198.

Și pronumele *cîți* poate avea în subiectivă alt rol sintactic decît cel pe care îl are în raport cu verbul regentei :

„*Pe cîți* îi numim cunoscuți
Ne pot fi vrăjmași nevăzuți." Pann, *op. cit.*, I, p. 286.

Folosit adjectival :

„Iară *cîți mișei* vorŭ fi răpțitori și hulnici... nu numai dentr-această slavă a dereptilorŭ cădea-vorŭ, ce și a vecilorŭ chinuri și muncilorŭ dați vorŭ fi." Coresi, *op. cit.*, p. 365.

Forma de feminin singular *cîtă* se întrebuințează numai ca adjectiv, în poezia populară îndeosebi :

„*Cîtă boală* e sub soare,
Nu-i ca dorul arzătoare,
. . . . . .

[195] În L.R.C., p. 725.

Scanned with OKEN Scanner

Cîtă boală e sub lună,
Nu-i ca dorul de nebună." Blaga, *Antologie*, p. 127.

Forma corespunzătoare de plural *cîte* cunoaște aceleași întrebuințări:

„*Cîte flori* sînt pe cîmpie
Nu-s ca tine, tu Marie." Jarnik-Bîrseanu, *op. cit.*, p. 223[196].

„*Cîte flori* pe Ialomița
La lelița pe altiță." Zanne, *op. cit.*, VI, p. 154.

Ca pronume, *cîte* se întîlnește extrem de rar în astfel de fraze:

„*Cîte* zbor nu se mănîncă." Zanne, *op. cit.*, I, p. 643.

5. *Oricine*

E un nedefinit, totalitar, cu sens personal, întrebuințat exclusiv ca pronume, în limba veche și actuală:

„*Oricine*-și va omorî muiarea, își va piarde tot venitul." *Pravila*, p. 93.

„*Oricine* va privi pe oameni ca oameni nu poate fi decît bun." Iorga, *op. cit.*, p. 110.

6. *Oricare*

Este tot un nedefinit, care se referă mai ales la persoane și poate fi folosit atît ca substantiv cît și ca adjectiv:

„*Oricare* se da-n lături, i se-nchina plecat." Negruzzi, *Păcatele*, p. 202.

„*Oricare vlădic* sau egumen... va lua vreun lucru de a bisearicii... să dea încă pre cît au luat." *Pravila*, p. 57.

7. *Orice*

Acest nedefinit, totalitar nu are sens personal:

„*Orice* se razimă pe cugetarea singură are mai puțin merit moral decît ceea ce pornește de la simțirea cea umilă." Iorga, *op. cit.*, p. 148.

[196] Mai uzitate sînt construcțiile cu corelativul *toate* în regentă:
„*Cîte stele* sînt pe cer
Pînă-n ziuă *toate* pier." Blaga, *Antologie*, p. 41.
Aserțiunea privește și formele de masculin plural:
„*Cîți drumași* călătoresc
Toți în el zburătoresc." Jarnik-Bîrseanu, *op. cit.*, p. 132. Întrucît forma frazei în asemenea situații se schimbă, trebuie de văzut dacă propoziția introdusă prin adjectivul pronominal își menține funcția de subiectivă. Să se vadă pentru această chestiune cap. VI.

Scanned with OKEN Scanner

„*Orice* la timp dăruit
Preţuieşte însutit." Zanne, *op. cit.*, V, p. 252.

Pe lîngă pronumele *cine*, *ce*, *care* şi *cîţi*, acad. Iorgu Iordan înscrie printre elementele introductive ale propoziţiei subiective şi secvenţele formate din demonstrativul *cel* şi relativul *ce* sau *care*, ca şi grupul *tot ce* [197].

Întrucît raportul dintre demonstrativ [198] şi relativ este interpretat diferit în literatura noastră de specialitate, iar rezolvarea problemei raporturilor din frază depinde tocmai de felul cum privim raporturile dintre cele două pronume, considerăm necesar să facem o paranteză, ceva mai lungă, în legătură cu această chestiune.

Cel ce este apreciat ca grup unitar şi de autorii primei ediţii a GLR[199], de Mioara Avram [200] şi de Ion Diaconu [201]. Maria Iliescu [202] vede în *cel ce* un compus numai în situaţiile în care demonstrativul nu e accentuat şi nu e separat prin pauză de *ce*. Cînd condiţiile respective nu sînt îndeplinite demonstrativul este interpretat ca antecedentul relativului *ce*. În articolul *Pentru o sintaxă a propoziţiilor principale*, acad. Al. Graur apreciază grupul în cauză numai ca grup analizabil[203], în *Studii de lingvistică generală* însă, revenind asupra părerii iniţiale, consideră că în soluţionarea problemei „trebuie să admitem că în unele variante ale sale grupul *cel ce* s-a sudat şi a devenit pronume relativ cu funcţie de conjuncţie, în timp ce în alte variante a rămas

[197] Vezi L.R.C., p. 725. La p. 408 a aceleiaşi lucrări secvenţa *cel ce (ceea ce, cei ce, cele ce)* este considerată „un fel de locuţiune pronominală", apreciere reluată în S.M.L.R.C., p. 147.

[198] Atenţia noastră se îndreaptă deocamdată numai asupra lui *cel ce* şi *cel care*; după ce vom încheia discuţia în legătură cu ele, ne vom ocupa şi de *tot ce*.

[199] Să se vadă vol. I, p. 208, 213—214. La p. 209 a aceluiaşi volum şi *cel care* este privit la fel.

[200] Cf. *Corespondenţa*, p. 144—146.

[201] Cf. *Pronume relative compuse?* Autorul acordă atenţie deosebită şi secvenţei *cel care*, interpretată cu argumente de ordin relaţional, în mod convingător, ca o neunitate.

[202] Cf. *Concurenţa*, p. 31—32.

[203] Astfel cum l-a interpretat şi H. Tiktin, pe care domnia sa îl citează.

Scanned with OKEN Scanner

analizabil și trebuie să vedem în el un pronume demonstrativ urmat de un pronume relativ" (p.87)[204].

Autorii celei de a doua ediții a GLR au renunțat de a da o soluție în privința lui *cel ce* [205] lăsînd pe seama studiilor ulterioare rezolvarea problemei. Reluînd chestiunea, Angela Bidu susține [206], pe baza relațiilor contextuale și pe baza principiului comutării, că, întrucît *cel(a) ce* cunoaște, exceptînd cazurile de dislocare prepozițională, aceleași clase de distribuție cu *cel(a) care*, el trebuie interpretat la fel cu acesta, deci ca grup analizabil, neunitar. În ambele situații, demonstrativul *cel(a)* (o variantă facultativă a lui *acela*) este considerat antecedentul relativului. Cînd demonstrativul este folosit adjectival, ambii termeni (*cel* și *ce* respectiv *care*) au ca antecedent termenul determinat de demonstrativ[207]. Metodele cu care cercetătoarea a lucrat impun, din punctul nostru de vedere, concluzia: „sudura e realizată numai la formele *ceea ce* și *cele ce*"[208]. Totuși în ceea ce privește neutrul plural afirmația este numai în parte întemeiată, deoarece *cele ce* nu se comportă în toate împrejurările ca grup indivizibil, cum vom încerca să probăm în finalul discuției care va urma. Cu această rezervă sîntem de acord cu analizele efectuate, analize care scot în relief ponderea criteriului relațional. Cînd vom putea proba că *numai la un loc* și *numai simultan* cei doi termeni îndeplinesc o dublă funcție sintactică (în propoziția pe care o introduc și în raport cu verbul regentei, ca orice relativ simplu, fără antecedent), unitatea indisolubilă a cuplului va fi demonstrată.

În fraze ca:

„Iară celŭ ce luă muiare, iubitoriulŭ de dulceață iaste și nesătulŭ de păcate." Coresi, *op. cit.*, p. 415—416.

„Cel ce seamănă puțin, puțin și adună." Zanne, *op. cit.*, I, p. 283.

[204] Vezi și *Tendințele*, p. 169, unde *cel ce* este trecut, alături de *tot ce*, printre „formații fixe".

[205] Vezi vol. I, p. 9 și vol. al II-lea, p. 262.

[206] Vezi art. *Cel(a) ce și cel(a) care*.

[207] Cf. exemplul citat de autoare:

„ziče Isusь cătră jidovii čeѧ če au crezut".

[208] O confirmare științifică a unor constatări făcute anterior, dar mai puțin susținute, argumentate.

„Cel ce în astă lume a dus numai durere
Nimic n-are dincolo, căci morți sînt cei muriți." Eminescu, *O.*, I, p. 59,

relațiile în context ne permit să delimităm demonstrativul *cel*, cu rol de subiect în regentă, și relativul *ce*, cu același rol, în subordonata pe care o introduce. Analiza efectuată este, prin urmare, de același tip cu cea pe care o facem la *cel care*[209], grup pe care și GLR (ne referim la cea de a doua ediție[210]) îl consideră analizabil. Aceeași gramatică însă lasă libertatea de a alege în ceea ce privește secvența *cel ce*. „Dacă e considerat în bloc pronume relativ compus, atunci el poate apărea ca element introductiv al unor subordonate de diferite feluri, echivalent cu *cine, ce...*; dacă *cel* e considerat pronume demonstrativ separabil, atunci el face parte din regentă, iar subordonata introdusă prin *ce* nu poate fi decît atributivă față de acest demonstrativ"[211].

Există totuși situații clare, cînd prima soluție, analiza globală deci, este exclusă. Asupra unor astfel de cazuri ne vom opri în cele ce urmează, cu scopul de a confirma cu noi situații (neluate pînă acum în considerație) constatarea că în cazul secvenței *cel ce* nu poate fi vorba de un proces încheiat, de autonomizare ca la *ceea ce*. Din analiza faptelor vom încerca să extragem eventual și alte argumente care să pledeze în același sens. Pe de altă parte, vom urmări dacă nu cumva, exceptînd cazurile de dislocare prin prepoziție, există și alte situații care exclud disocierea.

Fie de pildă, fraza:

„Cel ce pe la sfîrșit se mîndrește, ca ceea ce se rumenește cînd buba o mistuiește." Zanne, *op. cit.*, IX, p. 105. Demonstrativului masculin i se opune aici femininul său: *cel...*[*e*] *ca ceea...* În consecință trebuie să delimităm o

[209] Cf. exemplele:
„Cel *care pune preț la onoarea părinților săi* nu va scăpăta niciodată." Odobescu, *O.*, II, p. 93.
„Cei *care nu știu să rîdă* sînt îndeobște ori violenți, ori răi." Ralea, *Scrieri*, III, p. 136.

[210] Vezi vol. al II-lea, cap. *Propoziția atributivă*.

[211] Vol. II, p. 262.

Scanned with OKEN Scanner

propoziție regentă, cu verbul *a fi* eliptic [212], în interiorul căreia se stabilește o comparație între un „obiect" masculin, cu rol de subiect în propoziție, „obiect" a cărui caracteristică este exprimată în frază printr-o atributivă, și un „obiect" feminin, sintactic nume predicativ, a cărui caracteristică este redată tot printr-o atributivă. Delimitarea *cel ce...[e] ca ceea...* ar proba inconsecvență[213], iar segmentarea simetrică *cel ce...[e] ca ceea ce* este cu desăvîrșire exclusă pentru motivul că duce la confundarea secvenței demonstrativ feminin + relativ cu pronumele relativ compus cu sens neutru: *ceea ce* [214]. Din punctul nostru de vedere numai prima delimitare e admisibilă.

În sprijinul caracterului neunitar al grupului aici în discuție pledează în mod hotărît și un exemplu ca acesta:

„Proștii se pot împărți în două: cei ce nu vreau să fie, și cu cari te poți înțelege, și cei cari sînt bucuroși că sînt proști, și cu cari să nu te întinzi la vorbă." Iorga, *op. cit.*, p. 62.

Dacă *cel ce* și *cel care* ar fi grupuri indivizibile ar urma să coordonăm „propoziția" *cei ce nu vreau* cu „propoziția" *cei care sînt bucuroși* sau, în cazul cînd admitem că numai *cel ce* este grup neanalizabil, „propoziția" *cei ce nu vreau* cu partea de propoziție *cei*, determinată de atributiva introdusă prin *care*.

Cum rezolvăm însă în cazul primei delimitări, problema atributivelor *cu cari te poți înțelege* respectiv *cu cari să nu te întinzi la vorbă* sau, în cazul celei de a doua delimitări, pe cea a primei atributive? Cu cine sînt ele coordonate sau este ea coordonată? În segmentarea efectuată, cu nici una, dovadă că delimitarea unităților frazei e eronată.

[212] Elipsa verbului copulativ se întîlnește frecvent în proverbe și zicători.

[213] Deși în ambele situații fiecare termen al secvenței demonstrativ + relativ contractează o relație, are deci o funcție, totuși numai în cazul celei de a doua s-ar ține cont de acest fapt.

[214] A se compara cu:

„*Ceea ce* vîntul ne-aduce, curînd de la noi se duce." Zanne, *op. cit.*, I, p. 89.

Scanned with OKEN Scanner

Substitut al substantivului *proști*, enunțat anterior, pronumele *cei* este regentul atributivei introduse prin relativul *ce* respectiv prin *care*:

„Proștii se pot împărți în două: *cei* [= proști] ce nu vreau să fie [proști]... și *cei* [= proști] cari sînt bucuroși (că...)", fiecare atributivă fiind coordonată copulativ cu o alta:

„*ce nu vreau*... și *cu cari te poți înțelege;*... *cari sînt bucuroși* și *cu cari să nu te întinzi la vorbă*".

Altă soluție nu pare posibilă [215]. Și totuși segmentarea secvenței *cel ce* într-un pronume demonstrativ, cu diferite funcțiuni în regentă și un pronume relativ cu valoare de conjuncție, care leagă atributiva [216] (în interiorul căreia are, ca pronume, un rol sintactic) de regenta ei, a întîmpinat, într-o altă interpretare, obiecții.

S-a afirmat astfel că „separarea sintactică a pronumelui relativ compus *cel ce* face din prima parte un demonstrativ inexistent în limbă ca pronume de sine stătător: *cel, cei;* deci nu numai propoziția care s-ar opri la acest «demonstrativ» ar fi insuficientă, ci el însuși este insuficient pentru a reprezenta o parte de propoziție" [217].

Este întru totul întemeiată această afirmație? Nu avem într-adevăr un pronume *cel* care să îndeplinească, în alte condiții sintactice decît cele avute în considerație (cînd este, deci, urmat de un relativ), el singur o funcție? Avem fără îndoială cînd *cel* este substitutul unui nume exprimat anterior și este urmat de un nume precedat de prepoziție (locuțiune prepozițională) [218], de un nume în genitiv sau de un adjectiv (locuțiune adjectivală). Cf. exemplele:

[215] E de remarcat în această frază și simetria construcției.

[216] Atributiva este, în acest caz, neizolată, după cum ne arată sensul ei, lipsa pauzei și intonația (regentul și atributiva au aceeași înălțime: „Cel ce rîvnește la milă, moare flămînd." Zanne, *op. cit.*, VII, p. 556).

[217] A v r a m, *Corespondența*, p. 144.

[218] Cînd substantivul precedat de prepoziție este legat de *cel* cu un substantiv articulat, aceeași formă, *cel*, s-a specializat, se știe, în altă funcție, anume în funcția de articol demonstrativ sau adjectival:

„... s-o trăsnești cu capul de *părețele cel despre răsărit*." Creangă, *O.*, p. 122.

Scanned with OKEN Scanner

„... iar acei trei fruntași ofițeri sînt hatmanii Iablonovski și Potoțki, și *cel* din mijlocul lor însuși Ion Sobieț-ki, regele Poloniei." Negruzzi, *op. cit.*, p. 127.

Stiloul meu e ieftin, *cel* al mamei e mai scump.

„Au adunat pre vlădicii și arhimandriții de pe la eparhiile și monastirile lor, atît *pre cei* de loc cît și din alte crăii și împărății." Negruzzi, *op. cit.*, p. 179.

„O parte din personal rămîne în largul vestibul... *Cei* din capelă trag cu urechea... *Cei* din capelă rîvnesc la libertatea *celor* de la ușe..." Arghezi, *op. cit.*, 12, p. 58.

Pronumele *cel* nu-și pierde, cînd apare în distribuție cu relativul, valoarea pronominală, deci capacitatea de „a reprezenta" o parte de propoziție. Forma feminină a demonstrativului *cel* (ca să ne mai folosim de un exemplu) are ea singură o funcție în propoziția principală din fraza:

„*Cea* ce-nconjură mulțimea i-o romantică copilă." Eminescu, *O.*, I, p. 47.

Pentru considerentul deja invocat, forma feminină a demonstrativului nu constituie cu relativul un grup sudat, un singur pronume sau o locuțiune pronominală, ci fiecare termen, avînd o funcție sintactică (subiect în ambele situații), aparține altei propoziții.

Variantă a demonstrativului *acela*, caracterizat printr-un grad accentuat de demonstrativitate, *cel* are o forță demonstrativă slăbită [219], dar asta nu-i poate retrage valoarea pronominală atît timp cît el reprezintă un nume [220]. Dat fiind însă că acest pronume nu

[219] Să se compare din acest punct de vedere, forma redusă cu *acela* și *cela* în contextele:

„*Cel* ce are frați și aleargă la alții să-și facă prieteni, tocma *ca acela* ce-și lasă al său pămînt și caută să semene în strein pămînt." Zanne, *op. cit.*, IX, p. 132.

„*Cela*-i cavaler... e iute... Oare știe franțuzește?

„*Cea* ce-nconjură mulțimea i-o romantică copilă." Eminescu, *O.*, I, p. 47.

[220] În contextele cu caracter generalizator, în care pronumele *cel* nu se referă la un „obiect" cunoscut din context sau din situație, el are sensul substantivului *omul*:

„*Cel* ce știe carte are patru ochi." (proverb) = „*Omul* ce știe carte are patru ochi." Zanne, *op. cit.*, IV, p. 143.

Scanned with OKEN Scanner

se folosește decît în anumite condiții sintactice [221] (distribuția cu relativul fiind cea mai frecventă), pronumele *cel* poate fi considerat, pe drept cuvînt, un pronume „semiindependent"[222]. Cum însă acest pronume, urmat de *care*, este astăzi recunoscut ca antecedent al relativului, considerăm că, pentru demonstrarea unității secvenței *cel ce*, e necesar un alt argument decît cel la care a făcut apel M. Avram.

În sprijinul unității secvenței a fost invocată, am mai spus, sinonimia „perfectă" a lui *cel + ce* cu *cine*. „Astfel în loc de *cine muncește este răsplătit* putem spune, la fel de bine și cu exact același înțeles, *cel ce muncește este răsplătit* (tot așa sub forma pluralului: *cei ce muncesc sînt răsplătiți*)"[223].

Proverbele, îndeosebi, ne oferă numeroase paralelisme de acest fel:

— „Cine tace
Mai multă treabă face." Zanne, *op. cit.*, II, p. 762.
„Cel ce tace
Și treaba-și face." *Ibidem.*

— „Cine alege culege." Zanne, *op. cit.*, VII, p. 760.
„Cel ce alege tot culege." *Ibidem*, p. 755.

— „Cine s-a fript cu terciu suflă și în iaurt." Zanne, *op. cit.*, II, p. 557.
„Cel ce s-a fript cu terciu suflă și în iaurt." *Ibidem.*

— „Cine are vecini răi se laudă singur." *Ibidem*, p. 8.
„Cel ce are vecini răi se laudă singur." *Ibidem*, p. 237.

Dar și *cel care*, sinonim cu *cel ce*, poate fi folosit în locul și cu sensul lui *cine*. În oricare din proverbele mai sus citate substituirea se poate efectua. Este totodată de observat că, exceptînd contextele de tip proverb, maximă, sentință, zicătoare, atît *cel ce* cît și *cel care* nu mai au sensul vag al lui *cine* sau al substantivului *omul* (care...) pe care *cel* îl reprezintă de fapt.

Cînd pronumele *cel* trimite la un „obiect" determinat, cunoscut din context sau din situație, substituția suitei *cel ce* cu *cine* (sau cu *omul* care...) nu poate

[221] Vezi mai sus, p. 77.
[222] Cf. Manoliu Manea, *op. cit.*, p. 91.
[223] Iordan, L.R.C., p. 408.

Scanned with OKEN Scanner

fi operată. Cf. următoarele exemple din Gîrleanu, *Cea dintîi durere*, pe care le citățm după R.I. Paul[224], care le folosește însă în altă ordine de idei:

„*cel* ce adusese vestea rosti rar, ca să prindă cu toții cele spuse."

„*cel* ce intra poate să fi avut vreo douăzeci și unu de ani."

„Începu să laude *pe cel* ce făcuse izbînda."

Asemănarea pe planul expresiei dintre *cel ce* și *cel care*[225], identitatea perfectă în planul conținutului[226], cît, și mai ales posibilitatea de a atribui fiecărui termen o funcție, constituie, credem, suficiente argumente împotriva interpretării secvenței *cel ce* drept un pronume relativ compus.

Există însă cîteva situații, cînd vecinătățile nu fac posibilă analiza disociată a cuplului *cel ce*.

Astfel în fraza:

„Celui ce-i place lingușirea este vrednic de lingușitor." Vianu, *op. cit.*, p. 135,

verbul subordonatei cere un relativ cu rol de obiect în dativ, funcție pe care invariabilul *ce* nu o îndeplinește în limba română contemporană[227]. Spre deosebire de *care*, pronumele *ce* îl poate transpune pe *cel* în subordonată numai ca subiect sau, mai rar, ca obiect în acuzativ:

„Chiar însă dacă păzește cineva bine iepele, totuși ea-l viclenește pe om, căci scoate inimele din toți caii și le pune într-unul singur, încît cel *ce*-a păzit alege mai întotdeauna un cal fără inimă..." Eminescu, *P.L.*, p.15.

„Fiecare are lipit pe el cîte o țidulă pe care e însemnat numele celui *ce* l-a purtat." Negruzzi, *op. cit.*, p. 169.

„Spuneți celui *ce* v-au trimis,... că..." *Ibidem*, p. 20.

[224] *Flexiunea nominală*, p. 114 și 223.

[225] În ambele situații îl avem pe *cel* urmat de un relativ.

[226] Cele două secvențe se pot substitui reciproc fără ca să se producă vreo modificare a sensului, fie ea oricît de neînsemnată.

[227] În limba veche și populară *ce* înlocuiește uneori genitiv-dativul pronumelui *care*:

„Cela, *ce-i* va fi dat neștine o palmî peste obraz..." *Pravila*, p. 322.

Forma neaccentuată a pronumelui personal în dativ, care reia relativul, reliefează această valoare.

Scanned with OKEN Scanner

„Să binecuvinteze pe cel *ce* mă împilă". Eminescu, *O.*, I, p. 115.

Albumul nu-l am de la cel *ce*-l cunoşti, ci de la altul.

Forma atonă a pronumelui personal pune în evidenţă, în ultimul exemplu, funcţia de obiect direct a pronumelui relativ *ce* pe care îl repetă. De îndată ce însă funcţia de obiect în acuzativ a pronumelui *ce* este „întărită" de pronumele *cel*, marcat cu morfemul acuzativului, ca în exemplul:

Pe cel ce nu-l ierţi nu te iartă [228],

întreaga secvenţă îndeplineşte funcţia de obiect direct în subordonată şi de element introductiv al propoziţiei subiect al regentei. Cum însă formal nu este indicată decît prima funcţie, subiectiva rămîne în suspensie creîndu-se anacolutul.

Revenind la exemplul citat din Vianu, de la p. 80, care conţine şi el în subordonată forma atonă a pronumelui personal, în dativ de această dată, este de presupus că, întrucît pronumele *ce* nu se foloseşte în limba literară decît cu funcţia unui nominativ sau acuzativ, el repetă grupul întreg: *celui ce-i* place ... Pronumele *ce* are nevoie în această împrejurare de concursul pronumelui *cel*, fără de care nu poate îndeplini o funcţie în propoziţie. Ca orice relativ simplu, folosit fără antecedent, grupul *celui ce* aparţine subordonatei ca obiect în dativ, iar ca element introductiv al subiectivei rămîne izolat din motivele ştiute şi amintite mai înainte.

În ambele situaţii [229] avem, de fapt, a face cu un acord prin atracţie: demonstrativul a luat forma cerută de verbul cel mai apropiat [230]. Indiferent însă de explicaţie, în această conjunctură sintactică separarea celor două pronume nu e posibilă, cu alte cuvinte nu mai putem distinge o atributivă introdusă prin *ce* care

[228] Cf. şi exemplul:

„Pre cela ce-l muşcă şerpele şi de şopîrlă se fereşte." Zanne, *op cit.*, II, p. 639, folosit de D i a c o n u în *Pronume relative compuse ?*

[229] Ne referim atît la exemplul din Vianu cît şi la cel în care funcţia de obiect direct a pronumelui *ce* este întărită de *cel (pe cel ce-l...)*.

[230] Fenomenul are loc numai cînd subordonata precedă regenta.

Scanned with OKEN Scanner

determină demonstrativul cu rol de obiect indirect din regentă ca în contextele:

„Celui *ce poartă samarul*
Tată-i este armăsarul". Zanne, *op. cit.*, I, p. 641.

„Celui *ce dă ziua miaza-mare în gropi* și *nu știe* să împartă paie la doi măgari îi zic: Ia, ăl de nea Vlad". *Ibidem*, p. 193—194.

O altă condiție obiectivă în care pronumele *ce* nu poate îndeplini singur o funcție în subordonată și, în consecință, se exclude posibilitatea de disociere a secvenței *cel ce* este și aceea cînd relativul trebuie să fie regimul unei prepoziții, de pildă, ca în fraza:

Să te ferești de cel ce te temi.

Verbul din subordonată și cel din regentă cer amîndouă prepoziția *de;* cum însă dislocarea prin prepoziție [231] a secvenței *cel ce* nu e posibilă, prepoziția cerută marchează cuplul întreg care introduce completiva indirectă și are funcția de complement indirect în interiorul ei.

Cînd numai verbul din regentă, nu și cel din subordonată, cere o anumită prepoziție, ca în exemplul:

„Să te ferești *de cel* ce se pocăiește prea des" (proverb),

relațiile de vecinătate pun din nou în evidență apartenența celor două pronume la unități sintactice deosebite, fiecărui termen corespunzîndu-i o funcție (complement indirect, respectiv subiect).

Din analizele de mai sus rezultă că *cel ce* se comportă exclusiv ca grup neanalizabil în următoarele situații:

1. cînd relativul trebuie să îndeplinească funcția unui dativ cerută de verbul subordonatei,
2. cînd relativul trebuie să fie regimul unei prepoziții [232],
3. cînd funcția de obiect direct a relativului este întărită de demonstrativ.

Cum însă aceste contexte sînt periferice, în sensul că nu reprezintă contextele tipice de întrebuințare a

[231] Vezi Diaconu, *art. cit.*, p. 30 și Bidu, *Cel(a) ce și cel(a) care*, p. 91.

[232] Ca regim al unei prepoziții *ce* se întîlnește numai cînd are sens neutru și cînd nu are antecedent (n-am *cu ce* să scriu) sau cînd antecedentul este un neutru (nu văd *nimic pe ce să stau*), deci în cu totul alte situații decît cea luată în considerație.

Scanned with OKEN Scanner

secvenței *cel ce*, considerăm că, pe baza lor, nu se poate generaliza caracterul unitar, sudat al secvenței [233]. Dacă aceasta ar fi situația reală grupul s-ar comporta în orice anturaj sintactic la fel, or analizele contextuale ne demonstrează contrarul.

În majoritatea cazurilor cei doi termeni ai cuplului nu îndeplinesc exclusiv împreună și în același timp o dublă funcție sintactică, ci fiecare termen, contractînd o relație, are o funcție. Cînd ambii termeni sînt la nominativ, identitatea funcțiilor face posibilă raportarea întregului grup atît la verbul regentei cît și la cel al subordonatei:

„Cel ce sufere pe nedreptate, se întărește." Zanne, *op. cit.*, VII, p.755.

„Cel ce fuge dinaintea dușmanului este mișel." Russo, *Scrieri*, p.16.

„Cel ce-ți propune să te ajute împotriva altuia are de îndeplinit răzbunarea lui, pentru care te-ar jertfi și pe tine." Iorga, *op. cit.*, p. 141.

„Cei ce cîntă toată vara, iarna joacă păpară." Zanne, *op. cit.*, I, p.85.

„Cei ce tăgăduiesc azi mișcarea sînt puțini." N. Bălcescu, apud Vianu, *op. cit.*, p. 208.

„Cei ce au jucat pe mormîntul nației noastre au căzut în el și s-au mirat că nu ne găsesc într-însul." Iorga, *op. cit.*, p. 255.

Frazele respective ar putea fi delimitate nu numai într-o regentă, căreia i-ar aparține demonstrativul, și o atributivă determinativă introdusă prin relativul *ce*, ci și într-o regentă și subiectiva ei. Situația fiind absolut aceeași și în cazul lui *cel care* ar trebui să se rezolve, în consecință, la fel și frazele:

„Cel care privește toate cu ușurință, va avea multe greutăți." Vianu, *op. cit.*, p. 252.

„Cei care suie vîrtos pe o roată se scoboară așijderea." Russo, *op. cit.*, p. 208,

dar nu se procedează astfel. De ce? Dacă se are în vede-

[233] Denumirea de pronume relativ compus este cu totul improprie, iar aceea de „locuțiune", „un fel de locuțiune pronominală", ne permitem să spunem, poate indica cel mult un început de coeziune și nu un rezultat.

Scanned with OKEN Scanner

re insuficiența lui *cel* și sinonimia lui *cel ce* cu *cine* faptele respective nu au valoare de argument, deoarece același *cel* apare și în secvența *cel care*, aptă și ea de a fi folosită în locul și cu sensul lui *cine*. Dacă ne bazăm, de altfel, numai pe substituție și nu avem în vedere *și relațiile* fiecărui termen în context, ar urma să admitem, pe de o parte, că și în cazul cînd cei doi termeni au funcții diferite și pot fi substituiți prin *cine* să fie luați în bloc, iar pe de alta, cînd *cel ce* nu e sinonimul relativului simplu *(cine)*, secvența să fie disociată, chiar dacă termenii sînt amîndoi la nominativ. Astfel în frazele:

„Nu e nimic mai periculos, pentru toți, și în primul rînd pentru cel ce o are, decît o popularitate fără autoritate." Iorga, *op. cit.*, p. 217.

„Atunci cel ce adusese vestea rosti rar, ca să prindă cu toții cele spuse" [234],

pentru cel ce (= *pentru cine*) din primul exemplu ar urma să fie analizat global, iar *cel ce* din cel de al doilea, disociat, întrucît nu este echivalent cu *cine*. Pentru a evita situațiile de acest fel, vom acorda prioritate criteriului relațional, fără ca prin aceasta sensul să fie sacrificat.

Alcătuită din aceleași elemente și cunoscînd aceleași întrebuințări cu *cel care*[235], secvența *cel ce* nu reprezintă o unitate sudată. Ea indică la fel cu *cel care contextul tipic de folosire a pronumelui semiindependent cel*, de unde și impresia de „formație fixă". Invariabilitatea flexionară a pronumelui *ce* constituie un factor care ar putea să ducă la unificare, dar procesul nu poate fi considerat desăvîrșit. Existența unor cazuri cu totul și cu totul particulare care exclud disocierea stau mărturie în acest sens, căci ce altceva ne spun, în fond, ele decît că *numai în condiții excepționale secvența este indivizibilă și neanalizabilă*.

În sprijinul lipsei de coeziune a lui *cel ce* noi invocăm și faptul că propoziția introdusă prin *ce* poate intra în raport de coordonare cu o altă atributivă:

[234] Exemplul a mai fost folosit în cadrul acestei discuții.
[235] Mai puțin cele notate sub 1, 2, 3 la p. 82.

Scanned with OKEN Scanner

Cel *ce muncește* și *pentru care nimic nu este prea greu* reușește.

Cel *ce se crede atoateștiutor* și *căruia totul i se pare un joc* este un om neserios.

Cel *ce ne-a vorbit* și *de la care am aflat atîtea* este profesorul de română.

Pentru toate aceste motive noi nu vom înscrie, cel puțin pînă la proba contrară, printre elementele introductive ale subiectivei, secvența *cel ce*. Urmat de *care* sau de *ce*, pronumele *cel* generează regente insuficiente ale unor atributive determinative, propoziții care, ca și subiectivele, predicativele și completivele directe „joacă rolul unui termen sau al unui fragment de termen" [236] absolut indispensabil al propoziției regente. Adevărata comunicare se realizează în frază, care are în asemenea situații caracterul unei „propoziții vaste".

Coeziunea fiind perfect realizată la neutrul *ceea ce*, pe care l-am putea scrie, cum s-a mai scris, într-un singur cuvînt — *ceeace* —, pronumele respectiv trebuie trecut fără nici o rezervă printre elementele introductive ale propoziției cu rol de subiect:

„Nu *ceea ce* intră în gură spurcă pe om, ci *ceea ce* iese din gură". Zanne, *op. cit.*, II, p. 170.

„... dar știe oricine / Că *ceea ce* nu e nu simte dureri". Eminescu, *O.*, I, p. 38.

„*Ceea ce* a dominat în literatură și filozofie s-a coborît apoi în moravuri". Ralea, *op. cit.*, II, p. 201.

Pronumele introductiv *ceea ce* poate îndeplini în subordonată funcția de subiect, ca în exemplele de mai sus, sau o altă funcție decît cea pe care o are în raport cu regenta:

„*Ceea ce* măsurăm poate să scadă." Călinescu, *op. cit.*, p. 30.

Ceea ce este aici complementul direct al verbului *a măsura* și subiectul lui *a scădea*.

În ceea ce privește neutrul plural *cele ce* nu sîntem întru totul de acord, cum am anticipat, cu cele spuse de Angela Bidu [237].

[236] Galichet, *Méthodologie*, p. 119.
[237] Vezi p. 92, a *art. cit.*

Scanned with OKEN Scanner

Este foarte adevărat că într-un exemplu ca cel creat de autoare:

Cele ce ți-am spus azi sînt adevărate

pronumele *cele* nu poate fi substituit prin *acele*, iar *ce* prin *care;* nu putem spune * Acele care ți-am spus azi sînt adevărate. Se impune deci ca fraza citată să fie delimitată într-o propoziție principală și o subiectivă introdusă prin pronumele *cele ce*. Cînd însă demonstrativul *cele*, cu sens neutru, se referă la un cuvînt pe care îl substituie, forma și sensul ne obligă să analizăm secvența disociat.

Fie de pildă contextul:

„Lucrurile rămase în urmă se dărîmă numai o dată; pentru cele ce se ridică, dărîmarea e o încercare." Iorga, *op. cit.*, p. 16.

Pronumele *cele* = *acele (lucrurile)*, iar *ce* = *care*. Fiecare termen purtător de sens are în acest caz o funcție (complement indirect /subiect), deci procesul nu poate fi considerat încheiat nici la *cele ce*.

În ceea ce privește secvența *tot ce*, nu ne vom pronunța decît după ce vom face apel, ca și mai înainte, la context. Procedeul de analiză rămîne evident același; așadar vom ține seama în primul rînd de posibilitățile combinative ale celor doi termeni și numai apoi vom recurge la substituție.

De pildă în fraza:

„Nu tot ce strălucește este aur." (proverb)

delimităm regenta *este aur* și subiectiva *nu tot ce strălucește*[238] sau separăm regenta *nu tot este aur* și atributiva *ce strălucește*, inserată între componentele ei? Capacitatea secvenței *tot ce* de a fi substituită cu pronumele nehotărît *orice*[239] sprijină prima delimitare și poate conduce la concluzia că *tot ce* este o locuțiune pronominală relativă (așa cum ne indică ultimul element), cu sens nehotărît. Dar din moment ce pronumele *tot* este analizabil lexical, din moment ce, cu alte cuvinte, își menține sensurile pe care le are (*tot* = „to-

[238] Cf. Iordan, L.R.C., p. 725. Ne îngăduim să spunem că, și în această delimitare, negația aparține regentei *(nu este aur...)*.

[239] Chiar proverbul în cauză circulă și sub forma:

„Orice lucește nu se înțelege aur." Zanne, *op. cit.*, I, p. 115

Scanned with OKEN Scanner

tul“ [240], „ansamblul lucrurilor“, „orice lucru“), rezultă că el este analizabil și gramatical. Acest pronume totalitar cu sens neutral are el singur o funcție în propoziție și reprezintă în frază regentul atributivei introduse prin relativul *ce*, care îl transpune în subordonată ca subiect.

În propoziția regentă pronumele *tot* funcționează mai ales ca subiect sau ca obiect direct [241]:

A „*Tot* ce se întîmplă *se produce prin contradicție.*“ Vianu, *op. cit.*, p. 48.

B „*Sfărmați tot* ce ațîță inima lor bolnavă.“ Eminescu, *O.*, I, p. 60.

Numai cînd, în anumite condiții, *tot* își pierde sensurile sale, relațiile sintactice sînt afectate.

Astfel în contextul:

„Tot ce-i putem da este plumbul din pușce.“ Negruzzi, *op. cit.*, p. 131,

tot se desprinde din categoria pronumelor totalitare, ca urmare a pierderii semnificațiilor proprii, iar faptul are consecințe sintactice. Numele predicativ *plumbul*, din structura predicatului nominal al regentei, ca nume predicativ de identificare [242], care exprimă o noțiune singulară, nu se suprapune sferei lui *tot* „totul“, „orice lucru“, ci sferei lui *tot ce* „ceea ce“. *Tot* intră deci în raport cu predicatul regentei numai urmat de *ce*, grupul îndeplinind în bloc și simultan funcția de obiect direct în subordonata pe care o introduce și pe cea de subiect în raport cu verbul regentei. Situațiile de acest gen sînt însă cu totul și cu totul excepționale, în sensul că nu ele reprezintă contextul tipic de întrebuințare

[240] Cînd e urmat de relativ, pronumele *tot* nu se articulează însă. Întrebuințarea formei articulate este considerată de acad. Iorgu Iordan „o greșală“. Cf. L.R.C., p. 418.

[241] Cu prepozițiile *la* sau *a* acest pronume invariabil poate exprima și un raport de dativ, respectiv de genitiv. Cf. Sandfeld-Olsen, *op. cit.*, p. 207.

[242] El e caracterizat nu numai prin conținut, ci și prin forma articulată a substantivului care deține funcția respectivă. A se compara exemplul de mai sus cu:

„Nu tot... este *aur.*“

„*Minciuni* și *fraze*-i totul ce statele susține.“ Eminescu, *O.*, I, p. 60. (Este de remarcat în acest context și forma articulată a lui *tot* urmat de relativ.)

Scanned with OKEN Scanner

a acestei secvențe. Totuși, asemenea situații există, prin urmare nu pot fi trecute cu vederea.

Iată un alt exemplu de același tip:

„*Tot ce* se aude timp de douăzeci și cinci de ani, *e filfiitul* giubelelor balonate cu aer..." Arghezi, *op. cit.*, 12, p. 139.

De regulă însă pronumele *tot* își menține, în distribuție cu *ce*, valoarea lexico-gramaticală proprie, relativului revenindu-i rolul de a delimita totalitatea:

„Tot *ce e de natura ritului*... produce asupra noastră o profundă impresie." Călinescu, *op. cit.*, p. 56.

„Tot *ce nu e prin noi*, nu va fi pentru noi." N. Bălcescu, apud Vianu, *op. cit.*, p. 165.

„Dar tot *ce e creațiune și existență* e efectul unui obstacol, adică al obligației către o formă." Ralea, *op. cit.*, II, p. 277.

■

Pe baza analizelor efectuate în acest capitol vom conchide că termenii prin care se introduc subiectivele cu regent verb personal sînt: *cine, care, ce, cît,-ă, cîți, cîte* (cu sens nehotărît); compușii cu *ori-* ai primelor trei (pronumele nehotărîte *oricine, oricare, orice*) și, în sfîrșit, *ceea ce. Cel ce* și *tot ce* sînt, mai curînd, rarități. Primul introduce subiective numai în construcții cu anacolut (Celui ce nu-i place, să plece; Pe cel ce-l doare nu cîntă), al doilea, numai cînd predicatul e un predicat nominal de identificare („Tot ce putem împărți cu ele e mila." Arghezi, *op. cit.*, 12, p. 22).

Dintre acești termeni cel mai frecvent este *cine*. Faptul se explică prin aceea că frazele cu subiective pronominale sînt enunțuri cu caracter generalizator (maxime, sentințe, proverbe, strigături), în care sînt formulate anumite norme de conduită, îndemnuri, avertismente sau în care se fac ironii la adresa oamenilor[243], în special. Personal prin excelență și totodată vag și general, *cine* răspunde cel mai bine acestor cerințe și de aceea deține primatul. Pronumele *oricine*, care l-ar putea concura, se întîlnește totuși mai rar, pe de o parte,

[243] A anumitor categorii de oameni, de obicei a celor caracterizați prin defecte de ordin psihic.

Scanned with OKEN Scanner

fiindcă e mai nou (e doar compusul lui *cine*), pe de alta, pentru motivul că *oricine* „orice persoană, fără nici o excepție" absolutizează ideea exprimată în enunț, ceea ce nu stă întotdeauna în intenția vorbitorului. Cei doi termeni sînt sinonimi, dar nu se acoperă oricînd total.

Conținutul subiectivelor pronominale

Spre deosebire de subiectivele conjuncționale, care indică o acțiune, o stare sau o caracteristică privite ca un fapt despre care se afirmă sau se neagă ceva prin predicatul regentei, subiectivele pronominale indică, prin pronumele introductiv, cum am mai amintit, ființa sau lucrul care efectuează o acțiune, suferă un proces sau poartă (are) o însușire ori o caracteristică exprimată de predicatul verbal sau nominal din propoziția regentă:

„*Cine* își închipuie Spania numai cu mantile, castagnete, Carmene, lupte cu tauri și serenade se înșală profund". Ralea, *op. cit.*, I, p. 323.

„*Cine* se măsoară cu alții de dimineață pînă seara, nu e om mare și nici nu va putea să fie." Iorga, *op. cit.*, p. 273.

„*Ce* intră în pămînt curînd se uită." Zanne, *op. cit.*, I, p. 240.

„*Ce*-i căciulă nu-i tulpan." Zanne, *op. cit.*, III, p. 38.

Întrucît la baza ideii exprimate de verbul regent stă ideea unei ființe sau a unui lucru, subiectivele pronominale sînt situate, de regulă, în fruntea regentei, ordinea inversă fiind, de obicei, o variantă stilistică:

„Nu e elocvent cine e totdeauna elocvent." Iorga, *op. cit.*, p. 68.

Forma construcției este specifică construcției subiect-predicat, așa încît este suficientă „o simplă aruncătură de ochi", cum se spune, pentru a recunoaște natura relației, componența ei, ca și funcția pe care o îndeplinește fiecare unitate în cadrul ei [244]. Întocmai ca

[244] Construcția subiectivelor conjuncționale, în schimb, fiind identică cu cea a completivelor directe, necesită o examinare mai atentă.

Scanned with OKEN Scanner

într-o propoziție dezvoltată sau simplă bimembră, și în enunțuri ca:

„Cine dă din mîini nu să îneacă." Pann, *op. cit.*, I, p. 288.

„Cine nu voiește aceasta e vrăjmaș al fericirii, e un alt Cain ucigător de frate în sînul mamei noastre patrii." Bălcescu, *O.*, I, p. 146.

„Ce e nou e și frumos." Zanne, *op. cit.*, VII, p. 753, aflăm ceva despre cineva (ceva) [245]; în consecință am putea delimita și aici un „vîrf denominativ"[246], sintagma care denumește, *(Cine dă din mîini; Cine nu voiește aceasta; Ce e nou)* și un „vîrf comunicativ"[247], sintagma care ne informează *(se îneacă; e vrăjmaș; e un alt Cain; e frumos)* [248].

Din punct de vedere logic subiectivele pronominale nu sînt *niciodată* expresia unei judecăți[249], ci reprezintă numai o parte a judecății exprimate în frază. Conținutul frazelor respective este, prin urmare, întotdeauna identic cu cel al unei propoziții bimembre, simple sau dezvoltate (cum am mai arătat), deosebirea dintre o unitate și alta fiind de ordin formal. Totuși frazele respective „reprezintă o stare calitativă nouă, superioară, în comparație cu propozițiile dezvoltate, prin

[245] În frazele cu subiective conjuncționale, aflăm ceva despre o acțiune:

Trebuie să rezistăm.

S-a întîmplat să întîrzie.

Se poate să ningă.

[246] — [247] Cf. Šaumian, *Порожд.*, p. 62—63.

[248] Deși pronumele introductiv este acela care indică „obiectul" despre care se afirmă ceva în regentă, el este totuși un subiect insuficient pentru predicatul propoziției centru, fapt pentru care întreaga unitate pe care el o introduce îndeplinește rolul unui subiect în raport cu predicatul regentei.

[249] Situația nu se prezintă însă oricînd la fel cu subiectivele conjuncționale, cum am mai spus și cum întărim din nou aici.

În fraze ca:

Se vede că ești începător.

Ar trebui ca toți elevii să fie conștiincioși,

judecata de bază este exprimată, de fapt, de subiectivă, verbului principal revenindu-i rolul de a indica atitudinea vorbitorului față de comunicarea pe care o face. Frazele respective sînt, cum am arătat la p. 62 a acestei lucrări, expresia unei judecăți modale compuse, judecată din care propoziția principală poate fi omisă, fără nici un prejudiciu pentru conținutul obiectiv al comunicării.

Scanned with OKEN Scanner

faptul că subordonata este aptă să exprime gîndirea mai amănunţit decît o simplă parte de propoziţie“ [250].

Sensul secundar al subiectivelor pronominale

În legătură cu conţinutul exprimat de subiectivele pronominale este de remarcat şi sensul secundar, accesoriu pe care acestea îl au uneori. Subiectivele introduse prin *cine* pot indica astfel pe lîngă *„obiectul“* care efectuează acţiunea exprimată de predicatul verbal din regentă *şi condiţia* necesară pentru îndeplinirea acestei acţiuni:

„Cine n-are frumoasă
Pupă şi mucoasă.“ Zanne, *op. cit.*, II, p. 561.

„Cine nu deschide ochii deschide punga.“ *Ibidem*, V, p. 521.

„Cine dă cu capul de pragul de sus, vede pe cel de jos.“ *Ibidem*, III, p. 319.

„Cine multe sărbători face
Nu are cu ce să se-mbrace.“ *Ibidem*, VII, p. 155.

Conţinutul frazelor de mai sus poate fi redat şi printr-un period condiţional:

„Dacă (cineva) n-are frumoasă
Pupă şi mucoasă“ [251].

Pronumele introductiv intră, prin urmare, în asemenea cazuri, în raport de substituţie cu conjuncţia condiţională *dacă* [252]. Iată şi alte exemple:

„Cine va semăna cu lacrămi, cu veselie secera-va.“ Coresi, *op. cit.*, p. 78.

„Cine are putere, taie şi spînzură.“ Rebreanu, *N.*, p. 65.

„Cine are viaţă scapă.“ *Ibidem*, p. 281.

„Nimene să nu afle, nimene să nu ştie. Cine află îşi pierde viaţa.“ Sadoveanu, *O.*, 11, p. 262—263.

[250] Iordan, L.R.C., p. 710.

[251] Pentru situaţia corespunzătoare din limba franceză ca şi din alte limbi, vezi Vendryes, *Le relatif prégnant*. Pentru sensul secundar al subiectivei în general vezi şi Popescu, *Contribuţii*.

[252] Unele proverbe, de altfel, circulă cu ambele variante:

„*Cine* socoteşte cîte foi intră-n plăcintă, niciodată mănîncă plăcintă.“ Zanne, *op. cit.*, IV, p. 87.

„*Dac-o* socoti *cineva* cîte foi intră în plăcintă niciodată nu mănîncă.“ *Ibidem*, p. 88.

Scanned with OKEN Scanner

„Cine a trăit la Iași a întîlnit multe figuri de acestea.“ Ralea, *op. cit.*, I, p. 67.

„Cine urmărește pe suprarealiști constată următoarele lucruri.“ Călinescu, *op. cit.*, p. 42.

Uneori pronumelui introductiv îi corespunde în regentă un adverb corelativ, ca și în cazul condiționalelor, fapt care pune și mai puternic în evidență sensul suplimentar al acestei categorii de subiective:

„*Cine* va ocoli locul acela, unde să cade să plătească vamî... *atunce* tot negoțul să-și piarză.“ *Pravila*, p. 46[253].

Am afirmat ceva mai înainte că valoarea condițională este specifică subiectivelor introduse prin *cine*. Contexte ca următoarele:

„Care va miezu să spargă nuca.“ Zanne, *op. cit.*, I, p. 226.

„Ce intră în pămînt curînd se uită.“ *Ibidem*, p. 240, în care subiectivele introduse prin *care*, respectiv prin *ce* au aceeași valoare: dacă (careva) va miezu...; dacă (ceva) intră în pămînt..., nu dezmint afirmația, deoarece în aceste contexte ambele pronume au, de fapt, sensul lui *cine*, cu care și pot fi substituite. Cele comunicate în frază se referă la individ, la om în general.

■

Încheind capitolul privitor la subiectivele al căror regent este un verb personal, reținem, ca date mai importante, următoarele:

1. se introduc numai prin pronume, folosite uneori și adjectival;
2. pronumele introductiv nu determină un antecedent, ci are valoarea unui pronume nehotărît, general;
3. din punct de vedere semantic indică protagonistul sau pacientul acțiunii ori purtătorul caracteristicii exprimate de predicatul verbal, respectiv nominal din regentă;
4. cînd sînt introduse prin *cine* pot avea și o valoare suplimentară, condițională;
5. nu exprimă din punct de vedere logic o judecată;
6. sînt specifice maximelor, sentințelor, proverbelor și zicătorilor.

[253] Construcția nu se întîlnește în limba modernă.

Scanned with OKEN Scanner

V

REGENTUL UN ADVERB?

Un număr restrîns de adverbe şi formaţii corespunzătoare lor cum sînt: *poate, pesemne, desigur, firește, de bună seamă, cu siguranță* şi alte sinonime ale lor, exprimînd modalitatea [254], deci atitudinea subiectului vorbitor faţă de conţinutul comunicării sale, deşi nu pot fi predicativizate cu *a fi*, ca alte adverbe, de pildă ca *bine, rău*[255], *lesne, inadmisibil*, deşi nu pot apărea niciodată în distribuţie cu un subiect [256] şi nu pot răspunde la întrebarea acestuia [257] sînt totuşi înscrise de

[254] Categoria lingvistică „centrală", „fundamentală", „care se manifestă în forme diferite în limbi deosebite ca structură". V i n o g r a d o v, *О категории модальности*, t. II, p. 42.

[255] Acesta din urmă, prin opoziţie cu *bine*.

[256] Întrebuinţarea lor numai cu un subiect, fără exprimarea sau subînţelegerea predicatului acestuia nu e posibilă; principiul corespondenţei dintre propoziţiile subordonate şi părţile de propoziţie se dovedeşte în consecinţă impracticabil aici.

[257] Aceasta pentru că întrebarea este un mijloc de verificare a raporturilor gramaticale. Adverbele în discuţie sînt singurele, dar absolut singurele „predicate" care nu răspund la întrebarea subiectului.

Scanned with OKEN Scanner

autorii GLR, cînd sînt urmate de conjuncția *că* sau de *să*, printre termenii regenți ai subiectivei și sînt numite *adverbe predicative* [258].

Termenul *adverb predicativ* a fost împrumutat din gramatica rusă unde această categorie a fost discutată decenii la rînd de lingviști notorii ca: A. H. Vostokov, F. I. Buslaev, A. A. Šahmatov și alții, categorie care, după acad. L.V. Ščerba, reprezintă o nouă parte de vorbire [259]. Prin adverbe predicative sau prin așa-numita categorie a stării, gramatica limbii ruse înțelege însă altceva decît înțeleg cercetătorii români care admit această categorie.

„În categoria stării sînt incluse cuvintele nominale și adverbiale nedeclinabile, care au forme temporale (pentru timpul trecut și viitor analitice formate prin alăturarea formelor corespunzătoare ale copulei *быть*) și sînt întrebuințate numai în funcția de predicat" [260].

E vorba de cuvinte ca: *трудно* „e dificil", *стыдно* „e rușine", *тяжело* „e greu", care posedă forme analitice pentru trecut și viitor (*было трудно, будет трудно; было стыдно, будет стыдно* ș.a.m.d.), deosebite de așa-numitele adverbe predicative din gramatica noastră, de tipul *firește (că), desigur (că), poate (că)*. Adverbele în cauză nu pot intra, în limba română, în combinație cu *a fi*, fapt pentru care autorii celei de a doua ediții [261] le și integrează în categoria predicatului verbal[262], în opoziție cu *probabil, posibil, sigur*[263], apreciate ca predicate nominale tocmai în baza faptului că „admit pe lîngă ele prezența unor verbe copulative" [264]. În altă parte a aceluiași volum însă aflăm cu surprindere că „Propozițiile care conțin un adverb predicativ trebuie considerate nominale, ad-

[258] Cf. ed. I, vol. I, p. 338 și vol. II, p. 177, și ed. a II-a, vol. II, p. 97 și 269.

[259] Vezi pentru această chestiune Ș t e f a n, *Categoria stării* și I o n a ș c u, *Clasificarea cuvintelor*.

[260] V i n o g r a d o v, *Русский язык*, p. 401.

[261] În prima ediție a acestei gramatici atît adverbe de tipul *firește, poate* cît și expresii ca *e lesne, e rușine* sînt înscrise deopotrivă în categoria predicatului verbal. Cf. vol. II, p. 71.

[262] Cf. vol. II, p. 97, § 528.

[263] Acestea, de fapt, niște adjective folosite adverbial.

[264] Vol. II, p. 97.

Scanned with OKEN Scanner

verbul îndeplinind funcțiunea de nume predicativ *cu excepția lui poate*, care datorită originii sale nu poate fi considerat decît predicat verbal" [265]. (s.n. Ecat.T.) Rezultă clar din acest citat că, întrucît este exceptat numai *poate*, adverbele *firește*, *desigur*, *pesemne* trebuie considerate, în contradicție cu cele afirmate la p. 97 a volumului citat, predicate nominale. Avînd în vedere că un predicat poate fi folosit și cu elipsa lui *a fi* este de presupus că și în asemenea cazuri avem a face cu niște elipse ca și la *bine* (că) = *e bine* (că); *inadmisibil* (să) = *e inadmisibil* (să) de pildă.

Rizescu afirmă lucrul acesta în mod expres „... adverbele de tipul *(e) probabil (că)* se apropie de *(e) bine că...* căci ambele pot fi socotite ca făcînd parte din expresii unipersonale alcătuite cu verbul *a fi*...

În general, însă, adverbele predicative se folosesc cu elipsa lui *a fi*: *probabil (că)*, *desigur (că)*, *pe semne (că)*" [266].

Dacă și în cazul adverbelor *desigur (că)*, *pe semne (că)* ar fi vorba de elipsa lui *a fi*, întrebuințarea acestuia ar fi posibilă; or ele nu îl admit. În consecință e inadecvat să vorbim în astfel de situații de elipsă, iar termenul *predicativ*, folosit pe lîngă adverb (adverb predicativ), nu poate avea sensul de nume predicativ, ci doar pe cel de adverb care formează (reprezintă) singur predicatul.

E. Vasiliu și S. Eretescu [267] denumesc adverbele pe care le avem aici în vedere, deci adverbele *desigur*, *firește*, *poate*, *pesemne*, cărora le adaugă însă și pe *parcă*, *precis*, *probabil*, *incontestabil*, *evident*, adverbe propoziționale. Termenul conduce la ideea că adverbele respective sînt corespondentul unei propoziții; totuși se pare că nu aceasta au înțeles prin el autorii [268] din moment ce *enunțurile cu adverbe propoziționale sînt echivalente cu propoziția* [269].

[265] *Ibidem*, p. 70.
[266] *Advb. predicative*, p. 686.
[267] *Sintaxa*, p. 71—75.
[268] Adverbelor propoziționale nu li se dă, în acest volum, o definiție propriu-zisă.
[269] Cf. Vasiliu și Eretescu, *op. cit.*, p. 67 expansiunea II și cele afirmate despre această expansiune la p. 69.

Scanned with OKEN Scanner

Din afirmații ca : „Adverbul propozițional nu apare în mod obligatoriu în structura de suprafață dar e conținut cu necesitate în structura de adîncime a oricărei *propoziții*. La el considerăm că trebuie raportat modul verbal“ [270] sau „În asemenea cazuri [271], adverbul propozițional este accentuat în raport cu *restul propoziției* și izolat pintr-o pauză specială“ [272] (s.n. Ecat.T.), deducem că, pentru cei doi autori, sînt propoziționale adverbele care determină propoziția în ansamblul ei [273].

Enunțurilor constituite din înlănțuirea unor astfel de adverbe și nucleul propozițional li se conferă, cum am anticipat, „statut sintactic echivalent... cu propoziția“ [274], (s.n. Ecat.T.), iar relația, „*singura relație* care pare a se stabili cu mai multă certitudine *este modală*“ [275]. (s.n. Ecat.T.)

Autorii nu dau însă și exemple în care adverbul numit propozițional să fie urmat de *că*, dar întrucît adverbele în discuție sînt privite *„în permanență“* [276] ca atare, ne rămîne să conchidem că ei au în vedere și această situație.

Trebuie, de altfel, să precizăm că această conjuncție este folosită uneori după adverbele în discuție chiar dacă unitatea care urmează nu e o propoziție, ci o parte de propoziție. Cf. exemplele :

„Tu aduni de pe meleaguri,
Pentru stupi și pentru faguri
Pulberi, rouă, stropi și leacuri,
Poate că de mii *de veacuri.*“ Arghezi, *Scrieri*, 4, p. 175.

„Dar de multe ori redactarea dintr-o dată iese proastă. La citire, a doua zi, ești înspăimîntat. Scos din fire și pișcat în punctul de onoare, bagi în foc și faci a doua redactare, *poate că mai bună.*“ *Idem, Tablete*, p. 119.

[270] *Ibidem*, p. 72—73.
[271] Autorii au în vedere enunțuri ca :
„Sigur, nu are nimic de spus.“
„Probabil, o fi plecat omul.“
[272] Vasiliu și Eretescu, *op. cit.*, p. 73.
[273] Vezi și ultimul paragraf de la p. 71 a *vol. cit.*
[274] *Ibidem*, p. 69.
[275] *Ibidem*, p. 68. Vezi și Teodorescu, *Advb. predicative?*
[276] Vasiliu și Eretescu, *op. cit.*, p. 72.

Scanned with OKEN Scanner

Determinările *de mii de veacuri* (circumstanțial de timp în raport cu *aduni*), *mai bună* (atribut al substantivului *redactare*) sînt determinate, la rîndul lor, de adverbul *poate*, prin care scriitorul își exprimă nesiguranța cu privire la durata realizării acțiunii, respectiv la felul redactării. Se pot stabili, în contextele de mai sus, între *poate* și elementele enunțului din care face parte, alte relații? În ceea ce ne privește, răspunsul nu poate fi decît negativ. Avînd în vedere că în asemenea cazuri *conjuncția*[277] *poate fi substituită cu zero, fără ca sensul comunicării să se modifice*, situația prezentîndu-se absolut la fel și atunci cînd adverbul e situat la începutul enunțului[278], ne întrebăm dacă această conjuncție universală [279] are într-adevăr în contextele de acest gen[280] valoare funcțională. După opinia noastră conjuncția în cauză, apărută lîngă adverbele în discuție fie prin analogie„cu alte adverbe care pot intra în componența unor predicate nominale, calificînd diferite propoziții subiective introduse nor-

[277] Prezența ei se explică „Prin încrucișarea lui *poate că*... (pus la începutul construcției...) cu *poate* (adverb propriu-zis) așezat în interiorul propoziției". I o r d a n, L.R.A., p. 375.

[278] Suprimarea conjuncției *că* nu afectează cu nimic semnificația comunicărilor:

„Firește [că] pînă ce se va descoperi falsul, adversarul e nimicit în opinia publică." Delavrancea, *Lit.*, p. 132.

„Pesemne [că] e destul să vrei hotărît un lucru chiar dezagreabil, pentru ca o evoluție să se petreacă." Arghezi, *Tablete*, p. 109.

„Poate [că] podul de gheață leagă un ostrov de alt ostrov." Petrescu, *Fram*, p. 136.

[279] Ea este comparabilă cu conjuncția *și*, care exprimă „tot felul de raporturi după cum poate să nu exprime nici unul". I o r d a n, L.R.C., p. 715. Conjuncția *că* introduce mai toate speciile de subordonate, precedă propoziții independente (Că bine-ți mai șade! Că rău te-ai mai făcut!), stabilește legături între cuvinte, fără să le subordoneze, ca în vorbirea directă legată:

„Cum ajunseră înlăuntru vulpea îi pofti ca să șeadă și-i întrebă *că* ce poftesc?" *Folclorul*, p. 138,

sau ca în alte contexte în care *că* este expletiv:

„Oare nu știau sau *că* ai uitat cum că la vînătorie... eu mă pricep cam tot atîta precît se pricepe vestitul ageamiu." Odobescu, *O.*, II, p. 125.

„Așa viață, lină și netulburată, dor'*că* în rai poate să mai fi gustat cineva." *Ibidem*, p. 236.

[280] În aceste contexte, adverbul, urmat de *că*, determină o propoziție sau numai o parte a ei.

Scanned with OKEN Scanner

mal prin că"[281], fie prin analogie cu mijloace lexicale de exprimare a modalității, anume prin analogie cu *mătincă, parcă, cică*[282], nu este, în situațiile luate în considerație, expresia unei relații de subordonare.

Dacă raportul dintre *poate (că), pesemne (că), firește (că), desigur (că)* și secvență ar fi echivalent cu raportul dintre o regentă insuficientă sintactic și o subiectivă, ar trebui ca enunțul obținut prin suprimarea conjuncției *că* să fie o variantă paratactică a construcției cu conjuncție, așa cum stau lucrurile cu frazele în care unul și același raport este exprimat prin joncțiune sau prin parataxă[283], dat fiind faptul că sensul comunicării rămîne neschimbat. A se compara:

Poate că mîine va fi mai frumos cu *Poate mîine va fi mai frumos*

sau

Desigur că nu vom fi preferați cu *Desigur nu vom fi preferați*[284].

[281] G u ț u, *Semiaux.*, p. 66.

[282] Acestea sînt rezultate, precum se știe, din contopirea conjuncției cu verbul. În același fel se explică și *pisănică*, din graiul moldovenesc, < *pe semne că*. De altfel „nu-i exclus ca *poate că* să se aglutineze, așa cum s-a întîmplat cu *fiindcă, par(e)că*, pop. (mold.) *mătincă (= mă tem că)* etc." I o r d a n, L.R.A., p. 375.

[283] Ca în cazul periodului condițional de pildă: Dacă ai carte, ai parte = Ai carte, ai parte.

[284] După Rizescu, propozițiile situate după „adverbele predicative" care nu sînt urmate de conjuncție „pot fi considerate paratactice". El se referă însă la alte categorii de adverbe, anume la adverbele sau la alte părți de vorbire cu valoare adverbială care pot fi predicativizate cu *a fi;* dar chiar și așa, analizele pe care le efectuează nu susțin afirmația sa. De pildă propoziția introdusă prin *dacă* din fraza:

„Evident, dacă vrei tu să te ocupi, zise Grigore." Rebreanu, *R.*, I, p. 172,

nu poate fi interpretată ca o subiectivă paratactică pe lîngă *evident*, cum admite Rizescu, deoarece *evident (= e evident)* nu se referă la conținutul propoziției *dacă vrei*, ci reprezintă confirmarea unui enunț anterior, după cum rezultă de altfel în modul cel mai clar posibil din contextul mai larg:

— „Uite, eu te asigur că în douăzeci și patru de ore după ce sosesc din București tînărul va fi plasat, făcu deputatul cu emfază. Are cuvîntul meu! Și eu nu sînt Baloleanu! — *Evident*, dacă vrei tu să te ocupi... zise Grigore. Dar tu ești cam lăsător, dragă Gogule, și..."

Între cele două propoziții: *evident* (= *e evident*, care confirmă

După cît știm, nimeni nu consideră enunțul fără conjuncție ca fiind constituit din două propoziții.

Raportul care se stabilește între adverb și restul enunțului, fie că adverbul se referă la întreg conținutul comunicat sau numai la o parte a lui, este, după noi, cum am arătat într-un articol mai vechi (citat la nota 275), doar unul modal. Exprimînd certitudinea sau incertitudinea subiectului vorbitor cu privire la cele comunicate, adverbele care exprimă modalitatea, cum sînt, de pildă, *firește (că), desigur (că), pesemne (că), poate (că)* și unele din sinonimele lor locuționale, anume acele care nu pot fi predicativizate cu *a fi*, care nu răspund la întrebarea subiectului, sînt toate *termeni determinanți* și nu *determinați*, așa cum sînt întotdeauna predicatele regente[285], deoarece *nu ele sînt completate*, ci ele completează cu indici modali întregul enunț. De altfel adverbul, prin definiție, nu poate să țină sub dependența sa un alt cuvînt, exceptînd cazul cînd acesta e un alt adverb. *Ca să poată fi determinat adverbul trebuie să fie predicativizat*, cf. *e bine, e inadmisibil* (cînd copula nu este exprimată, funcția ei este preluată de intonația predicativă: Bine că ai isprăvit!) [286]. Prezența conjuncției *că* pe lîngă adverbele cu sens modal nu constituie un argument suficient pentru susținerea predicativității lor, deoarece, în asemenea cazuri, conjuncția *este facultativă, poate fi substituită cu zero, fără să prejudicieze semnificația enunțului*, așa încît *enunțurile cu și fără conjuncție pot fi*

comunicarea făcută în propoziția precedentă) și *dacă vrei* nu există nici un fel de raport.

Pentru alte analize considerate de noi inadecvate să se vadă Teodorescu, *art. cit.*, p. 429 în special.

[285] Golul lor este complinit în frază prin diferite categorii de subordonate, printre care se înscrie și subiectiva. Cf. pentru această chestiune cap. VII.

[286] Exprimarea fără *a fi* este determinată, în aceste cazuri, de obicei, de factori de ordin afectiv. Exceptînd aceste cazuri, adverbul nu poate fi predicat; el poate avea, în schimb, în anumite împrejurări, valoarea unei propoziții sau chiar a unei fraze (cf. *Înainte!* = *Mergeți înainte* și răspunsurile la întrebări prin *Da* și *Nu* și prin echivalentele lor contextuale. Vezi pentru detalii *Advb. predicative?*).

Scanned with OKEN Scanner

considerate nu numai sinonime semantic, ci și echivalente sintactic. În astfel de situații, rolul conjuncției *că* este oricum diferit de cel al unei conjuncții subordonatoare, căci, atunci cînd conjuncția nu apare, unitățile între care poate fi inserată nu pot fi considerate paratactice. Dacă la cele spuse pînă aici adăugăm și faptul că *adverbele în discuție nu pot intra niciodată în distribuție cu un subiect al căror predicat ar fi ele*[287], cum am amintit la începutul acestei discuții, e greu să admitem că secvența se află sub dependența acestuia.

Pe baza considerentelor invocate, noi nu am înscris adverbele cu sens modal, cînd sînt urmate de *că*[288], printre unitățile regente ale subiectivei. Din punct de vedere funcțional ele pot fi cuprinse în categoria așa-numitelor adverbe regim[289], deci în categoria adverbelor care *determină* cu diferite nuanțe lexicale (precizare, restricție, modalitate) un întreg enunț sau numai o parte a lui.

Trebuie, însă, să precizăm că în timp ce adverbele modale care exprimă siguranța *(firește, desigur,* de pildă) au, exclusiv, rol întăritor, prezența lor nefiind absolut indispensabilă comunicării, adverbele de îndoială se comportă la fel numai pe lîngă timpurile și modurile care exprimă nesiguranța, presupunerea, probabili-

[287] Ele pot determina cel mult un subiect. Să se compare: *Poate tu l-ai ascuns* sau, ceea e tot una, *Poate că tu l-ai ascuns* cu *Poate l-ai ascuns* sau cu *Poate că l-ai ascuns.*

Dacă în primele două contexte adverbul modal determină subiectul pronominal *tu,* exprimat pentru a marca opoziția cu un alt subiect *(tu,* nu *altcineva),* în ultimele două adverbul determină verbul-predicat, căci în context este exprimată, de această dată, o opoziție între acțiuni (*poate l-ai ascuns,* nu *l-ai pierdut* sau n-ai făcut altceva cu el, cu „obiectul" desemnat prin pronumele personal aton cu rol sintactic de obiect direct).

[288] Și Stati consideră discutabilă funcția de predicat a adverbelor cu sens modal cînd sînt legate „prin *că* de ceea ce urmează". (*Teorie,* p. 77.)

[289] Cf. Dragomirescu, *Adverbul,* deși pentru acest cercetător adverbele modale sînt, în contexte de genul celor luate de noi în considerație, ca și atunci cînd apar în planul incidenței, adverbe predicative.

Scanned with OKEN Scanner

tatea [290]. Cînd enunțul nu cuprinde astfel de timpuri și moduri, prezența adverbului de îndoială este marcă absolut necesară pentru exprimarea modalității, între exprimarea cu și fără adverb existînd sensibile deosebiri de conținut [291].

[290] Astfel în exemplele:

„Domnule sergent, iartă-mă, *poate o fi bolnav* omul." Brăescu, *V.A.*, 145.

„Poate că și acum *a mai fi trăind*, dacă n-a fi murit." Creangă, *P.*, 325,

(citate amîndouă de autorii primei ediții a GLR în capitolul privitor la clasificarea propozițiilor după înțeles, vezi vol. al II-lea, p. 38), dubiul este exprimat de două ori: prin *prezumtiv*, deci cu mijloace gramaticale, și totodată prin adverbul *poate*, deci cu mijloace lexicale.

[291] În contextul:

„Poate că cetitorii noștri vor să știe... ce făcu el patruzeci ani", modalitatea modului gramatical se subordonează modalității propoziției, modalitate exprimată prin adverbul *poate*, a cărui prezență este absolut necesară în enunțiativa dubitativă.

Lipsită de adverbul de îndoială, o interogativă dubitativă ca: *Poate că e bolnav?* (în care adverbul face oficiul lui *va fi fiind bolnav*, *o fi bolnav*) își pierde calitatea respectivă, devenind interogativă propriu-zisă: *E bolnav?*

Scanned with OKEN Scanner

VI

SUBIECTIVE
APOZITIVE

În fruntea regentei unor subordonate situate înaintea acesteia și introduse prin pronumele *cine, care, cîți* sau *ce* se află uneori un *pronume personal, demonstrativ* sau, mai rar, *nehotărît,* care corespunde pronumelui introductiv. Ca să ne limităm la problema care ne interesează direct vom cita numai construcții ca :

1. *Cine ... el ; care ... el* [292]

„*Cine* are urechi de auzire, *elŭ* să audză." Coresi, *Carte,* p. 360.

„... *cine* slujĕște lui Dumnedzău dirept, *elъ* să tĕme dinsъ." Varlaam, *C.*, p. 164.

„*Cine* a aflat în lume prieten adevărat
El o comoară bogată-n viața sa a cîștigat." Pann, *Pagini,* I, p. 286.

„*Care* tot mereu vorbește
El treaba ș-o zăbovește." Zanne, *Proverbe,* II, p. 838.

[292] Pentru construcțiile de acest gen la Coresi vezi Rizescu, *Prop. relative din Carte cu învățătură.*

Scanned with OKEN Scanner

„*Carii* vorh să ↑bogâțască, *ei* cadh ↑ griji și ↑ năpăști mari.“ Varlaam, *op. cit.*, p. 278.

2. *Cine ... acela ; care ... acela ; oricare ... acela ; cîți ... acei*

„Iară *cine* treace den moarte la viață, după taină, *acela* vieva.“ Coresi, *op. cit.*, p. 99.

„*Cine* m-au sănătoșath, *ačela* mi-au dzis să-mi iau patulh.“ Varlaam, *op. cit.*, p. 110.

„*Cine* vrednicia capului nu pricepe, *acela* lungimea cozii la mare cinste ține.“ Zanne, *op. cit.*, II, p. 41.

„*Care* nu e milostiv către dobitoacele sale, *acela* nu va fi milostiv către oameni.“ *Ibidem*, I, 459.

„Și *carei* se întărescŭ spre minciuni, *aceia* pascŭ vînturile.“ Coresi, *op. cit.*, p. 164.

„*Oricare* vameș va lua vamî mai mult decît iaste obiceaiul să ia, *acela* să aibă certare.“ *Pravila*, p. 48.

„... *cîți* se dau bucatelorŭ trupești și pohtelorŭ, *aceia* pîntecele-șŭ au Dumnezeu și Domnŭ.“ Coresi, *op. cit.*, p. 402.

3. *Cine — acesta*

„*Cine* va avea învățăturile meale, și le va păzi eale, *acesta* iaste de mă iubește.“ Coresi, *op. cit.*, p. 468.

4. *Cîți ... toți*

„*Cîți* se spală, *toți* la masă vor să șeadă.“ Zanne, *op. cit.*, III, p. 378.

Construcțiile sînt specifice limbii vechi și populare, se întîlnesc însă și în limba literară, dar mai rar și numai sub forma *cine ... acela:*

„*Cine* cercetează împrejurările sociale din care a ieșit observația din Madame Bovary face istorie exterioară literaturii, *cine* studiază lumea însăși din acel roman ca realitate cu toate problemele ce decurg din ea, *acela* numai face istorie literară.“ Călinescu, *Principii*, p. 77.

„*Cine* nu poate sacrifica o plăcere imediată, *cine* vinde o situație viitoare strălucită, dar problematică, pentru că are nerăbdarea de a avea imediat o plăcere, *acela* nu va realiza nimic din aspirațiile sale.“ Ralea, *op. cit.*, II, p. 296[293].

[293] Vezi și exemplul:

„Traiul lumii, dragă tată,

Cine vor, *aceia* lese-l.“ Eminescu, *O.*, I, p. 102, citat de obicei pentru construcțiile de acest tip.

Scanned with OKEN Scanner

După unii cercetători subordonata are, în asemenea construcții, rol de subiect[294], după alții este atributivă [295] sau apozitivă (atributivă) [296].

Autorii celei de a doua ediții a GLR consideră ambele soluții posibile precizînd că în cazul primei interpretări pronumele din regentă [297] este „sau corelativ sau *apoziție*". (s.n. Ecat. T.) Avînd în vedere că în concepția autorilor acestei gramatici apoziția (apozitiva) nu îndeplinește aceeași funcție cu termenul la care se referă [298] nu ne rămîne decît să conchidem că pronumele din regentă nu este subiect, fapt care contrazice evidența însăși. Și după V. Hodiș pronumele din regentă este, în astfel de construcții, *apoziție, apoziție a propoziției*[299], dar acest cercetător are o altă concepție despre apoziție: după el, apoziția este echivalentă sintactic cu termenul la care se referă[300], iar termenii raportului apozitiv „realizează *direct* și *simultan* raporturi sintactice echivalente cu unul și același partener"[301].

[294] Cf. Avram, *Corespondența*, p. 147. Autoarea ține totuși să sublinieze că propozițiile instrumentale (discutate de ea în mod special), care au un corelativ în regentă „sînt pasibile de interpretarea ca atributive, datorită complementului pronominal din regentă". Aserțiunea privește, de fapt, toate subordonatele pronominale construite la fel. Vezi și Nedioglu, *Independența;* Rizescu, *Prop, relative din Carte cu învățătură* (nici Rizescu nu exclude interpretarea acestor subordonate ca atributive); Popescu, *Contribuții*, p. 355; Hodiș, *Raportul apozitiv;* Rogobete, *Rap. apozitiv.*

[295] Guțu, *Prop. relative*, p. 167; Ghergariu, *Prop. atributive.*

[296] Dimitriu, *Prop. apozitivă.*

[297] În această gramatică se au în vedere numai construcții cu demonstrativ (*cine... acela*).

[298] „...apoziția exprimă o noțiune identică, pentru vorbitor, cu noțiunea exprimată de termenul determinat. Această situație specială *poate da impresia, uneori, că apoziția îndeplinește aceeași funcțiune sintactică cu termenul pe care, de fapt, îl determină.*" Vol. II, p. 79 (s.n. Ecat. T.). Poate fi oare considerat pronumele din regentă, în calitatea lui de „apoziție", un *determinant* al subiectivei?

[299] De pildă în fraza:

„Cine zice ăla e [prost, urît, supărat]"

subiectul *ăla* e, după Hodiș, apoziție pe lîngă subiectiva *Cine zice*. Vezi și Florea, *Apoziție*, p. 181; Rogobete, *art. cit.*, p. 448.

[300] Cf. și Mitran, *Rap. apozitiv;* Florea, *art. cit.*; Rogobete, *art. cit.*

[301] Hodiș, *art. cit.*, p. 54.

Scanned with OKEN Scanner

Echivalența semantică dintre pronumele introductiv și corelativ este incontestabilă, deoarece termenul corelativ reia, *pe plan linear*, deci în lanțul vorbirii, „obiectul" reprezentat de pronumele introductiv, cu scopul de a-l reliefa, între exprimarea cu și fără corelativ existînd o deosebire de ordin stilistic: emfatic / neutru. A se compara:

„*Care* e mai tare, *acela* e mai mare." (proverb), cu

„*Care* e mai tare, e mai mare."

Prezența corelativului în regentă face, însă, ca, *pe plan structural*, raportul dintre subordonată și predicatul regent să slăbească[302], pentru motivul că termenul corelativ (un cuvînt apt să reprezinte, în asemenea situații, o parte de propoziție [303]) are un rol sintactic, în cazul dat rol de subiect; or un predicat nu poate avea *simultan* mai multe subiecte, eventual subiect(e) și subiectivă (subiective) decît dacă sînt coordonate ca în contextul:

„dereptŭ aceaia *striini* și *stranici* și *carii nu era de ai lui* închinară-se lui și mare tărie de naștere mărturisiră." Coresi, *op. cit.*, p. 500 [304].

Să facem abstracție de corelativ[305], ca să probăm că subordonata „are funcțiunea indicată de raportul cu regenta"[306], iarăși nu este posibil, deoarece ar însemna să ignorăm un cuvînt existent în structură, un cuvînt care are o funcție.

Avînd în vedere că direcția de *analiză structurală* a frazei pornește de la regentă la subordonată[307], noi considerăm că atît în cazul construcțiilor cu corelativ

[302] Vezi N e d i o g l u, *Independența*, p. 14—16, și T e s n i è r e, *Éléments*, cap. *Projections des actants*.

[303] Lucrurile se prezintă la fel cînd corelativul este un adverb (unde...*acolo*; cînd...*atunci*; cum...*așa* etc.). Numai corelativele conjuncționale (deși...*dar*) nu au această capacitate.

[304] Pentru a nu crea un exemplu (în materialul fișat nu am găsit altul), am recurs la exemplul citat în *Introducere*..

[305] Cf. GLR, ed. a II-a, vol. al II-lea, p. 264.

[306] *Ibidem*.

[307] Tot așa după cum analiza structurii unei propoziții trebuie să pornească de la predicat. Vezi pentru această chestiune și cap. VII.

Scanned with OKEN Scanner

(pronominal sau adverbial), cît și în cel al construcțiilor de tipul:

Asta mă doare: *că minte* [308]

pronumele (respectiv adverbele) corelative, cu diferite funcțiuni sintactice în raport cu verbul regentei, „anunță" subordonata, care îi dezvoltă în frază conținutul, ca orice apozitivă.

Cei care admit că în contexte ca:

„Cine zice ăla e [prost, urît, supărat]".

„Cine ți-a vîrît în cap și una ca asta, acela încă-i unul",

subiectul din regentă *este apoziție, apoziție a propoziției*, se conduc numai după topica apoziției (apozitivei), situată, conform tradiției, *după* termenul cu care este echivalentă [309]. Cînd se procedează astfel, se trece însă peste un fapt esențial, anume peste faptul că pronumele, în calitatea lui de cuvînt abstract, nu are capacitatea de a îndeplini valoarea fundamentală a apoziției: concretizarea, denumirea, explicarea etc. [310].

Termen inițial în cadrul raportului apozitiv nu este termenul care ocupă *pe plan linear* locul prim, ci acela care *pe plan structural* se află în raport sintactic direct cu un anumit „partener", iar apoziție (apozitivă) este unitatea sintactică din propoziție sau frază care-i dezvoltă, precizează, concretizează conținutul și care se leagă de „partenerul" termenului inițial *indirect*, prin intermediul acestuia:

„Cine se scoală mai de dimineață, acela e mai mare în sat la noi." Creangă, *O.*, p. 92.

Asta-i rău: că se grăbește.

Numai dacă termenul inițial e suprimat, subordonata se leagă *direct* de predicatul regent:

„Cine se scoală mai de dimineață e mai mare în sat la noi."

[308] În lanțul vorbirii, pe plan linear, pronumele subiect anticipă, de această dată, situația expusă în subordonată.

[309] Din punct de vedere etimologic, termenul *apoziție* înseamnă „situat lîngă... aproape", dar „lîngă", „aproape" nu înseamnă „după", ci „alăturea", fie la stînga, fie la dreapta.

[310] Numai în mod cu totul și cu totul excepțional pronumele poate fi apoziție, apoziție de precizare, ca în contextul:

„Și astăzi ca și odinioară, sus, între crengi, o mierlă, *alta*, își fluieră neastîmpărul." Cez. Petrescu (apud I o r d a n, L.R.C., p. 645), dar nu acesta este cazul aici.

Scanned with OKEN Scanner

E rău că se grăbește.

Ca apozitive, respectiv ca termen inițial, analizăm și unitățile subliniate din fraze ca:

„*Ce înveți la tinerețe, aceea* știi la bătrînețe." Zanne, *op. cit.*, V, p. 340.

Pe cine îndrăgea, pe acela îl ajuta.

Cui mă va asculta, aceluia îi voi da un sfat.

Cu cine te aduni, cu acela te asemeni.

Unde o întîlnea, acolo o certa.

Cînd avea chef, atunci învăța.

Cum îți vei așterne, așa vei dormi etc. etc.,

deoarece și în aceste contexte rolul subordonatei față de termenul corelativ, pe de o parte, față de predicatul regent (partenerul termenului corelativ), pe de altă parte, este identic cu cel din contextele anterior analizate: subordonata concretizează în frază conținutul corelativului, iar de predicatul regent se leagă indirect, prin intermediul termenului echivalent. Suprimarea corelativului duce și aici la stabilirea unui raport direct între subordonată și predicatul regent.

Întrucît, însă, între apozitivă și unitatea la care ea se referă există un raport de echivalență semantică[311], iar din punct de vedere structural unitățile raportului respectiv sînt situate *alăturea* „și nu *deasupra* sau *dedesubt*"[312], pe același plan, ca la coordonare, cu deosebirea că la aceasta din urmă termenii nu sînt echivalenți semantic și se leagă *direct* de același „partener", după funcția pe care o are termenul la care se referă apozitiva[313] am putea distinge apozitive subiective, completive (directe și indirecte), circumstanțiale (de loc, de timp, de scop, de cauză, instrumentale etc.) sau, mai exact, subiective apozitive, completive apozitive ș.a.m.d.[314]

[311] Ambele unități sintactice se referă la același „obiect" (*cine... el; care...acela; cîți...toți* etc.), la aceeași situație (*asta... că...*) sau circumstanță (*unde... acolo; cînd...atunci* etc.), au așadar același sens referențial.

[312] Tesnière, *op. cit.*, p. 16.

[313] Cele spuse despre apozitivă convin, mutatis-mutandis, și apoziției.

[314] Cf. exemplele citate anterior. Pentru circumstanțiale de timp apozitive, vezi și Gabrea, *Atributiva circ.*, p. 31. Pentru completivă directă, apozitivă, care dezvoltă o completivă directă,

Scanned with OKEN Scanner

Cînd vorbim de raport apozitiv în construcții ca: „*Cine l-ar fi prins viu sau mort, acela* avea să capete o mulțime de bani." *Folclorul*, p. 48.

Asta mă intrigă: *că vegetează.*

„*Că făcuse ceva neștiut de nimeni, asta* era sigur." Arghezi, *Pagini*, p. 354 [315],

nu înțelegem, prin urmare, un raport de determinare de tip atributiv, ci un raport de echivalență între două unități dintre care cea care dezvoltă, concretizează etc. conținutul unității la care se referă este apozitivă. Apoziția se separă prin intonație și pauză în vorbire, prin diferite semne de punctuație în scris (virgulă sau două puncte de obicei), de unitatea echivalentă și de partenerul ei. Ca topică, ea poate precede sau urma unitatea la care se referă, iar de partenerul acesteia se leagă indirect prin intermediul unității corespondente. Intermediarul suprimat, subordonata redevine subiectivă sau, după caz, completivă ș.a.m.d. propriu-zisă.

deci o propoziție, nu o parte de propoziție, ca în exemplul de la p. 107, citățm contextul:

„Bagă de seamă să nu te hartoiești, *adică să nu vii pe-o coastă.*" Sadoveanu, *O.*, 8, p. 556.

[315] În acest exemplu avem o inversiune; topica gramaticală a subordonatei, cerută de verbul regentei, este după regentă: *Asta* era sigur: *că făcuse ceva neștiut de nimeni.*

Cei care văd în apoziție (apozitivă) o reluare pe plan linear a termenului echivalent interpretează în prima formă pronumele *asta* ca apoziție, apoziție a propoziției, iar în cea de a doua, *subordonata* ca apozitivă. Analiza structurală, pe de o parte, analiză care pleacă de la regent(ă), valoarea semantică fundamentală a apoziției (apozitivei), pe de alta, și anume valoarea de concretizare, explicare etc. exclud această oscilație.

Scanned with OKEN Scanner

VII

ESTE SUBIECTIVA O PROPOZIȚIE SUBORDONATĂ?

Încadrarea subiectivei ca și a predicativei printre propozițiile subordonate a nemulțumit pe mulți lingviști [316]. Întrucît subiectiva este echivalenta subiectului, a unei părți principale de propoziție deci, s-a afirmat că ea este numită impropriu subordonată, după cum, la fel, este necorespunzător numită regentă, propoziția la care este raportată, propoziție care îi conține predicatul [317].

[316] Cf. Sechehaye, *Essai*, p. 179; Galichet, *Méthodologie*, p. 6, 112 și 207; *Idem*, *Essai*, p. 164. Pentru Galichet „singura care să se poată numi valabil « subordonată »" (*Méthodologie*, p. 6) este atributiva, o „propoziție-element", care nu ocupă un loc esențial în frază, așa cum ocupă subiectivele, predicativele și completivele directe, numite „propoziții termen"; Ivănescu, *Gramatica și logica*, II, p 203 și urm. unde se dau și unele indicații bibliografice privitoare la această chestiune. G. Ivănescu îi retrage subiectivei, ca și altor propoziții secundare, chiar calitatea de propoziție, cum am arătat în alt loc al lucrării.

[317] Cf. Stati, *Elementul regent*, p. 264—265; Avram, *Coordonarea*, p. 152; Drașoveanu, Dumitrașcu, Zdren-

Scanned with OKEN Scanner

Caracterizat, din punct de vedere logic, prin „inerență", „implicație", „interdependență", raportul subiect-predicat este recunoscut de cei mai mulți specialiști ca un raport aparte[318], chiar și atunci cînd este

ghea, *Analize*, p. 50—51; Manoliu, *Clasele pronominale*. Vorbind despre pronumele *care* și *ce* această cercetătoare afirmă, printre altele, că pronumele respective „au capacitatea... de a introduce propoziții *(și nu numai subordonate, ci și subiective)*" (p. 188) (s.n. Ecat. T.); Alexandrescu, *Prop. subiective, predicative*. După Ecaterina Alexandrescu, subiectivele, predicativele, ca și unitățile la care se referă ele, unități numite *termeni predicativi* respectiv *subiectivi* „constituie în egală măsură, *părțile principale* ale unor unități sintactice foarte strînse, încît pot fi echivalentele unor propoziții" (p. 174—175) (s.n. Ecat. T.). Avînd în vedere că în acest articol numai subiectivele și predicativele sînt considerate propoziții pe cînd unitățile corelative nu, deducem că, după autoarea lui, subiectivele și predicativele sînt propoziții principale. Că Ecaterina Alexandrescu se dispensează de criteriile de ordin formal (termenii introductivi ai celor două categorii de propoziții) cînd conferă subiectivelor și predicativelor calitatea de propoziții principale, nu e un caz singular. Există și alte propoziții care încep cu un termen clasat de gramatici printre elementele subordonatoare și care nu sînt interpretate de toți cercetătorii ca propoziții subordonate. Cf.: Cum aș mai merge la lac! Că insipid mai ești! (situațiile fiind însă cu totul deosebite de cele de mai sus). Vezi pentru această chestiune și Galichet, *Méthodologie*, p. 116. Nu înțelegem însă de ce tocmai unității care conține *predicatul* la care se referă subiectiva i se retrage calitatea de propoziție? Pentru considerentul că fără subiectivă unitatea respectivă nu face o comunicare deplină, cum aflăm la p. 177 a acestui articol? Dacă acesta este argumentul, atunci nici subiectiva nu-și mai merită numele de propoziție. Cu excepțiile consemnate de noi la subiectivele conjuncționale, subiectivele nu sînt expresia unei comunicări finite. Numeroși cercetători îi retrag subiectivei calitatea de propoziție și nu regentei, subiectiva fiind considerată o etapă de trecere de la grupul de cuvinte la propoziție, iar unitatea formată dintr-o subiectivă + un predicat, este apreciată ca propoziție (vezi și discuția de la p. 47). După Ecaterina Alexandrescu însă, din asocierea subiectivei + termenul predicativ rezultă o *propoziție-frază*. (Autoarea recurge la un termen folosit de Sechehaye pentru a delimita propozițiile subordonate, numite *propoziții-termen*, de cele principale, numite *propoziții-fraze*, dar ea are în vedere alte realități.) Dacă admitem că în construcțiile cu subiective (ca să limităm discuția la problema noastră) avem numai *o propoziție*, termenul frază nu se justifică, deoarece constituenții frazei sînt *propozițiile*. Dacă simțim totuși nevoia să recurgem la termenul frază, înseamnă că, în ultimă instanță, recunoaștem că enunțurile respective nu sînt constituite dintr-o singură propoziție, în consecință termenul *propoziție-frază* pentru unitățile luate în considerație este cu totul nepotrivit.

[318] Cf. Togeby, *Structure*, p. 65.

Scanned with OKEN Scanner

încadrat la raportul de subordonare [319]. În discuția care va urma ne propunem să ne oprim asupra unor situații menite, pe de o parte, să probeze că raportul dintre unitățile frazei cu subiective nu este întotdeauna unul de inerență, interdependență, reciprocitate, iar pe de alta, să evidențieze ideea că raportul de inerență, interdependență nu este incompatibil cu raportul de subordonare, că, din punct de vedere structural, atît subiectul cît și subiectiva sînt unități subordonate verbului-predicat.

Dacă în fraze de tipul:

„Cine se grăbește, curînd ostenește." Pann, *Pagini*, I, p. 282.

„Ce-i căciulă nu-i tulpan." Zanne, *Proverbe*, III, p. 38,

raportul dintre cele două unități este tot atît de solidar ca și cel existent între termenii relației subiect-predicat, unitățile presupunîndu-se reciproc, una implicînd existența celeilalte, iar substituirea principalei cu zero conduce, ca și în propoziție, la dizolvarea enunțului, situația nu se prezintă oricînd la fel în frazele cu subiective conjuncționale.

Fie, de pildă, frazele:

„Netăgăduit este că eu slăvesc pe toate femeile tinere și cinstesc pe bătrîne." Negruzzi, *Păcatele*, p. 33.

„Și d-voastră și noi am suferit mult, dar totuși e evident că e o diferență între a fi suferit aici și a fi suferit dincolo." *S.I.*, p. 61.

„E curios cît e de demodată în așa scurt timp și cît e de actuală în unele lucruri." *S.I.*, p. 70.

„E drept că nici nu am căpătat vreun semn de primire la ultimile scrisori din București." *Ibidem*, p. 109 [320].

Se pare că ploaia a încetat.

Se spune că X a scris un roman.

Se vede că trenul a întîrziat.

S-a întîmplat că n-am avut nici un ban.

Propozițiile principale din aceste contexte, niște propoziții modale, care reflectă atitudinea subiectului

[319] Cf. GLR, ed. a II-a, vol. II, p. 79.

[320] Unele exemple au mai fost folosite de noi.

Scanned with OKEN Scanner

vorbitor față de conținutul comunicării sale, se adaugă unui enunț de bază — dezvoltînd, cum am mai spus, judecăți modale compuse —, nu pentru că acesta ar avea, *gramatical*, nevoie de el, ci pentru că vorbitorul a ținut să-și precizeze poziția față de cele comunicate [321]. Unitățile frazelor respective, conținînd subiective, nu se presupun așadar reciproc, ci numai prima o cere în mod necesar pe a doua.

Pe de altă parte însă, raportul de inerență, implicație, interdependență caracterizează și periodul condițional, recunoscut unanim ca expresie a unui raport de subordonare. Între unitățile unui astfel de period legătura este foarte puternică, fiindcă raportul gîndit este un raport necesar:

Dacă aveam timp, veneam.
Dacă ar fi vrut, ar fi făcut.

Raportul logic de implicație nu este, deci, un raport specific raportului subiect-predicat. În consecință, cercetătorii care admit, alături de coordonare și subordonare, un raport de inerență [322] sau de implicație [323] și denumesc unitățile prin care este exprimat unități inerente (părți de propoziție inerente, propoziții inerente) [324] sînt obligați să includă aici nu numai raportul subiect-predicat, evident și unitățile corespunzătoare de pe planul frazei, ci și alte raporturi, de pildă raportul condițional sau atributiv (numai determinativ însă), deoarece inerența, implicația caracterizează și aceste relații.

[321] Precizarea de atitudine nu se face însă în mod subiectiv prin *cred*, ci în mod obiectiv, „impersonal" prin *se pare*, *se spune*, *s-a întîmplat* etc. Aceste propoziții se apropie într-un anume fel de incidente.

[322] Cf. A l e x a n d r e s c u, *art. cit.*, p. 174.

[323] Cf. D r a ș o v e a n u, *recenzie* a GLR, p. 127. Autorul își însușește, de fapt, după cum el însuși ne mărturisește, punctul de vedere al lui Liviu Onu, expus în cursul de *Limbă română contemporană*, ținut la Universitatea din Cluj, în anul universitar 1952—1953. Vezi și D r a ș o v e a n u, D u m i t r a ș c u, Z d r e n g h e a, *vol. cit.*, p. 51.

[324] Cf. A l e x a n d r e s c u, *art. cit.*, p. 174. Vezi și I v ă n e s c u, *art. cit.*, p. 210—211 unde sînt distinse mai multe categorii de propoziții care exprimă raportul de implicație și inerență.

Scanned with OKEN Scanner

Subiectul și predicatul fiind părți principale, la fel ar trebui considerate unitățile corespunzătoare de pe planul frazei. Gramatica nu dispune însă de mijloace specifice pentru marcarea acestui raport în frază și cum forma este o „garanție a caracterului lingvistic"[325], gramatica le-a înscris printre subordonate. Înscrierea subiectivei printre subordonate nu se justifică, de fapt, numai prin elementele ei introductive, ci și din punct de vedere structural. Dominat *formal* de subiect, cu care la nivel *logico-semantic* se află situat pe același plan, în raport de interdependență, de dominare reciprocă, predicatul domină subiectul din punct de vedere *structural*[326], deoarece suprimarea predicatului atrage după sine suprimarea sintagmei. Dacă ne situăm pe cea din urmă poziție, termenii determinat—determinant (referitori la predicat, respectiv la subiect), regentă — subordonată (pentru unitatea la care se raportează subiectiva, respectiv pentru propoziția cu rol de subiect) nu ne mai apar inadecvați. Înscrierea relației subiect-predicat la subordonare impune însă distingerea mai multor tipuri de dependență, așa cum face, de pildă, L. Hjelmslev. După lingvistul danez dependența poate fi astfel de trei feluri : *determinare*, „o dependență unilaterală și obligatorie", *interdependență*, „o dependență bilaterală și obligatorie" și *„o pură constelație* sau dependență facultativă"[327]. (s. n. Ecat. T.)

Unitățile frazei :

„Cine-și pune boii în cîrd cu dracu îi scoate fără coarne." Zanne, *op cit.*, I, p. 322,

presupunîndu-se reciproc sînt interdependente, cele ale frazei :

Se spune că X a scris un roman

ilustrează, credem, dependența unilaterală obligatorie.

[325] M a r t i n e t, *Éléments*, p. 43.

[326] Pentru diferitele unghiuri din care putem privi ca dominant sau dominat termenii raportului subiect-predicat vezi Ş a u m i a n, *Порождо*. Pentru dependența structurală a subiectului de predicat vezi și T e s n i è r e, *Éléments*, p. 109 și 547, ca și următoarea afirmație din GLR, ed. a II-a, vol. al II-lea, p. 74 : „În ce privește raportul ierarhic dintre cele două părți de propoziție, se poate spune că mai important este predicatul, deoarece prin el se realizează în mod obișnuit predicația, care este esența propoziției".

[327] Cf. H j e l m s l e v, *Rection*, p. 20.

Scanned with OKEN Scanner

Rezumînd datele discuției de mai sus, reținem următoarele:

1. raportul de interdependență nu caracterizează toate frazele cu subiective;
2. raportul de interdependență nu e un raport specific relației subiect-predicat;
3. din punct de vedere structural, atît subiectul cît și subiectiva se subordonează predicatului, ca atare sînt unități subordonate;
4. calitatea de subordonată a propoziției cu rol de subiect este marcată și de termenii introductivi.

Afirmațiile făcute la punctele 1 și 4 pot servi, eventual, pentru ilustrarea limitelor principiului corespondenței dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție. În acest sens pledează și un alt fapt: ca propoziție, subiectiva poate avea compliniri mai variate decît subiectul care poate fi determinat doar de atribut [328]. Iată cîteva exemple care probează aceasta:

„Cine încearcă să evadeze prin nițică bucurie e un trădător.“ Ralea, *Scrieri*, II, p. 198 [329] (subiectivă determinată de o completivă directă).

„Cine va lua piatra hotarului sau macar lemn, ce va fi sămnat hotar, ... să va certa.“ *Pravila*, p. 40 (atributiva are ca regent substantivul *lemn* din subiectivă).

„Celor ce sînt Achili și Diomezi pe cîmpul de bătaie, se cade să le iertăm a fi Omeri, cînd încep a rapsodia pe lira Caliopei.“ Odobescu, *O.*, II, p. 148 (subiectivă determinată de o cirsumstanțială de timp).

„Deoarece nu pot lăsa atît de îndelung familia mea aici — e foarte probabil că dacă domnii aceia îmi trimit banii făgăduiți, voi veni cu toți ai mei în țară la Sinaia.“ Caragiale, *O.*, VII, p. 257 (subiectivă + o condițională).

[328] Vezi și G i o s u, *Prop. subiectivă*, p. 68.
[329] Subliniem propoziția care determină subiectiva.

CONCLUZII

Întrucît rezultatele cercetării noastre au fost consemnate în concluziile care însoțesc fiecare capitol, nu este cazul să le rezumăm și în finalul lucrării. Ținem totuși să evidențiem aici cîteva dintre ele.

În clasificarea verbelor care îndeplinesc funcția de predicat în regenta propoziției cu rol de subiect am folosit drept criteriu de bază criteriul morfo-sintactic, am luat deci în considerație formele și înțelesurile, evident categoriale, purtate de ele [1]. Sintaxa formelor flexionare ne-a obligat să revedem diferitele concepții privitoare la persoana verbală, prilej cu care am trecut în revistă cîteva din părerile mai importante, dintre care unele sînt mai puțin cunoscute la noi. În această problemă n-am aderat la teoria care privește în bloc persoana a III-a ca non-persoană, impersonală,

[1] În cercetare noi am subscris părerii conform căreia morfologia nu este numai o știință a semnelor, ci și a înțelesurilor, ea este, cu alte cuvinte, o semantică sintactică.

Scanned with OKEN Scanner

lipsită de sens personal, atît pentru considerentul că informațiile semantico-sintactice date de această formă verbală nu sînt aceleași la toate clasele de verbe, cît și, mai ales, pentru motivul că numai la un număr redus de verbe persoana a III-a se află în afara unui raport cu primele două persoane. Forme ca : *intenționează, presupune, știe, crede, vrea, speră,* de pildă, ne oferă, din punctul de vedere invocat, alte date decît *trebuie, se întîmplă, se cuvine, se cade, se poate, se pare* și se asociază totodată, paradigmatic, spre deosebire de acestea din urmă, cu persoanele I și a II-a, pentru că admit un subiect „personal", pentru că sînt personale.

În raport cu verbele personale, ca unitate de referire, sînt delimitate celelalte clase de verbe, clasa polară a impersonalelor, așa cum este ea văzută de acad. Iorgu Iordan[2], *(plouă, trebuie,* îmi *place,* mă *doare,* îmi *pasă),* căreia i-am sporit inventarul [3] și i-am adăugat noi subdiviziuni : impersonalele autosemantice și sinsemantice, impersonalele prin conținut și impersonalele ca formă; poziția de mijloc fiind ocupată de unipersonale.

Dacă în clasificarea bazată pe criteriul morfo-sintactic, formele și construcțiile impersonale sînt incompatibile cu un subiect „personal", cu un subiect în accepția semantică a termenului, nu însă și cu o unitate care îndeplinește funcția subiectului privit ca obiect al acțiunii, iar nu ca protagonist al ei, într-o clasificare bazată pe s i n t a x a f u n c ț i i l o r, în care subiectul și predicatul sînt definite funcțional, nu semantic, verbele impersonale se caracterizează negativ din punctul de vedere al relației lor cu subiectul gramatical.

Din punctul de vedere al posibilităților combinative, al capacității de a satisface raportul cu un subiect (categorie sintactică care poate fi exprimată nu numai prin pronume sau substantiv în nominativ, ci și prin infinitiv și supin) sau cu o propoziție cu rol corespunzător, distingem verbe care satisfac această relație și verbe care nu o satisfac. Dar pentru că cele dintîi

[2] Cf. *Introducere,* p. 592.
[3] E vorba, de fapt, de inventarul impersonalelor sinsemantice.

Scanned with OKEN Scanner

realizează două tipuri distincte de construcții, cu subiect(-ivă) în poziția întîi[4], deci în stînga verbului, cu subiect(-ivă) în poziția a doua, în dreapta verbului, în grupa celor dintîi e necesar să delimităm două categorii:

1. personalele propriu-zise *(învăț, înveți, învață* ș.a. m.d.) și cele asimilate lor *(latră, se ouă, curge* etc.);

2. unipersonalele *(trebuie, se cuvine, se întîmplă,* mă *doare* etc.) și cele folosite ca atare[5] *(face, se poate,* îmi *pare,* mă *mir*ă etc.).

Ambelor clase li se opun impersonalele propriu-zise și cele asimilate lor, fie ele impersonale prin conținut *(plouă, se întunecă),* fie ele impersonale prin formă *(*îmi *pasă, se doarme* bine aici*).*

Avîndu-și rădăcinile în clasificarea dintîi, căci valorile funcționale nu sînt „absolut independente de valorile semantice", clasificarea bazată pe posibilitățile combinative, pe relația subiect-predicat, este de preferat, pentru că este mai simplă și pentru că rezolvă problema structurii monomembre a impersonalelor[6].

Fiind centrul structurii, verbul predicat contractează raporturi în cadrul cărora unitățile cu care se leagă (care-i complinesc golurile, îi satisfac valențele) i se subordonează structural. Aflată, din acest punct de vedere, deci structural, nu însă și logico-semantic, sub dependența predicatului, subiectiva este o propoziție subordonată, după cum este, din acest punct de vedere, și subiectul în propoziție.

Teoria valențelor, a golurilor din jurul verbului-predicat, ne-a determinat, printre altele, să nu acordăm funcție predicativă adverbelor și locuțiunilor adverbiale, cu sens lexical modal, căci nu ele pot fi complinite, determinate, ci ele determină cu indici modali, ca orice adverb regim, un enunț sau o parte a lui.

Subiectivele care se află indirect în dependența regentului, prin reprezentantul pronominal subiect, cu care

[4] Inversiunile și cazurile speciale reprezintă abateri de la uz.

[5] Termenii folosiți nu pot fi alții decît cei existenți, dar în descrierea verbelor etichetate ca atare se au în vedere particularități neluate în considerație.

[6] În clasificarea morfo-sintactică numai impersonalele autosemantice sînt monomembre, nu și cele sinsemantice.

Scanned with OKEN Scanner

se află în raport de echivalență logico-semantică *(cine ... ... acela; care ... acela)*, subiect al cărui conținut îl concretizează în frază[7], sînt subiective apozitive.

Încercînd să răspundă acestor probleme, ca și altora nemenționate aici, lucrarea de față poate fi, credem, privită ca o contribuție în care sînt sistematizate date mai mult sau mai puțin cunoscute, cărora li se aduc completări și li se dau noi rezolvări. Ea ar putea constitui, la rîndul ei, un punct de plecare pentru noi completări.

[7] Direcția de analiză structurală pornește în frază de la regentă, în propoziție de la predicat, așa cum am arătat în lucrare.

Scanned with OKEN Scanner

BIBLIOGRAFIE

AL — „Acta Linguistica", Copenhaga.

Alexandrescu, *Prop. subiective, predicative* — Ecaterina Alexandrescu, *Propozițiile subiective, predicative și regentele acestora*, în LL, 15, 1967.

An L — „Anuar de lingvistică și istorie literară", Iași.

AUT — „Analele Universității din Timișoara. Seria științe filologice".

Avram, *Corespondența* — Mioara Avram, *Despre corespondența dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție*, în SG I, 1956.

Avram, *Coordonarea* — Mioara Avram, *Observații asupra coordonării*, în SG II, 1957.

Avram, *Clasificarea propozițiilor* — Mioara Avram, *Clasificarea propozițiilor după structură*, în „Culegere de studii", Institutul pedagogic de limbă și literatură rusă „Maxim Gorki", București, 1962.

Bally, *Linguistique générale* — Ch. Bally, *Linguistique générale et linguistique française*, ed. a III-a, Berna, 1950.

Barbu, *Sintaxa* — N. I. Barbu, *Sintaxa limbii latine*, București, 1946.

Scanned with OKEN Scanner

Beldescu, *Contribuții* — G. Beldescu, *Contribuții la cunoașterea numelui predicativ* (București), 1957.

Benveniste, *Structure* — Émile Benveniste, *Structure des relations de personne dans le verbe*, în BSL, t. 43, 1946.

Bidu, *Cel(a) ce și cel(a) care* — Angela Bidu, *Cel(a) ce și cel(a) care*, în SCL, XVII (1966), nr. 1.

Bourciez, *Éléments* — Edouard Bourciez, *Éléments de linguistique romane*, Paris, 1910.

Brøndal, *Essais* — Viggo Brøndal, *Essais de linguistique générale*, Copenhaga, 1943.

Brugmann, *Ursprung* — Karl Brugmann, *Der Ursprung des Scheinsubjekts „es" in den germanischen und den romanischen Sprachen*, in Berichte über die Verhandlungen der Königl. Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften zu Leipzig, Philologisch-historische Klasse, 69. Band, 1917, Heft 5.

Brunot, *La pensée* — F. Brunot, *La pensée et la langue*, Paris, 1922.

BSL — „Bulletin de la Société de linguistique de Paris".

Byck, *Prop. subiective* — J. Byck, *Propozițiile subiective*, în G.Î., VII (1955), nr. 316.

Candrea, *Grammaire* — I. A. Candrea, *Cours complet de grammaire roumaine*, ed. a III-a, București.

CFS — „Cahiers Ferdinand de Saussure".

CL — „Cercetări de lingvistică", Cluj.

CLTA — „Cahiers de linguistique théorique et appliquée", București.

Coteanu, *Comutarea* — I. Coteanu, *Comutarea și substituția*, în Elemente de lingvistică structurală, București, 1967.

DA — Academia Română. *Dicționarul limbii române*. Tomul II, Partea I, F—I, București, 1934; Tomul II, Partea II, C, București, 1940.

Damourette-Pichon, *Essai* — Jacques Damourette și Edouard Pichon, *Essai de grammaire de la langue française*, 1911—1934, t. IV, Paris, 1934.

DE — Academia Republicii Socialiste România. *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu*, București, 1968.

Diaconu, *Pronume relative compuse?* — Ion Diaconu, *Există pronume relative compuse în limba română?*, în LR, 1959, nr. 2.

Diaconescu, *Predicatul nominal* — Paula Diaconescu, *Rolul elementului verbal în componența predicatului nominal*, în SG II, 1957.

Scanned with OKEN Scanner

Dimand, *Zur rumänischen Moduslehre* — Bernhard Dimand, *Zur rumänischen Moduslehre*, Viena, 1894.

Dimitrescu, *Locuțiunile* — Florica Dimitrescu, *Locuțiunile verbale*, București, 1958.

Dimitriu, *Prop. apozitivă* — C. Dimitriu, *Observații în legătură cu propoziția apozitivă*, în An L, 1966, t. XVII.

Dimitriu, *Sem. de aspect* — C. Dimitriu, *Observații în legătură cu verbele semiauxiliare de aspect*, în LR, 1967, nr. 4.

DLRLC — Academia Republicii Socialiste România. *Dicționarul limbii române literare contemporane*, București, 1955—1957.

DLRM — Academia Republicii Socialiste România. Institutul de lingvistică, *Dicționarul limbii române moderne*, București, 1958.

Dragomirescu, *Adverbul* — Gh. N. Dragomirescu, *Adverbul și determinarea adverbială în limba română*, în LR, 1960, nr. 4.

Dragomirescu, *Aux. mod.* — Gh. N. Dragomirescu, *Auxiliarele modale*, în LL, 7, București, 1963.

Drașoveanu, *recenzie a* GLR — D. D. Drașoveanu, recenzie a *Gramaticii limbii române*, vol. al II-lea, *Sintaxa*, București, Editura Academiei R.S.R., 1954, în SCL, VII (1956), nr. 1—2.

Drașoveanu, Dumitrașcu, Zdrenghea, *Analize* — D. D. Drașoveanu, P. Dumitrașcu, M. Zdrenghea, *Analize gramaticale și stilistice*, București, 1959.

Dubois, *Nom et pronom* — Jean Dubois, *Grammaire structurale du français : nom et pronom*, Paris, 1965.

Dubois, *Le verbe* — Jean Dubois, *Grammaire structurale du français : le verbe*, Paris, 1967.

Dumitrașcu, *P. multiplu și complex* — P. Dumitrașcu, *În legătură cu predicatul multiplu și cel complex*, în CL, IX (1964), nr. 1.

Fedoruk, *Безличные предложения* — E. M. Galkina-Fedoruk, *Безличные предложения в современном русском языке*, Moscova, 1958.

Florea, *Apoziție* — Viorica Florea, *Cu privire la apozitie*, în LR, 1967, nr. 2.

Gabrea, *Atributiva circ.* — Maria Gabrea, *Atributiva circumstanțială*, în LR, 1960, nr. 4.

Galichet, *Essai* — Georges Galichet, *Essai de grammaire psychologique du français moderne*, Paris, 1950.

Scanned with OKEN Scanner

Galichet, *Méthodologie* — Georges Galichet, *Méthodologie grammaticale. Étude psychologique des structures*, Paris, 1953.

Ghergariu, *Prop. atributive* — Leontin Ghergariu, *Propoziţiile atributive relative introduse prin „cine"*, în LR, 1963, nr. 3.

Giosu, *Prop. subiectivă* — Ştefan Giosu, *Propoziţia subiectivă*, în SCŞt, XII (1961), fasc. 1.

GÎ — „Gazeta învăţămîntului", VII (1955), nr. 316.

GL — *Grammaire Larousse du français contemporain*, Paris (1964).

GLR — Academia Republicii Socialiste România. Institutul de lingvistică, *Gramatica limbii române*, ed. I, Bucureşti, 1954; ed. a II-a, Bucureşti, 1963.

Graur, *Prop. principale* — Al. Graur, *Pentru o sintaxă a propoziţiilor principale*, în SG I, 1956.

Graur, S.L.G. — Al. Graur, *Studii de lingvistică generală*, (Bucureşti), 1960.

Graur, *Tendinţele* — Al. Graur, *Tendinţele actuale ale limbii române*, Bucureşti, 1968.

Guiraud, *La syntaxe* — Pierre Guiraud, *La syntaxe du français*, Paris, 1962.

Guţu, *Semiaux.* — Valeria Guţu, *Semiauxiliarele de mod*, în SG I, 1956.

Guţu, *Prop. relative* — Valeria Guţu, *Propoziţiile relative*, în SG II, 1957.

Guţu-Romalo, *Clasificarea verbelor* — Valeria Guţu-Romalo, *În problema clasificării verbelor. Încercare de clasificare sintagmatică*, în SCL, XIV (1963), nr. 1.

Hazy, *P. vb. comp.?* — Ştefan Hazy, *Predicate verbale compuse?*, în CL, X (1965), nr. 2.

Hjelmslev, *Rection* — Louis Hjelmslev, *La notion de rection*, în AL, I, 1939, 1.

Hodiş, *Raportul apozitiv* — V. Hodiş, *Echivalenţa semantico-sintactică a termenilor raportului apozitiv*, în CL, XI (1966), nr. 1.

Iliescu, *Concurenţa* — Maria Iliescu, *Concurenţa dintre pronumele relativ* care *şi* ce, în SG I, 1956.

Ionescu, *Subiect nedeterminat* — Liliana Ionescu, *Generarea construcţiilor cu subiect nedeterminat*, în SCL, XVIII (1967), nr. 4.

Ionaşcu, *Clasificarea cuvintelor* — Al. Ionaşcu, *Cu privire la clasificarea cuvintelor în părţi de vorbire*, în LR, 1955, nr. 2.

Scanned with OKEN Scanner

Iordan, G.L.R. — Iorgu Iordan, *Gramatica limbii române*, Bucureşti, 1937.
Iordan, L.R.A. — Iorgu Iordan, *Limba română actuală*, Iaşi, 1943.
Iordan, *Stilistica* — Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, Bucureşti, 1944.
Iordan, L.R.C. — Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*. Manual pentru instituţiile de învăţămînt superior, Bucureşti, 1954.
Iordan, *Introducere* — Iorgu Iordan, *Introducere în lingvistica romanică*, curs ţinut la Facultatea de filologie a Universităţii „C. I. Parhon", 1957.
Iordan, Guţu-Romalo, Niculescu, S.M.L.R.C. — Iorgu Iordan, Valeria Guţu-Romalo, Alexandru Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, Bucureşti, 1967.
Isačenko, *Грамматический строй* — A. V. Isačenko, *Грамматический строй русского языка в сопоставлении с словацким. Морфология. Часть вторая*, Bratislava, 1960.
Isačenko, *Бинарность* — A. V. Isačenko, *Бинарность, привативные опозиции и грамматические значения*, în «ВЯ», 1963, 2.
Ivănescu, *Sintaxa* — Gh. Ivănescu, *Curs de sintaxa limbii române moderne*, ţinut la Facultatea de litere şi filozofie a Universităţii Cuza-Vodă, Iaşi, în anul universitar 1947—1948.
Ivănescu, *Gramatica şi logica II* — G. Ivănescu, *Gramatica şi logica II. Structura gîndirii ca factor primar al structurii sintactice a limbii*, în AUT, II, 1964.
Ivănescu, *Nume* — G. Ivănescu, *Nume şi verb*, în *Omagiu Rosetti*.
Jakobson, *Essais* — Roman Jakobson, *Essais de linguistique générale* (Paris), 1966.
Kallin, *L'expression d'agent* — Hjalmar Kallin, *Étude sur l'expression syntactique du rapport d'agent dans les langues romanes*, Paris (1923).
Karčevski, *L'idée du procès* — Serge Karčevski, *L'idée du procès dans la langue russe*, în CFS, Geneva, 1956, 14.
Kjellmann, *La construction de l'infinitif* — Hilding Kjellmann, *La construction de l'infinitif dépendant d'une locution impersonnelle*, Upsala, 1913.
Le Bidois, *Syntaxe* — G. Le Bidois şi R. Le Bidois, *Syntaxe du français moderne*, Paris, 1935.

Scanned with OKEN Scanner

LL — „Limbă și literatură", București.
LR — „Limba română", București.
Mancaș, *La Syntaxe des complétives et des subjectives* — Mihaela Mancaș, *Observations sur la syntaxe des complétives et des subjectives dans la grammaire générative*, în CLTA, II, 1964.
Manoliu, *Clasele pronominale* — Maria Manoliu, *Asupra claselor pronominale din limba română contemporană*, în SCL, XV (1964), nr. 2.
Manoliu, *Pron. nedefinit* — Maria Manoliu, *Pronumele nedefinit în dacoromâna contemporană standard*, în SCL, XVII (1966), nr. 3.
Manoliu Manea, *Sistematica substitutelor* — Maria Manoliu Manea, *Sistematica substitutelor din româna contemporană standard*, București, 1968.
Martinet, *Éléments* — André Martinet, *Éléments de linguistique générale*, Paris, 1960.
Meillet, *Linguistique* — A. Meillet, *Linguistique historique et linguistique générale*, Paris, 1926.
Meyer-Lübke, *Grammaire*, I—III — W. Meyer-Lübke, *Grammaire des langues romanes*, vol. I, Paris, 1890; vol. III, Paris, 1900.
Miklosich, *Subjektlose Sätze* — Franz Miklosich, *Subjektlose Sätze*, ed. a II-a, Viena, 1883.
Mitran, *Raportul apozitiv* — M. Mitran, *Despre apoziție și raportul apozitiv*, în LR, 1963, nr. 1.
Moisil, *Traducerea automată* — Gr. C. Moisil, *Probleme puse de traducerea automată. Conjugarea verbelor în limba română scrisă*, în SCL, XI (1960), nr. 1.
Nedioglu, *Independența* — Gh. Nedioglu, *Independența subiectului*, în LR, 1955, nr. 2.
Nedioglu, *P. vb.* — Gh. Nedioglu, *Predicatul verbal*, în LR, 1956, nr. 3.
Nilsson, *Les termes relatifs* — Elsa Nilsson, *Les termes relatifs et les propositions relatives en roumain moderne*, Lund, 1969.
Omagiu Iordan — *Omagiu lui Iorgu Iordan*, București, 1958.
Omagiu Rosetti — *Omagiu lui Alexandru Rosetti*, București, 1965.
Paul, *Flexiunea nominală* — Radu I. Paul, *Flexiunea nominală internă în limba română*, București, 1932.
Poalelungi, *Prop. impersonale* — Gh. Poalelungi, *Despre propozițiile impersonale în limba română*, în Materiale ale sesiunii științifice a Institutului pedagogic București pe anul 1956, București, 1957.

Scanned with OKEN Scanner

Popescu, *Contribuții* — Ștefania Popescu, *Contribuți: la cunoașterea propoziției subiective*, în LL, 11, București, 1966.
Pottier, *Systématique* — Bernard Pottier, *Systématique des éléments de relation*, Paris, 1962.
Pușcariu, L.R. — Sextil Pușcariu, *Limba română*, București, 1940.
Regula, *Les formes du sujet* — M. Regula, *Les formes du sujet et du prédicat*, în *Omagiu Iordan*.
Riemann, *Syntaxe* — O. Riemann, *Syntaxe latine*, ed. a VII-a, revăzută de A. Ernout, Paris, 1935.
Rizescu, *Advb. predicative* — I. Rizescu, *Observații asupra adverbelor predicative din limba română*, în SCL, XI (1960), nr. 3.
Rizescu, *Prop. relative din Carte cu învățătură* — I. Rizescu, *Observații asupra propozițiilor subordonate relative din Carte cu învățătură (1581)*, în SCL, VIII (1962), nr. 1.
Rogobete, *Rap. apozitiv* — Silvia Rogobete, *Observații asupra raportului apozitiv*, în LR, 1969, nr. 5.
Sandfeld-Olsen, *Syntaxe* — Kr. Sandfeld — Hedvig Olsen, *Syntaxe roumaine*, I, Paris, 1936.
Saussure, C.L.G. — Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale*, Paris, 1964.
Sădeanu, *Paralele* — Florența Sădeanu, *Paralele româno-spaniole în sintaxa verbului*, în SCL, XVIII (1967), nr. 2.
SCL — „Studii și cercetări lingvistice", București.
Scriban, DLR — August Scriban, *Dicționaru limbii românești*, Iași, 1939.
SCȘt — „Studii și cercetări științifice. Filologie". Academia R.S.R., Filiala Iași.
Sechehaye, *Essai* — Albert Sechehaye, *Essai sur la structure logique de la phrase*, Paris, 1950.
SG — „Studii de gramatică" I, 1956 — IV, 1960, București.
Stati, *Definiția propoziției* — Sorin Stati, *Contribuții la studiul definiției și clasificării propozițiilor*, în SCL, VI (1955), nr. 3—4.
Stati, *Elementul regent* — Sorin Stati, *Elementul regent în relația de subordonare*, în SCL, VIII (1957), nr. 3.
Stati, *Dependența semantică a prop.* — Sorin Stati, *Dependența semantică a propozițiilor și rolul lor sintactic*, în SG II, 1957.
Stati, *Teorie* — Sorin Stati, *Teorie și metodă în sintaxă*, București, 1967.

Scanned with OKEN Scanner

Šaumian, *Порожд.* — S. K. Šaumian, *Порождающая лингвистическая модель на базе принципа двухступечатости*, în «ВЯ», 2, 1963.

Ştefan, *Categoria stării* — N. Ştefan, *O nouă parte a vorbirii: categoria stării*, în SCL, VI (1955), nr. 1—2.

Teodorescu, *Advb. predicative?* — Ecaterina Teodorescu, *Adverbe predicative?*, în LR, 1964, nr. 5.

Tesnière, *Éléments* — Lucien Tesnière, *Éléments de syntaxe structurale*, Paris, 1959.

Tiktin, G. R. — H. Tiktin, *Gramatica română, Etimologia şi sintaxa*, ed. a III-a revăzută de I. A. Candrea, Bucureşti, 1945.

Togeby, *Structure* — Knud Togeby, *Structure immanente de la langue française*, Paris, (1965).

Vasiliu şi Eretescu, *Sintaxa* — E. Vasiliu, Sanda Golopenţia-Eretescu, *Sintaxa transformaţională a limbii române*, Bucureşti, 1969.

Vendryes, *Le relatif prégnant* — J. Vendryes, *Sur un emploi du relatif: le relatif prégnant*, în BSL, t. 44, fasc. 1, 1948.

ВЯ — *Вопросы языкознания*, Moscova.

Vinogradov, *Русский язык* — V. V. Vinogradov, *Русский язык*, Moscova-Leningrad, 1947.

Vinogradov, *О категории модальности* — V. V. Vinogradov, *О категории модальности и модальных словах в русском языке*, în *Труды Института русского языка* Moscova-Leningrad, 1950, t. II.

Opere literare citate în exemplificări

Arghezi, *Pagini* — Tudor Arghezi, *Pagini din trecut*, E.S.P.L.A. (Bucureşti, 1955).

Arghezi, *Tablete* — Tudor Arghezi, *Tablete de cronicar*, E.S.P.L.A. (Bucureşti), 1960.

Arghezi, *Scrieri*, 1—21 — Tudor Arghezi, *Scrieri*, 21 de vol., E.P.L., vol. 1 (Bucureşti, 1962); vol. 21 (Bucureşti, 1969).

Bălcescu, *O.* I — N. Bălcescu, *Opere*, t. I, partea II, Bucureşti, 1940.

Blaga, *Antologie* — Lucian Blaga, *Antologie de literatură populară*, E.P.L. (Bucureşti), 1966.

Blaga, *P.* — Lucian Blaga, *Poezii*, E.P.L. (Bucureşti) 1966.

Scanned with OKEN Scanner

Caragiale, *O.* I—VII — I. L. Caragiale, *Opere*, 7 vol., vol. I, București, 1930; vol. VII, București, 1942.
Caragiale, M., *O.* — Matei I. Caragiale, *Opere*, București, 1936.
Cassian, *P.* — Nina Cassian, *Poezii*, Editura tineretului (București, 1963).
Călinescu, *Principii* — George Călinescu, *Principii de estetică*, E.P.L. (București), 1968.
Colin, *Basme* — Vladimir Colin, *Basmele omului*, Editura tineretului (București, 1962).
Coresi, *Carte* — Diaconul Coresi, *Carte cu învățătură (1581)*, București, 1914.
Coșbuc, *P.* — G. Coșbuc, *Poezii*, Editura de stat, 1951.
Creangă, *O.* — Ion Creangă, *Opere*, E.S.P.L.A. (București, 1953).
Cronicarii — *Cronicarii români*. Antologie întocmită de Al. Rosetti, București, 1944.
Delavrancea, *O.* I—II — Delavrancea, *Opere*, 2 vol., E.S.P.L.A., vol. I—II (București, 1954).
Delavrancea, *Lit.* — Barbu Șt. Delavrancea, *Despre literatură și artă*, E.P.L., 1963.
Eminescu, *O.* I—VI — M. Eminescu, *Opere*, 6 vol., vol. I, Fundația pentru literatură și artă, București, 1939; vol. VI, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1963.
Eminescu, *P.L.* — Eminescu, *Proza literară*, E.P.L. (București), 1964.
Folclorul — *Din folclorul nostru*, E.S.P.L.A. (București, 1953).
Galaction, *O.* — Gala Galaction, *Opere*, I, E.P.L.A., București, 1949.
Gaster, *Cr.* I—II — Moses Gaster, *Chrestomatie română*, 2 vol. Leipzig-București, 1891.
Ghibănescu, *Din traista* — Gh. Ghibănescu, *Din traista cu vorbe*, Iași, 1906.
Ghica, *A.* I—III — Ion Ghica, *Amintiri din pribegia după 1848*, 3 vol., Editura Scrisul românesc, Craiova, s.a.
Hogaș, *O.* — C. Hogaș, *Opere*, E.S.P.L.A. (București, 1956).
Hasdeu, *Cărțile* — B. Petriceicu-Hasdeu, *Cărțile poporane ale Românilor*, București, 1879.
Iorga, *Cugetări* — Nicolae Iorga, *Cugetări*, Editura tineretului, s.a.
Jarnik-Bîrseanu, *D.* — I. U. Jarnik și A. Bîrseanu, *Doine și strigături*, E.P.L. (București), 1964.

Scanned with OKEN Scanner

Marian, *Descîntece* — S. Fl. Marian, *Descîntece poporane române*, Suceava, 1886.
Neculce, *L.* — Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, E.S.P.L.A., Clasicii români (Bucureşti), 1955.
Negruzzi, *Păcatele* — C. Negruzzi, *Păcatele tinereţilor*, E.P.L. (Bucureşti), 1963.
Odobescu, *O.* I—II — A. I. Odobescu, *Opere*, 2 vol., E.S.P.L.A., vol. I (Bucureşti, 1954); vol. II (Bucureşti, 1955).
Pann, *Pagini*, I—II — Anton Pann, *Pagini alese*, 2 vol., E.S.P.L.A., Biblioteca pentru toţi, 1953.
Petrescu, *Ultima noapte* — Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste întîia noapte de război*, E.S.P.L.A. (Bucureşti, 1955).
Petrescu, *N.* — Camil Petrescu, *Nuvele*, E.S.P.L.A. (Bucureşti, 1956).
Petrescu, *P.* — Camil Petrescu, *Patul lui Procust*, E.S.P.L.A. (Bucureşti, 1957).
Petrescu, *T.* I—IV—Camil Petrescu, *Teatru*, 4 vol., E.S.P.L.A., vol. I (Bucureşti), 1957; vol. IV (Bucureşti) 1959.
Petrescu, *Fram* — Cezar Petrescu, *Fram ursul polar*, Editura tineretului (Bucureşti, 1963).
Pora, *Oceanul Indian* — E.A. Pora, *Cinci luni în Oceanul Indian*, Editura ştiinţifică (Bucureşti), 1966.
Pravila — *Pravila Moldovei* din vremea lui Vasile Lupu (în ediţia lui S. G. Longinescu, *Legi vechi româneşti şi izvoarele lor*, vol. I, Bucureşti, 1912).
Puşcariu, *Două veacuri* — Sextil Puşcariu, *Călare pe două veacuri*, E.P.L. (Bucureşti), 1968.
Ralea, *Scrieri*, I—III — Mihai Ralea, *Scrieri din trecut*, E.S.P.L.A., vol. I (Bucureşti, 1957), vol. III (Bucureşti, 1958).
Rebreanu, *N.* — Liviu Rebreanu, *Nuvele*, Editura tineretului, 1957.
Russo, *Scrieri* — Al. Russo, *Scrieri*, Editura Scrisul românesc, Craiova, s.a.
Sadoveanu, *O.*, 1—20 — Mihail Sadoveanu, *Opere*, 20 de vol., E.S.P.L.A., vol 1 (Bucureşti, 1954); vol. 20 (Bucureşti, 1966).
S.I. — *Scrisori către Ibrăileanu*, E.P.L. (Bucureşti), 1966.
Şez. — *Şezătoarea*, 1—29, vol. 1, Fălticeni, 1892; vol. 29, Fălticeni 1929.
Şiperco, *Grecia* — Al. Şiperco, *Prin Grecia*, Editura tineretului, 1963.

Scanned with OKEN Scanner

Ureche, *L.* — Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, E.S.P.L.A., Clasicii români (Bucureşti, 1955).
Varlaam, *C.* — Varlaam, *Cazania, 1643*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, (Bucureşti, 1966).
Vianu, *Maxime* — Tudor Vianu, *Dicţionar de maxime comentate*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1962.
Voiculescu, *Pov.*, I—II—V. Voiculescu, *Povestiri*, 2 vol., E.P.L. (Bucureşti), 1966.
Zanne, *Proverbe*, I—X — Iuliu A. Zanne, *Proverbele Românilor*, vol. I, Bucureşti, 1895; vol. X, Bucureşti, 1903.

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINSUL

INTRODUCERE 5

I

CONSIDERAŢII GENERALE 11

II

CATEGORIA GRAMATICALĂ PERSOANĂ. PERSOANA VERBALĂ: PERSONAL/IMPERSONAL 18

III

REGENTUL SUBIECTIVEI, UN VERB IMPERSONAL ... 33

Clasificarea semantică a verbelor de care depinde subiectiva conjuncţională (p. 57). Regentul, un verb copulativ (p. 59). Elementele de relaţie (p. 59). Modurile folosite în subiectivele conjuncţionale (p. 60). Conţinutul subiectivelor conjuncţionale (p. 61).

IV

REGENTUL, UN VERB PERSONAL 63

Elementele de relaţie (p. 65). Conţinutul subiectivelor pronominale (p. 89). Sensul secundar al subiectivelor pronominale (p. 91).

Scanned with OKEN Scanner

V
REGENTUL UN ADVERB? 93

VI
SUBIECTIVE APOZITIVE 102

VII
ESTE SUBIECTIVA O PROPOZIȚIE SUBORDONATĂ? 109

CONCLUZII 115
Bibliografie 119
Opere literare citate în exemplificări 126

Scanned with OKEN Scanner

Cartea de față prezintă — sub forma unei monografii — întreaga problematică a propoziției subiective, care constituie unul dintre cele mai interesante și controversate capitole din sintaxa frazei românești.

În expunerea problemelor teoretice autoarea aduce importante contribuții bazate pe o îndelungată muncă de cercetare și documentare, comentariile fiind însoțite de numeroase exemplificări selectate din operele celor mai cunoscuți scriitori români și mai ales din limba populară.

Atît interpretările autoarei, cît și bogatele exemplificări sînt deosebit de utile pentru însușirea procedeelor de analiză corectă a propoziției subiective.

EDITURA ȘTIINȚIFICĂ

Lei 3,75

Scanned with OKEN Scanner